Raftul Denisei

„Extraordinar… O capodoperă de adăugat pe raftul marii literaturi ruse.“
—*San Francisco Chronicle*—

NIKOLAI LESKOV

PELERINUL VRĂJIT

ebook
HUMANITAS fiction

Raftul Denisei

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

NIKOLAI LESKOV

PELERINUL VRĂJIT

Traducere din rusă și note de
ADRIANA LICIU

Prefață de
SEVER VOINESCU

HUMANITAS
fiction

Redactor: Luana Schidu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Emilia Ionașcu, Veronica Dinu

NIKOLAI SEMIONOVICI LESKOV
OCEAROVANNÎI STRANNIK

ISBN 978-606-779-542-4 (pdf)

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021.311.23.30

Pelerinul povestitor

În 1987, Irving Howe publica un amplu articol în *New York Review of Books*, sugestiv intitulat „Justice for Leskov" („Dreptate pentru Leskov"). Prestigiosul critic american argumenta pe larg că valoarea literară a lui Nikolai Leskov îl recomandă pentru o statuie mai mare și mai proeminentă în Panteonul occidental al literaturii ruse. Mai în față așezată. În rând cu marii săi contemporani. De fapt, pledoaria lui Howe se așază într-o mică tradiție – aceea a experților anglofoni în literatură rusă care cer (cui?) plasarea lui Nikolai Leskov în marea ligă a marilor ruși. Se pot contabiliza la nesfârșit texte critice sau de istorie literară, înainte și după Howe, care spun același lucru – că N.S. Leskov este un foarte mare scriitor rus, din păcate încă nerecunoscut la adevărata sa valoare. Și totuși, din câte se observă ușor, absolut toți specialiștii îl recunosc ca atare. Încep să mă întreb dacă, într-adevăr, mai e loc de „dreptate" în privința postumității sale. Să fii, probabil, scriitorul rus pentru justa recunoaștere a căruia pledează aprins și cu argumente imbatabile absolut toată lumea mă întreb dacă nu cumva este în sine o glorie

ce te așază printre nemuritori, căci nimeni nu mai are parte de o asemenea unanimitate.

Un clișeu (și mă grăbesc să precizez că cele mai multe clișee rostesc, măcar parțial, adevăruri) spune că neșansa lui Leskov este că a fost contemporan cu Lev Tolstoi, fiind cu doar trei ani mai tânăr, și cu Feodor Dostoievski, fiind cu zece ani mai tânăr. Ce loc pentru celebritate și lauri literari să mai fie lângă acești doi titani? Și dacă punem la socoteală că Leskov va debuta și va scrie destul de mult pe când Goncearov, Saltîkov-Șcedrin și Turgheniev nu muriseră încă, iar spre sfârșitul vieții lui debutau Cehov și Gorki, putem ofta că da, bietul om a picat cu literatura lui într-o conjunctură proastă, într-un timp cam aglomerat – prea mulți mari deodată cu el ca să-l mai putem vedea. Și această socoteală ar putea avea o mică susținere dat fiind că, în timpul vieții sale, Leskov a fost departe de a fi un răsfățat al gazetelor literare și al editorilor. Nici un rând al excepționalei sale literaturi nu s-a tipărit ușor. Stilul său era diferit de cel al marilor curente din epocă, limba sa era cu totul aparte (o rusă cu ecouri ucrainene), dar mai ales oralitatea scrierilor sale îi lăsa pe mulți să creadă că materialul literar este neterminat, necizelat, că mai trebuie lucrat la el. Era dificil pentru editorii unei literaturi care ajunsese la un rafinament stilistic deosebit să accepte că aparenta lipsă de stil a lui Leskov este, de fapt, un stil în sine, convingător și fermecător. Sau poate că ceea ce îi surprindea pe editorii vremii atât de tare încât îl acceptau greu era tocmai calitatea specială a prozei sale. Poate că

tot bătrânul Lev Tolstoi avea dreptate când spunea despre Leskov că problema lui este aceea că nu-și ține în frâu talentul și sunt prea multe momente bune în fiecare dintre povestirile sale, pe când un scriitor înțelept știe că într-o povestire nu ai mai mult de două sau trei astfel de momente.

Nici ideologic Nikolai Leskov nu stătea prea bine. O întâmplare din tinerețea lui, de pe când era jurnalist, l-a ștampilat definitiv pentru intelighenția rusă a vremii, care era, pe-atunci, de două feluri: fie nihilistă, fie liberală – *tertium non datur* – și, în orice caz, antiimperială.

În 1862, N.S. Leskov era deja o semnătură destul de cunoscută într-o publicație numită *Severnaia pcela* (*Albina Nordului)*, care apărea la Sankt-Petersburg și se bucura de ceva influență în imperiu. Pe atunci, era și el, în rând cu lumea lui, un progresist, dar unul mai blând, „gradual". În luna mai a acelui an, un șir de incendii suspecte au neliniștit Petersburgul. Focurile apăreau în cele mai neașteptate locuri, cuprindeau clădiri, prăvălii, hanuri și reședințe. Pe 28 mai, două piețe destul de aglomerate ale orașului au fost cuprinse de flăcări și distrugerile au fost înspăimântătoare. Firește, zvonurile circulau ca nebunele și îi isterizau pe locuitori. Nu se știa dacă era mâna unui piroman sau o acțiune teroristă. Sau poate, cine știe, altceva...

Fapt este că aceste incendii au venit imediat după ce un grup de studenți autointitulat „Tânăra Rusie" răspândise în oraș un manifest în care chema pe toți iubitorii de libertate „să pună mâna pe topoare"

și să lovească în susținătorii Imperiului Țarist oriunde îi vor găsi, „în piețe, pe străzi, pe ogoare, în sate și orașe“. Manifestul, pe cât de naiv redactat pe atât de periculos în substanța lui, cerea ca fiecare astfel de acțiune, odată îndeplinită în numele cauzei, să fie imediat însoțită de strigătul „Trăiască Republica Rusă, socială și democratică!“ Se pare că tinerii acestei mișcări nu se organizaseră rău, pentru că manifestul a fost tipărit în tiraj semnificativ, iar răspândirea lui a fost excelent executată. Așa că nu a fost greu ca întreg orașul să creadă că incendiatorii erau chiar oamenii mișcării „Tânăra Rusie“. Sigur că inteligheنția i-a apărat imediat pe tineri, spunând că incendiile sunt o provocare a poliției care își crea astfel motivul să treacă la reprimarea dură a mișcării. Au mai apărut și alții care au spus că, de fapt, e o metodă a negoțurilor falite de a cere despăgubiri de la societățile de asigurare. Coincidența manifestului și a focurilor era însă prea mare. Leskov însuși, aflat într-o evidentă stare de surescitare, a scris la două zile după teribilul foc din piețe, în *Severnaia pcela*, un articol care a reușit să nemulțumească pe toată lumea. Deși în substanța lui articolul era cât se poate de rațional, chemând poliția să spună public ce știe pentru că zvonurile pot avea consecințe grave asupra orașului, cu oameni sfârșind prin a omorî alți oameni, dar și condamnând în termeni extrem de categorici pe incendiatori, indiferent cine or fi ei, probabil că anumite cuvinte și anumite accente au produs iritare atât în rândurile inteligheنției, cât și la Palat. Progresiștii s-au repezit pur și simplu să-l distrugă pe

Leskov în publicațiile lor – se zice că autorul nostru a primit chiar amenințări cu moartea. Iar țarul i-a dat și el semnale nefavorabile. Ca să scape de această mică nebunie, a plecat iute din Rusia, stabilindu-se la Paris și revenind abia peste șase luni.

După acest incident, Leskov a devenit o figură greu prizabilă în mediile intelectuale ale vremii. Progresiștii îl luau drept conservator, nihiliștii îl luau drept mistic, iar liber cugetătorii îl luau drept bisericos. În realitate, relația lui cu ortodoxia era mult mai complexă. A fost, într-adevăr, un credincios, un suflet ortodox. A apărat Biserica Ortodoxă Rusă în toate încercările prin care a trecut în timpul vieții lui. Dar nu a fost niciodată un supus în fața autorității clericale. Și, cel puțin așa cum vedem în *Pelerinul vrăjit*, gândea îndrăzneț și adesea anticanonic, pe cont propriu. Leskov a trăit ortodoxia ca pe o spiritualitate înaltă, febrilă, ce se hrănea din canoane anume pentru a ieși din ele. Întâlnirea oamenilor cu Dumnezeu se poate realiza, în fond, în foarte multe feluri de vreme ce viața însăși poate curge în direcții neașteptate. Creștinismul, cu cât este mai profund și mai bine așezat în sufletul omului, cu atât îl face mai liber. Anchilozați în rituri mărunte și tipicuri sunt, mai degrabă, cei slabi în credință, cei care au nevoie de cârje exterioare pentru a fi creștini.

Vladimir Soloviov, cu care Leskov a fost bun prieten, l-a evocat astfel: „Ceea ce frapa la Nikolai Semionovici era natura lui pasionată; chiar și la o vârstă mai înaintată când, aparent, devenise inactiv,

era pradă unei constante febrilități sufletești. Avea nevoie de o forță spirituală ieșită din comun ca să-și țină personalitatea ardentă în limitele ei.“ Tot o anumită proastă gestionare a limitelor îi reproșa, cum spuneam, și Tolstoi. Acest exces de talent, o veritabilă exuberanță a imaginației literare și a observației scriitoricești, asociată unui fler narativ excepțional, nu aveau, totuși, cum să treacă neobservate chiar și într-o viață literară plină de uriași. Când pictorul Ilia Repin – el însuși un „pelerin“, așa cum voi explica – îi va scrie în 1888 cerându-i permisiunea să-i picteze portretul, o va face în termeni precum: „Nu numai eu, dar întreaga Rusie educată vă știe și vă iubește ca pe un scriitor excepțional, cu merite incontestabile, precum și ca pe un mare gânditor.“ Iar tânărul Cehov va descrie într-o scrisoare adresată fratelui său întâlnirea cu Leskov ca pe „întâlnirea cu scriitorul meu favorit, faimosul N.S. Leskov“. Era în 1883, la Moscova. Cehov avea 23 de ani, iar Leskov, 52. După o noapte de petrecere, cei doi au luat o birjă împreună. Povestește Cehov: „Leskov, pe jumătate beat, s-a întors către mine și m-a întrebat: «Tu știi ce sunt eu?» Da, am răspuns. «Nu, nu știi. Eu sunt un mistic.» Știu, am răspuns iarăși. Atunci m-a privit cu ochii lui bulbucați și a profețit: «O să mori înaintea fratelui tău!» Poate c-o să fie așa, i-am spus. «Te voi unge cu ulei așa cum Samuel l-a uns pe David și-ți spun: Scrie!» Omul este un amestec de francez elegant și preot caterisit. Dar este impresionant!“ Nu știu de ce, dar aceste rânduri scrise de Cehov, la o vârstă la care abia

debutase ca scriitor satiric și era încă departe de propriul geniu, mă fac să-l cunosc pe Nikolai Leskov mai mult decât studiile biografice de care, de altfel, postumitatea lui nu duce lipsă.

De altfel, toate aceste semne de simpatie ne duc la concluzia că, spre finalul vieții sale, undeva după 1880, Leskov nu mai era nici un jurnalist controversat, nici un scriitor inadecvat. Dimpotrivă, tinerii acestei noi generații îl adorau deja. I se făcuse, deja, dreptate...

Secolul al XIX-lea a proiectat definitiv Rusia în rândul marilor culturi ale lumii. Și nu este doar o coincidență că timpul acela, în care s-au manifestat o pleiadă de mari autori și artiști ruși, a fost și un timp al pelerinajelor prin Rusia. În secolul al XIX-lea, rușii au dobândit conștiința măreției lor culturale cumva concomitent cu asimilarea spațiilor geografice uriașe ale țării lor. Distanțele geografice au început să fie metabolizate nu doar generând o conștiință geostrategică nouă, plină de aroganță, ci și prin apariția unei culturi pe măsură. Să punem cap la cap câteva date.

În 1863, un grup de studenți decid să părăsească Academia Imperială de Arte de la Petersburg, simțindu-se constrânși de rigorile academice ale școlii. Urma un salon de artă și tema cerută participanților ținea de mitologia wagneriană. Studenții au izbucnit: tema nu avea nici o legătură cu ceea ce simțeau ei nevoia să picteze, adică cu Rusia cea adevărată, Rusia vie, cu oamenii ei mulți și întinderile ei nesfârșite.

Rusia avea nevoie de propria ei imagine, iar ei, tinerii pictori ruși, simțeau că datoria lor este să răspundă acestei nevoi. Astfel, sub conducerea lui Ivan Kramskoi, a luat ființă una dintre cele mai puternice mișcări în pictura rusă, rămasă în istoria artelor sub numele „Itineranții“. Mișcarea lor are succes și, în timp, „fondatorilor“ li se alătură și alți artiști animați de aceleași intenții devenite veritabil program estetic. Deja în 1870 „itineranții“ erau atât de mulți și atât de cunoscuți, încât au fondat, la Moscova, „Asociația expozițiilor de artă călătoare“, aproape instituționalizând moda explorării țării în sus și-n jos în căutarea subiectelor. Artiștii „itineranți“ pleacă în Rusia largă și produc o artă consistentă, extrem de influentă pentru întreaga evoluție a artelor plastice rusești. Printre ei, regăsim numele mari, clasicii picturii ruse: Nikolai Ge, Konstantin Savițki, Ilia Repin, Vladimir Makovski, Ivan Șîșkin, Vladimir Stasov, Andrei Riabușkin, Viktor Vasnețov etc. E drept, acest puternic curent realist va eșua, peste decenii, în realism socialist, dar este imediat de adăugat că asta nu alterează deloc valoarea primelor două generații de „itineranți“.

Tot cam în același timp, apare în Rusia una dintre cele mai importante lucrări ale gândirii creștin-ortodoxe din toate timpurile, *Pelerinul rus*. Este povestea unui credincios care vrea să afle cum poți să răspunzi apelului paulinic la rugăciune neîncetată, motiv pentru care pleacă într-un pelerinaj ce se dovedește a fi, de fapt, o călătorie interioară spre lumina lui Dumnezeu. Pelerinul se cufundă cu totul

în practica isihastă a rugăciunii inimii și străbate distanțe lungi, trăind cu totul în paza lui Dumnezeu. Se sugerează undeva că ținta pelerinajului este Ierusalimul, dar imediat îți dai seama că e vorba despre Ierusalimul simbolic, cel în care omul se întâlnește cu Creatorul și Salvatorul său. Lucrarea nu are un autor cunoscut, ceea ce îi sporește misterul și autenticitatea duhovnicească. În fond, despre asemenea experiențe se cuvine ca mărturia să fie anonimă, pentru că nu este în nici un fel vorba despre autor. De altfel, vanitatea autorlâcului, a scriitorului care își vrea numele pe frontispiciul cărții sale și pe afișele lansărilor, cu poză bine studiată, dacă se poate, nu poate avea nimic în comun cu profunzimea experienței Pelerinului rus care, dimpotrivă, trăiește o experiență a completei goliri de sine. Cum ai putea să te rogi neîncetat dacă ai crede în continuare că tu, cu experiențele tale cu tot, contezi atât de mult încât să crezi că cei din jur trebuie să le citească, iar ceea ce ai trăit și ai gândit trebuie să rămână în veac? Vorba unui cunoscut monah român, când un intelectual important al vremii i-a mărturisit că îi e greu să găsească un duhovnic care să se ridice la nivelul lui de sofisticare culturală: „Dar cine te crezi tu?“ Chiar așa...

Povestea pe care o aveți acum în fața ochilor, *Pelerinul vrăjit*, este însă de cu totul altă factură. Ea a fost publicată de Nikolai Leskov în 1873, adică în vremea „pelerinajelor“ rușilor prin propriul lor univers, după ce, cu un an înainte, scriitorul vizitase legendara mânăstire Valaam, aflată pe o insulă

a lacului Ladoga. Și este povestea unui personaj, pe numele lui Ivan Severianîci Fliaghin. Un personaj, cum ar spune americanii astăzi, *larger than life*, măreț în apariția sa, după cum îl descrie cu excepțională acuitate Leskov în chiar primul capitol al povestirii, care știe tainele aproape magice ale îmblânzirii cailor, care știe ce se întâmplă *dincolo*, cu sufletele sinucigașilor, care a dus o viață fabuloasă, ratându-și, poate, chemarea monahală, dar împlinind din plin chemarea lumii largi, în care a fost doar un pelerin. Noaptea, Fliaghin visează abundent și intens, iar ziua trăiește cu dezinvoltură, mânat de o energie vitală formidabilă. Uneori e violent – adesea scrâșnește din dinți – și mândru de puterea lui fizică, alteori e pansiv și mulțumit că știe câte știe, iar misterioasă este, mereu, sursa acestei cunoașteri. De unde știe Fliaghin atâtea?

Pelerinajele sunt dintotdeauna o formă intensă de cunoaștere: în timpul călătoriei cunoști locuri noi, întâlnești oameni pe care altfel nu i-ai fi întâlnit și, nu în ultimul rând, te cunoști mai bine pe tine însuți. Fără să intrăm prea mult în etimologii, este de precizat că „pelerin“ vine din latinescul *peregrinus*, ceea ce însemna un statut juridic precis în dreptul roman, acela de străin, de ne-roman, persoană care nu avea cetățenia romană, deși locuia în imperiu. Ideea pe care o subîntinde pelerinajul este aceea că un străin trece printr-un spațiu care nu-i al său. În cazul rușilor din veacul al XIX-lea, ceea ce noi, nerușii, numim pelerini – deși ei folosesc mai multe cuvinte pentru a desemna același lucru – erau

chiar rușii care străbăteau teritoriile propriei țări. Pentru rușii secolului al XIX-lea, experiența spațiului enorm al propriei țări și străbaterea distanțelor lungi erau o veritabilă călătorie inițiatică și este imposibil să înțelegem conștiința rusă de astăzi dacă nu ținem cont de rolul important al pelerinajelor în constituirea acestei conștiințe, cum am mai spus. Ca un copil care face primii pași și începe să-și descopere casa, elita intelectuală și artistică a Rusiei secolului al XIX-lea a folosit pelerinajul ca mijloc de cunoaștere și asimilare a propriei țări. Pentru scriitori, evident, figura pelerinului a devenit un instrument util de explorare a spațiului uman rus, la fel de vast precum spațiul geografic. Din această perspectivă, Ivan Severianîci Fliaghin este un instrument de lux. Creat și manevrat genial de N.S. Leskov, acest pelerin își face exemplar datoria: se mișcă prin vastitatea lumii pentru a mărturisi vastitatea sufletească. Dacă pe alți pelerini știm ce-i mână la drum, în cazul lui Fliaghin nu mai e atât de clar. Principiul care-l face să fie mereu pe drum pare a fi propriul lui destin, iar deschiderea cu care povestește unor necunoscuți, încă de la primul îndemn, ce-i cu el sugerează un adevărat statut ontologic al oamenilor pe lume: să umble de colo-colo și să povestească.

În testamentul său, N.S. Leskov a scris, printre altele: „Știu că a fost mult rău în mine; nu merit laude și nici milă. Celor care vor să mă învinovățească de multe rele după ce voi muri, le spun că eu însumi am făcut deja asta.“ Poate că, totuși, sufletele

(po)vestitorilor sunt salvate cumva. Pomeneam la începutul acestei prefețe de articolul lui Irving Howe. Prima frază a acelui articol sugerează, cred, cea mai rodnică perspectivă deopotrivă asupra lui N.S. Leskov și a lui I.S. Fliaghin – autor și personaj: „Un povestitor este foarte diferit de un scriitor de povești.“ Până când lumea a înțeles că Leskov trebuie luat, mai ales, ca un mare povestitor a trecut ceva timp. Și povestitorii au în ei ceva mesianic, ceva ce simplilor scriitori de povești le scapă, ceva ce nici ei nu prea pot explica. E ca și cum prin gura lor vorbește un duh mai înalt. Leskov era din această stirpe. Și îmi place să cred că, deși s-a învinovățit el însuși de multe rele pe lumea asta, nimeni nu o va mai face de-acum încolo. Nici aici și nici *dincolo*...

SEVER VOINESCU

PELERINUL VRĂJIT

Capitolul I

Călătoream cu vaporul pe lacul Ladoga, dinspre insula Koneveț spre Valaam[1] și, în drum, pentru trebuințele sale, vaporul a tras la mal la Korelo. Aici, mulți dintre noi avură curiozitatea să coboare pe mal și să dea o raită, pe niște căluți nordici viguroși, de rasă ciuhonă, prin orășelul pustiu. După care căpitanul a fost gata să continue drumul și am plecat mai departe.

După vizita la Korelo s-a vorbit, cum e și firesc, despre această sărmană, deși extrem de veche așezare rusească, de o tristețe greu până și de imaginat. Toți cei de pe vapor au împărtășit această părere, și unul dintre călători, om cu aplecare spre generalizări filozofice și hâtrie politică, a spus că el nu poate pricepe nici în ruptul capului: de ce s-o fi luat hotărârea ca aceia care sunt incomozi la Petersburg să fie trimiși în locuri mai mult ori mai puțin îndepărtate, ceea ce, firește, adaugă pedepsei și pagube, pentru că ei trebuie să fie și transportați, când chiar aici, aproape de capitală, se află pe malul Ladogăi un loc atât de minunat precum Korelo, unde orice gândire

1. Valaam – insulă pe care se află o mânăstire, în partea de nord a lacului Ladoga.

liberă, orice liberă cugetare, nu poate face față apatiei populației și urâtului înspăimântător al naturii zgârcite și apăsătoare.

— Eu sunt convins, a spus acest călător, că în cazul de față de vină e, negreșit, rutina sau, la o adică, poate lipsa datelor de trebuință.

Cineva care călătorea des pe aceste meleaguri a răspuns că, pare-se, în diverse vremuri au stat și aici niște surghiuniți, numai că n-a rezistat nici unul mult timp.

— Un flăcău seminarist a fost trimis aici ca dascăl din pricina mârlăniei (un asemenea surghiun chiar nu l-am mai putut pricepe). Așadar, venind aici, flăcăul și-a făcut multă vreme curaj și a tot nădăjduit că o să înceapă vreo judecată, dar pe urmă așa s-a pus pe băutură și atâta a băut, că și-a pierdut de tot mințile și a trimis o jalbă că mai bine să se dea poruncă „să fie împușcat cât mai degrabă ori să fie trimis la oaste, dar cum nu e apt, să fie spânzurat".

— Și ce rezoluție a urmat?

— Mm… n.. nu știu, zău; doar că el oricum n-a mai așteptat rezoluția: s-a spânzurat singur de bunăvoie.

— Și foarte bine a făcut, a fost de părere filozoful.

— Foarte bine? a întrebat povestitorul, negustor după cât se vedea și, pe deasupra, om serios și cucernic.

— De ce nu? La urma urmelor a murit, și cu asta basta.

— Cum, cu asta basta? Dar pe lumea cealaltă ce-o să fie cu el? Că sinucigașii au a se chinui fără de sfârșit. Nici să se roage pentru ei nu poate nimeni.

Filozoful a zâmbit caustic, dar nu a răspuns nimic, în schimb și-a spus cuvântul și contra lui, și contra negustorului un nou oponent, care, în chip neașteptat, a intervenit în apărarea dascălului care se executase singur, fără încuviințarea ocârmuirii.

Era un călător nou, care se îmbarcase la Konevet fără să fi băgat de seamă cineva. Tăcuse tot timpul și nu îi dăduse nimeni nici o atenție, acum însă se întoarseră toți către el și, probabil, se mirară cu toții că putuse să rămână până atunci neobservat. Era un om de o statură uriașă, cu fața smeadă, deschisă, și cu un păr des și inelat, care, prinzând să încărunțească, avea culoarea plumbului, atât de ciudat îi lucea. Purta o rasă de călugăr, cu un brâu mânăstiresc lat, din curele, și o scufie înaltă și neagră din postav. Dacă era novice ori călugăr uns, asta nu se putea ghici, fiindcă monahii din insulele Ladogăi nu poartă întotdeauna potcap, nu doar când călătoresc, dar nici pe insule, ci se mărginesc să poarte, în simplitatea de la țară, scufii. După înfățișare, acestui nou tovarăș de drum al nostru, care s-a dovedit apoi un om cât se poate de interesant, nu îi puteai da cu mult peste cincizeci de ani; dar era, în sensul deplin al cuvântului, un bogatâr, ba încă unul tipic, un bogatâr rus bun, simplu, amintind de bunicul Ilia Murometș[1] din minunatul tablou al lui Vereșciaghin și din poemul contelui A.K. Tolstoi. Părea să nu fie făcut ca să meargă în rasă, ci ca să umble prin pădure pe un cal corbiu, cu opinci în picioare, adulmecând fără

1. Erou popular legendar rus.

grabă cum „miroase a rășină și fragă întunecatul codru de pini“[1].

Dar, cu toată această simplitate bună, nu îți trebuia prea mult spirit de observație ca să recunoști în el un om care văzuse multe și, cum se spune, „umblat“. Se ținea semeț, sigur de el, deși fără vreo familiaritate supărătoare, și începu să vorbească cu o voce plăcută de bas, ca unul deprins să vorbească.

— Asta nu înseamnă chiar nimic, începu el scoțând vorbele tărăgănat și moale, una câte una, pe sub mustățile cărunte, dese și răsucite în sus ca la husari. Cu cele spuse de domniile voastre pe seama lumii de apoi pentru sinucigași, cum că n-ar fi iertați niciodată, nu mă învoiesc. Și că pentru ei nu s-ar ruga nimeni, tot vorbă de clacă e, fiindcă există un om care poate totuși să le îndrepte situația foarte simplu și în cel mai lesnicios chip.

Îl întrebară: dar cine e omul care cunoaște și îndreaptă situația sinucigașilor după ce mor?

— Păi, uitați cine, răspunse bogatârul în odăjdii negre. E într-un sat din eparhia Moscovei un părințel, un bețivan amărât rău, era cât pe-aci să fie răspopit; el le poartă de grijă.

— Dar de unde știi?

— S-avem iertare, nu știu numai eu, știu toți în districtul Moscovei, fiindcă treaba a mers prin însuși înalt preasfințitul mitropolit Filaret.

Se lăsă o mică pauză, și cineva spuse că toate astea sunt destul de îndoielnice. Călugărul nu se simți deloc jignit de această remarcă și răspunse:

---

1. Versuri din balada *Ilia Muromeț* de Aleksei Konstantinovici Tolstoi.

— Da, la prima vedere așa e, îndoielnic. Și nici nu-i nimic de mirare aici că nouă ni se pare îndoielnic, de vreme ce nici înalt preasfinția sa n-a dat crezare multă vreme, dar pe urmă, după ce a primit dovezi sigure, a văzut că n-are cum să nu creadă și a crezut.

Călătorii stăruiră pe lângă călugăr cu rugămintea să le povestească această istorie uimitoare, iar el nu refuză și începu după cum urmează:

— Se zice că, odată, un protopop ar fi scris arhiereului cum că, așa și așa, preoțelul ăsta, cică, e un bețivan fără pereche – bea rachiu și nu e bun pentru parohie. Și ea, pâra asta, avea de fapt temei. Arhiereul a poruncit să fie trimis preoțelul la dânsul, la Moscova. S-a uitat la el și a văzut că, într-adevăr, preoțelul era bețiv, și a hotărât să fie scos din slujbă. Preoțelul, de supărare, s-a și lăsat de băutură, și de supărat ce era nu mai contenea să se vaiete: „Unde-am putut s-ajung, își zicea, și ce mă fac acum, cum să nu-mi pun capăt zilelor? Că, zice, doar asta mi-a mai rămas: barem atunci arhiereul o să-și facă milă de familia mea și o să-i dea fie-mii un logodnic, să-mi ia el locul și să le dea de mâncare alor mei."

Zis și făcut: vasăzică, a luat hotărârea nesmintită să-și curme zilele și a hotărât și ziua, dar cum era om bun, s-a gândit: „Bine-bine, de murit, să zicem, o să mor, numai că eu nu-s animal, nu-s lipsit de suflet: unde o să se ducă sufletul meu?" Și de-atunci s-a amărât și mai rău. Buun: de amărât s-a amărât, dar arhiereul hotărâse să-l lase fără slujbă din pricina beției și, odată, după masa la trapezărie, s-a culcat

arhiereul pe un divănaș cu o cărticică, să se odihnească, și-a adormit. Buun: a adormit dânsul ori doar pirotea, când numai ce-a văzut că parcă se deschide ușa chiliei. Și-a strigat: „Cine-i acolo?“, că s-a gândit că venise vreun poslușnic ca să anunțe pe careva; când, în loc de poslușnic, a văzut că intră un bătrân blajin, și arhiereul l-a recunoscut pe dată că e preasfântul Serghie[1].

Și a zis arhiereul:

„Tu ești, preasfinte părinte Serghie?“

Iar sfântul a răspuns:

„Eu sunt, robul lui Dumnezeu Filaret[2].“

Arhiereul a întrebat:

„Ce dorește curățenia voastră de la nevrednicia mea?“

Iar sfântul Serghie a răspuns:

„Milă voiesc.“

„Cui poruncești s-o arăt?“

Iară sfântul l-a numit pe dată pe preoțelul cel rămas fără slujbă din pricina beției și s-a îndepărtat. Iar arhiereul s-a trezit și s-a gândit: „Cum să socot eu asta: că-i simplu vis, ori visare, ori vedenie de călăuzire?“ Și-a prins să cugete și, ca om vestit în toată lumea pentru mintea sa, a găsit că e doar vis, căci este oare cu putință ca Sfântul Serghie, care postește și e bun păzitor al traiului din vechime, să pună

---

1. Serghie (1314–1392) – întemeietorul mânăstirii Sfânta Treime din Zagorsk, sanctificat în anul 1452.

2. Filaret (Drozdov) (1782–1876), mitropolit al Moscovei, teolog, unul din cei mai reacționari membri ai clerului superior.

o vorbă pentru un iereu slab de înger, care nu se sinchisește de trai? Buun: așa a judecat înalt preasfințitul și a lăsat toată treaba în mersul ei, așa cum începuse, iar dânsul și-a petrecut vremea așa cum se cuvine, și când a venit ceasul s-a dus iară să se culce. Dar numai ce-a adormit, că iarăși avu vedenia, și așa fel era, că aduse veneratul duh al arhiereului într-o tulburare și mai mare. Vă puteți închipui: un vuiet… așa un vuiet înfricoșător, că nu-i cu putință să-l spui în cuvinte… Merg în galop… cavaleri, fără de număr câți… la galop, toți în veșminte verzi, cu platoșe și panașe, și caii sunt ca niște lei, corbii, iar în frunte e un *stratopedarh*[1], tot așa înveșmântat, și încotro flutura flamura într-acolo goneau toți, iar pe flamură – un șarpe. Arhiereul nu știu ce-i cu alaiul acela, iar cel din frunte porunci: „Chinuiți-i, zice; acum n-are cine se ruga pentru ei", și trecu în goană pe-alături; iar după dânsul, oștenii lui, iar după ei, precum un stol de gâște slabe la vremea primăverii, se întinseră umbre posomorâte, și toate dădeau din cap a mâhnire și a jale către arhiereu și gemeau întruna printre tânguiri: „Lasă-l! numai el se roagă pentru noi." Arhiereul, de cum a binevoit să se scoale, a trimis după preoțelul bețiv și l-a întrebat: cum anume și pentru cine se roagă? Iar popa, slab de înger cum era, s-a zăpăcit în fața sfinției sale și zice: „Eu, vlădică, fac așa cum se cuvine." Și anevoie izbuti preasfinția sa ca acela să-și recunoască vina: „Sunt vinovat, zice, de un lucru, că eu, slab de înger cum sunt și gândindu-mă din pricina deznădejdii că e

1. Conducător de tabără militară.

mai bine să mă lipsesc de viață, mă rog întotdeauna la sfânta proscomidie[1] pentru cei care sfârșesc fără pocăință și își pun singuri mâinile pe piept…“ Ei, atunci arhiereul a înțeles ce umbre erau cele pe care i le pusese în față vedenia, plutind ca niște gâște slabe, și nu voi să-i bucure pe diavolii aceia care le grăbeau spre pierzanie, și îl binecuvântă pe preoțel: „Du-te, binevoi să spună, și nu mai păcătui, și pentru cine te-ai rugat roagă-te“ și l-a trimis înapoi la slujba lui. Așa că, uite, un om ca el poate să le fie întotdeauna de folos unora care n-au putere să se lupte cu viața, fiindcă n-o să dea îndărăt de la cutezanța chemării lui și-l va sâcâi pentru ei pe ziditor, iar dânsul o să trebuiască să-i ierte.

— Dar de ce „o să trebuiască“?

— Păi, fiindcă „bateți“[2]; că așa e poruncit chiar de el, așa că asta nu se mai schimbă.

— Dar spune, rogu-te, oare în afară de preotul ăsta de la Moscova nu se roagă nimeni pentru sinucigași?

— Apăi, nu știu, zău, cum să vă răspund eu la asta. Se zice că n-ar trebui să te rogi la Dumnezeu pentru ei, fiindcă sunt samavolnici, și cu toate astea unii, neînțelegând, se roagă și pentru ei. Dar de Sfânta Treime, când e ziua Sfântului Duh, se pare că e îngăduit oricui să se roage pentru ei. Se și spun atunci niște rugăciuni anume. O minune de rugăciuni, le-aș asculta întruna.

— Dar nu se pot spune și în alte zile?

---

1. Prima parte a slujbei bisericești.

2. Evanghelia după Matei, 7:7 – „Bateți și vi se va deschide“.

— Eu nu știu. Trebuie întrebat cineva dintre cărturari; aceia, mă gândesc, trebuie să știe; eu însă n-am cădere să vorbesc despre asta.

— Dar la slujbă n-ai observat să se fi repetat vreodată aceste rugăciuni?

— Nu, n-am observat; dar altminteri nici domniile voastre să nu vă bizuiți pe vorbele mele, că eu mă duc rar la slujbă.

— Păi de ce?

— Nu-mi îngăduie îndeletnicirile mele.

— Ești ieromonah[1] sau ierodiacon[2]?

— Nu, sunt doar rasofor[3] încă.

— Adică, asta ce înseamnă, că ești călugăr?

— N… da; îndeobște așa se socoate.

— De socotit se socoate, răspunse la asta negustorul, doar că rasoforul poate să fie luat la oaste.

Bogatârul-călugăr nu se ofensă deloc, ci doar se gândi puțin și răspunse:

— Da, se poate, și se spune că au fost cazuri; doar că eu sunt de-acuma bătrân: cincizeci și trei de ani am trăit; dar nici eu nu sunt străin de slujba la oaste.

— Ai slujit și la oaste?

— Am slujit.

— Ai fost *unter*[4] adică? întrebă iar negustorul.

— Nu, n-am fost *unter*.

— Atunci ce: soldat, paznic, ori vreun trepăduș-cărăuș?

1. Călugăr cu funcție de preot.
2. Călugăr cu funcție de diacon.
3. Călugăr novice, îmbrăcat în rasă.
4. Subofițer.

— Nu, n-ați ghicit; sunt militar adevărat, aproape din copilărie am fost prin preajma treburilor de regiment.

— Vasăzică, cantonist[1]? stărui negustorul supărându-se.

— Păi, tot nu.

— Cine să te mai înțeleagă, atunci ce ești?

— Sunt *coneser*.

— Cee?

— Sunt coneser, coneser ori, ca să mă exprim ca-n popor, mă pricep la cai și am stat pe lângă remontori[2] ca să-i îndrum.

— Așa, vasăzică!

— Da, și nu doar o mie de cai am ales și i-am deprins. Am dezbărat niște sălbăticiuni, unele dintr-acelea care, de pildă, se ridică pe picioarele dinapoi și se-aruncă pe spate cu toată puterea, de sunt în stare să sfărâme pe dată pieptul călărețului cu oblâncul, dar cu mine nu i-a mers nici unuia.

— Dar cum ai făcut de-ai domolit așa unii?

— Eu… eu simplu de tot, că am primit de la natură darul ăsta deosebit. În clipa când sar, nu las calul să se dezmeticească, îl trag cât pot de tare cu mâna stângă de ureche într-o parte, iar cu dreapta îi ard un pumn în căpățână între urechi, și scrâșnesc din dinți la el de-l apucă groaza și-i ies creierii dimpreună cu sângele pe nări – și se potolește.

— Bine, și pe urmă?

1. Fiu de soldat, menit milităriei de la naștere.

2. Ofițer însărcinat cu alegerea și cumpărarea cailor pentru cavalerie.

— Pe urmă te dai jos, îl mângâi, îl lași să-și desfete ochii cu tine, ca să-i rămână o impresie bună-n minte, și pe urmă încaleci iară și pornești.

— Și după asta calul merge cuminte?

— Merge cuminte, fiindcă un cal e inteligent, el simte cu ce om are de-a face și ce gânduri are cu el. Pe mine, bunăoară, așa m-au simțit și m-au iubit toți caii. La Moscova, în manej, era un cal care nu se supunea nici unui călăreț și cerceta, profanul, în ce fel să-și îngenunche călărețul. Ce mai, ca un diavol apuca toată rotula cu dințoii și-o smulgea. Le-a adus multora pieirea. Atunci venise la Moscova englezul Rarey[1] – „îmblânzitorul turbat" i se spunea – și el, nemernicul ăsta de cal, numai că nu l-a halit și pe el, dar de rușine tot l-a făcut; doar că a rămas nevătămat, fiindcă, se zice, avea genunchieră de fier, așa că, măcar că l-a apucat de picior, n-a putut să-l muște, și l-a azvârlit; că altfel murea; dar l-am îndreptat eu cum se cuvine.

— Dar spune, rogu-te, cum ai făcut?

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, fiindcă, vă spun, sunt dăruit pentru asta. Mister Rarey ăsta, de-i spune „îmblânzitorul turbat", și alții care s-au pus cu răutatea calului ăstuia, și-au pus toată măiestria în ținutul în dârlogi, ca să nu-l lase să dea cu căpățâna nici într-o parte nici în alta; dar eu am ales să fac exact pe dos; îndată ce a renunțat englezul Rarey la calul ăsta, am zis: „Nu-i nimic, zic, toate astea-s degeaba,

1. John Rarey (1827–1866), dresor american de cai, creatorul unui sistem de tratament blând al animalelor. În anul 1857 a făcut o demonstrație a metodei sale în Rusia.

fiindcă tot ce e cu calul ăsta e că-i sub puterea diavolului. Englezul nu poate să priceapă asta, dar eu înțeleg și o să fiu de ajutor.“ Mai-marii s-au învoit. Atunci am zis: „Scoateți-l dincolo de bariera Dragomilovsk!“ L-au scos. Buun; l-am dus noi de dârlogi în vâlceaua dinspre Fili, unde stau domnii în vile peste vară. Văd eu: locul e aici larg și lesnicios, ia să trec la treabă! Am încălecat pe canibalul ăsta, fără cămașă și desculț, doar în nădragi și cu șapca, dar pe pielea goală aveam o cureluță din șiret de la sfântul și viteazul cneaz Vsevolod-Gavriil din Novgorod[1], că am respect pentru vitejia lui și cred în el; iar pe cureluța asta era brodat crezul lui: „Cinstea mea n-o voi da nimănui.“ N-aveam în mâini nici o ustensilă specială în afară de o nagaică tătărească zdravănă cu plumb la capăt, dar oricum, n-avea mai mult de, să zicem, doi funți, iar în cealaltă – o oală smălțuită din cele obișnuite, cu o cocă neîntărită în ea. Buun, încalec eu, iar patru oameni îi trag botul calului aceluia în toate părțile, să nu se năpustească la vreunul din ei cu dinții. Dar el, diavolul, văzând că ne punem cu el, necheza și fornăia și năducea, și se scutura tot de rău ce era, și voia să mă halească. Și văd eu și le poruncesc grăjdarilor: „Dați degrabă, zic, frâul jos de pe el, nemernicul!“ Aceia nu și-au crezut urechilor că le dau asemenea poruncă și se holbaau la mine. „Ce stați, zic, n-auziți? Acum pe loc să faceți ce v-am poruncit!“ Dar ei răspund: „Ce

1. Vsevolod Gavriil Mstislavici (1095–1138), cneaz de Novgorod (1117–1132), venerat ca sfânt de Biserica Ortodoxă Rusă.

spui, Ivan Severianîci (în lume mi se spune Ivan Severianîci, domnul Fliaghin); cum se poate, au zis, să poruncești să se scoată frâul?“ Pe mine m-a apucat supărarea, fiindcă băgam de seamă și simțeam în picioare cum turba calul de furie; și l-am strivit frumușel cu genunchii și am strigat la ei: „Scoateți-l!“ Ei tot să dea cu gura; dar atunci m-am înfuriat și eu de-a binelea, și când am scrâșnit odată din dinți, au scos frâul cât ai clipi și-au luat-o la fugă care unde-a văzut cu ochii, iară eu, chiar în clipa aceea, pe neașteptate, buf cu oala în fruntea lui: oala s-a spart, iar coca i-a curs și-n ochi și-n nări. El s-a speriat și și-a zis: „Ce-o fi asta?“ Iar eu am apucat degrabă cu mâna stângă șapca de pe cap și i-am tras și mai abitir cocă pe ochi, iar cu nagaica l-am ars peste coaste într-o parte. El a sărit în față, dar eu am luat și l-am frecat cu șapca pe ochi, ca să-i tulbur bine vederea, iar cu nagaica l-am ars și-n partea ailaltă.... Și dă-i, dă-i, și-l fac numai apă de nădușeală. Nu-l las să ia nici o gură de aer, nici să dea de lumină, îi întind cocă întruna cu șapca pe mutră, scrâșnesc din dinți de-l trec fiorii, îl sperii și-l ard în coaste cu nagaica și-ntr-o parte și-n alta, ca să priceapă că nu-i de glumă... A priceput și n-a-nceput să se-ndârjească, ci s-a arătat gata să mă poarte. Mă poartă el, cu râvnă, mă poartă, iară eu dă-i și biciuiește-l, și cu cât mă purta mai cu râvnă, cu atât stăruiam și eu mai cu zel cu nagaica, și în fine, ne-a ajuns pe amândoi oboseala de-atâta trudă; mă durea umărul și nu mi se mai ridica brațul, dar nici el, am văzut, nu se mai uita chiorâș și-avea limba afară. Ei, văd eu atunci că-și

cere iertare, mă dau jos degrabă de pe el, îi șterg ochii, îl iau de coamă și zic: „Stai carne de câine bună de dat la câini!“ și-așa l-apăs în jos, că a și căzut în genunchi în fața mea, și de-atunci așa smerit s-a făcut, de nici n-aveai ce să mai ceri: se lăsa și încălecat, și mergea, numai că n-a trecut mult și-a crăpat.

— A crăpat totuși?

— A crăpat; tare mândră făptură a fost, cât privește purtarea, s-a supus, dar se vede că firea n-a putut să și-o biruie. Și atunci domnul Rarey, auzind asta, m-a poftit în slujba lui.

— Adică ai slujit la el?

— A, nu.

— Dar de ce?

— Cum să vă spun? Mai întâi, că eu sunt coneser și-s deprins mai mult pe partea asta – cu alesul, nu cu mersul, iar el avea nevoie numai să domolească din cei turbați, și-al doilea, că asta a fost din partea lui, așa cred eu, doar un vicleșug.

— Anume ce?

— A vrut să ia de la mine secretul.

— Și i l-ai fi vândut?

— Da, i l-aș fi vândut.

— Și-atunci ce mai voia?

— Atunci… pesemne că s-a speriat și el de mine.

— Fii bun și spune, asta ce istorie mai e?

— N-a fost nici o istorie deosebită, doar că-mi zice: „Fă-mi cunoscut, frate, secretul tău, îți dau bani mulți și te iau la mine coneser.“ Da' cum eu n-am putut niciodată să înșel pe cineva, îi răspund: „Păi ce secret? E o prostie.“ Dar el tot cu știința lui de

inglez, nu m-a crezut și zice: „Ei, dacă nu vrei să-mi spui așa cum e, hai să bem niște rom împreună.“ Pe urmă am băut cu el rom cu nemiluita, până când el s-a făcut roșu ca focul la față și-a zis cum a putut: „Ei, acum, spune-mi și mie, te rog, ce-ai făcut?“ Și eu răspund: „Uite ce…“ – și mă uit la el cât pot de fioros și scrâșnesc din dinți, și cum n-aveam atunci oală cu cocă la mine, am luat drept pildă paharul și-am dat să dau spre el, și el cum a văzut asta s-a și lăsat sub masă, da' pe urmă așa s-a mai târât spre ușă, și cum o fi făcut, că n-a mai fost de găsit. Așa că de-atunci nici nu l-am mai văzut.

— De-asta nici nu te-ai dus la el?

— De-asta. Da' și cum să mă duc, când el a avut frică de-atunci până și să dea cu ochii de mine? Eu unul tare aș fi voit să fiu la el, că mi-a plăcut tare mult cât m-am întrecut atunci cu el la rom, dar, ce-i drept, n-ai cum să te abați de la drumul tău, și a trebuit să urmez altă chemare.

— Dar ce socoți dumneata drept chemare a dumitale?

— Păi nu știu, zău, cum să vă spun… Că în multele câte s-au întâmplat mi-a fost dat să fiu și pe cai, și sub cai, am fost și în captivitate, am și luptat, am bătut oameni și-am fost și eu schilodit așa, că nu oricine putea să-ndure.

— Și la mânăstire când te-ai dus?

— Asta n-a fost demult, doar la câțiva ani după toate câte le-am trăit.

— Și tot chemare ai simțit?

— M…n… nu știu cum să explic asta… de-altminteri e de crezut că da.

— Dar de ce vorbești așa… de parcă n-ai fi sigur?

— Păi cum să spun sigur, când nici nu pot să cuprind multele câte-au fost în viața mea?

— De ce asta?

— Din pricină că multe nici nu le-am făcut din voia mea.

— Dar din a cui?

— Așa a fost făgăduiala părintească.

— Și ce anume ți s-a întâmplat potrivit făgăduielii părintești?

— Toată viața mea am pierit și n-am putut pieri cu nici un chip.

— Chiar așa?

— Chiar așa.

— Fii bun și povestește-ne viața dumitale.

— Ce țin minte, cu bunăvoința domniilor voastre, pot să povestesc, doar că pot numai dacă o iau chiar de la-nceput.

— Îți rămânem îndatorați, va fi cu atât mai interesant.

— Ei, chiar nu știu dacă o să fie cât de cât interesant, dar binevoiți și ascultați.

Capitolul II

Fostul coneser Ivan Severianîci, domnul Fliaghin, își începu povestirea astfel:

— M-am născut ca iobag și mă trag din oamenii de curte ai contelui K.[1] din gubernia Oriol. Acuma, sub domnii cei tineri, avuțiile acelea s-au împrăștiat, dar sub contele cel bătrân erau mari de tot. În satul G., unde trăia contele însuși, erau un ditamai căsoiul, un pavilion pentru oaspeți, teatru, o galerie anume ca popicărie, cuști pentru câinii de vânătoare, urși vii legați la stâlp, grădini, avea cântăreți care dădeau concerte și actori care jucau tot felul de scene; avea atelierele sale de țesut și de tot felul; dar ce-l interesa cel mai mult era herghelia. Fiecare treabă își avea oamenii ei, dar celei cu caii i se dădea o atenție mai mare decât tuturor, și așa cum la oaste era odinioară cantonist fiul de soldat, ca să lupte, așa era și la noi: vizitiu și băiat-vizitiu, ca să meargă pe cal, rândaș și băiat-rândaș, să îngrijească de cai, mujic cu hrana cailor și băiat asemenea, să care hrana

1. Contele Serghei Mihailovici Kamenski (1771–1835), proprietar de iobagi, nemilos și risipitor, care avea patru sute de servitori.

de la arie la grajduri. Taică-meu era vizitiul Severian, și măcar că nu se număra printre cei dintâi, că erau o droaie la noi, șase cai mâna, iar când cu alaiul țarului a fost al șaptelea în alai și-a fost dăruit cu un asignat albastru din cel vechi[1]. De mamă am rămas orfan din pruncie și n-o țin minte, că am fost *fiu din rugă*, adică ea, neavând multă vreme copii, m-a tot cerut lui Dumnezeu, și cum m-a avut, chiar când m-a născut, a murit, fiindcă eu m-am ivit pe lume cu un cap neobișnuit de mare, așa că nici nu mi-au spus Ivan Fliaghin, ci doar Golovan[2]. Trăind eu pe lângă taică-meu în acaretul vizitiilor, îmi petreceam toată vremea pe la grajduri, și-acolo am pătruns taina de a cunoaște animalul, și pot să spun că am prins dragoste de cal, că mic fiind, mă târam de-a bușilea printre picioarele cailor, și ei nu m-au schilodit, iar crescând, i-am cunoscut cât de bine se poate. La noi crescătoria era separat și grajdurile separat, iar noi, oamenii de la grajduri, nu puneam piciorul la crescătorie, ci primeam de-a gata învățăceii de-acolo și-i învățam. La noi fiecare vizitiu cu foraităr[3] avea câte șase cai, și nu erau de-aceeași rasă: erau de Viatka, de Kazan, calmuci, de Bitiuga, de Don – toți din cai aduși, cumpărați la târguri; ai noștri, de la herghelie, se-nțelege, erau mai mulți, doar că de ei nu merită să vorbesc, fiindcă ăștia de crescătorie sunt potoliți și n-au firea tare, și nici vreo

---

1. Bancnotă de cinci ruble.

2. *Golova* (rusă) – cap.

3. Foraităr (în germ. *Vorreiter*) – vizitiu călare pe unul din caii din față, la echipajele cu patru sau șase cai.

fantezie veselă n-au, pe când sălbăticiunile astea, astea, de groază ce fiare erau. Cumpăra câteodată contele de-a dreptul herghelii întregi, cum ar veni, cu tabunul, ieftin, câte opt-zece ruble de cap, și cum îi goneau acasă, cum începeam să-i școlim. E de spaimă ce se-mpotrivesc. Se-ntâmplă să și crape juma' din ei, dar nu se lasă educați: stau în curte – se minunează întruna, se și năpustesc în ziduri, și se tot uită la cer, ca păsările trag cu ochiul. Te-apuca și mila uitându-te la câte unul, că, uite, vedeai că parcă îi arde inima să-și ia zborul, dar n-are aripi... Și la-nceput, nici vorbă să bea apă și să mănânce ovăz din jgheab, și se usucă, se usucă până se sleiesc de tot și crapă. Câteodată se pierdea mai bine de jumătate din ce cumpăram, mai ales din cei chirchizi. Aceștia iubesc la nebunie libertatea stepei. În schimb se-ntâmplă că, învățându-i, chiar și din aceia care se deprind și rămân să trăiască, nu puțini să fie schilodiți, că n-ai alt mijloc la sălbăticia lor decât severitatea; în schimb, din cei care îndură educația și știința iese ceva așa de ales, că niciodată n-o să aibă un cal de crescătorie virtutea lor la mers.

Părintelui meu, Severian Ivanîci, îi reveneau ca vizitiu șase cai chirchizi, iar când eu am mai crescut, m-a pus și pe mine foraităr la caii aceia. Caii erau răi, nu dintr-acei de cavalerie de-acum, de se iau pentru ofițeri. Noi le spuneam ăstora, pentru ofițeri, *kofișenki*[1], că nu era nici o plăcere să mergi pe ei, ofițerii puteau să și șadă pe ei, pe când ceilalți

---

1. Sevitori însărcinați cu pregătirea cafelei, ceaiului, ciocolatei etc.

erau fiară, aspidă și vasilisc la un loc: botul era un rânjet, coama – foarfece... ce mai, de spaimă! Și nu știau ce-i oboseala: nu doar optzeci, dar și-o sută, și-o sută cinșpe verste, din sat până la Oriol, ori la-ntoarcere, la fel le făceau, n-aveau nevoie de odihnă. Când o iau din loc, ai grijă să nu zboare pe-alături. Iară eu, când m-au pus pe cal ca foraităr, aveam doar unșpe ani, și glasul l-aveam taman cum se cerea și se cădea pentru un foraităr de curte: cât se poate de sfredelitor și de răsunător, și ținea atâta de mult, că puteam să dau drumul la un „diii...ii...oo" și s-o țin așa și juma' de ceas; dar în trup n-aveam încă putere, așa că la drumurile lungi nu eram în stare să stau slobod în șa, și mă legau de cal, adică de șa și de chingi, mă înfășurau în curele tot și făceau așa fel ca să nu cad. Te zgâlțâie groaznic, și nu doar o dată te ia amețeala și nu mai știi de tine, dar mergi mai departe călare, ai poziția ta, și când ți-ajunge de-atâta bălăngănit, îți vii din nou în fire. Nu-i ușoară funcția asta; cât ține drumul, se-ntâmplă să treci și de câteva ori din una-n alta, ba te lasă puterile, ba îți vii în fire, și acasă te dezleagă de șa ca pe unul care nu mai e viu, te culcă și îți dau să miroși hrean; ei, dar pe urmă m-am deprins și n-au mai trebuit toate astea; ba se mai întâmpla și să merg și să tot caut să-i ard una cu biciul peste cămașă câte unui mujic care-mi ieșea în cale. Năzbâtie de foraităr, e știută deja. Și uite-așa, plecăm noi odată cu contele, care se ducea să facă o vizită. Era o vreme de vară, minunată, contele ședea cu câinele în trăsura deschisă, tăicuțul meu mâna cei patru cai, iară eu galopam de zor în față,

dar drumul se abate deodată de la șleah[1] și face un ocol de vreo cinșpe verste spre o mânăstire căreia îi zice sihăstria P… Drumeagul ăsta l-au făcut călugării, să te ispitească mai mult să mergi la ei: și e de-nțeles, că pe drumul public ai mizerie și răchitișuri, numai nuiele îmbârligate-i tot; iar drumeagul spre sihăstria călugărilor e curat, măturat tot și îngrijit, și pe margini au crescut mestecenii pe care i-au sădit, e așa o verdeață și așa o mireasmă de la mestecenii aceia, și în depărtare se vede câmpul larg… Într-un cuvânt, e așa de frumos că, uite, îți vine să și strigi de frumos ce e, iar de strigat fără rost, se-nțelege, nu poți, așa că țin în mine și doar salt; numai că deodată, când mai erau trei-patru verste până la mânăstire și tocmai începuse să mă îmbie o pantă, zăresc chiar în fața mea un punctișor… ceva care abia-abia se mișca pe drum, ca un arici. Eu m-am bucurat de-așa prilej, și când am tras un „diii-iii-t-t-t" din toate puterile, a răsunat cale de-o verstă, și-așa m-am înflăcărat, că atunci când am apucat să ajungem din urmă carul cu doi cai la care strigam, m-am și ridicat în scări; și văd un om culcat pe fân în car și, pesemne, de plăcut ce-l încălzea soarele în vânticelul proaspăt și neavând nici o temere, dormea dus, lungit de drag cu spinarea-n sus, și până și cu brațele larg desfăcute, de parcă îmbrățișa carul. Văd că nu se întoarce și o iau într-o parte, dar când am ajuns în dreptul lui, înălțat în scări – atunci am și scrâșnit din dinți prima oară – l-am croit din toate

1. Drumul mare.

puterile cu biciul pe spinare. Caii lui au luat-o cu carul la vale, iar el s-a și ridicat, un moșneguț era, cu o tichie de poslușnic, uite, cum sunt eu acuma, și cu o față plângăreață, ca de muiere bătrână, și speriat rău, și-i curgeau lacrimile, și se răsucea-n fân ca peștele-n tigaie și, buimac, pesemne că n-a luat seama la margine, și s-a rostogolit din car sub roată, târâș prin praf… și picioarele i s-au încurcat în hățuri… Mie și lui taică-meu, da' și contelui, ni s-a părut mai întâi de râs cum se rostogolea, dar numai ce văd că acolo jos, la pod, caii s-au înțepenit cu o roată în piciorul podului și-au rămas în loc, dar *el* nu se ridică și nu se întoarce… Ne apropiem noi, mă uit, era cenușiu tot de praf, și fața nu mai avea nas, doar o crăpătură era, și din ea sânge… Contele a poruncit să oprim, s-a dat jos, s-a uitat și zice: „E mort.“ M-a amenințat că o să fiu biciuit acasă și a poruncit să mergem degrabă la mânăstire. De-acolo au trimis oameni la pod, iar contele a vorbit acolo cu egumenul, iar în toamnă a plecat într-acolo de la noi, ca dar, un convoi întreg cu ovăz, și cu făină, și cu carași uscați, iar pe mine m-a bătut taică-meu cu biciul acolo, în dosul unei magazii, de mi-a rupt nădragii, dar nu chiar rău de tot, fiindcă, după cum mi-era datoria, trebuia să merg din nou călare. Așa s-a și sfârșit treaba, dar chiar în noaptea aceea mi s-a arătat în vis călugărul pe care îl croisem, și iarăși plângea ca o muiere. Zic:

„Ce vrei de la mine? Du-te de-aici!“

Dar *el* răspunde:

„Tu, zice, mi-ai luat viața fără pocăință.“

„Ei, n-oi fi doar tu așa. Acuma ce să-ți fac? Că doar n-a fost dinadins. Și ce, zic, e rău acuma? Ai murit și s-a isprăvit tot."

„S-a isprăvit, zice, asta așa e, și îți sunt foarte recunoscător pentru asta, dar acum am venit de la mama ta bună să-ți spun: știi că tu ești *fiu din rugă*?"

„Cum să nu, zic, am auzit de asta, bunica Fedosia mi-a spus nu o dată".

„Dar știi, zice, că ești *fiu făgăduit*?"

„Cum adică?"

„Adică, zice, ești făgăduit Domnului."

„Dar cine m-a făgăduit?"

„Mama ta."

„Ei, atunci, zic, las' să vină ea la mine să-mi spună, că asta oi fi scornit-o tu."

„Nu, zice, n-am scornit, dar ea nu poate să vină."

„De ce?"

„Așa, zice, fiindcă aici la noi nu e ca la voi pe pământ: cei de-aici nu vorbesc toți, și fiecare cu ce e dăruit aceea și face. Dar dacă vrei, zice, o să-ți dau un semn ca să-ți adeveresc."

„Vreau, răspund eu, dar ce fel de semn?"

„Păi, uite, zice, semnul e că vei pieri de multe ori și n-ai să pieri niciodată până va veni pieirea ta adevărată, și-atunci o să-ți amintești făgăduiala făcută de mama ta pentru tine și o să te duci la mânăstire."

„Foarte bine, răspund eu, mă-nvoiesc și-aștept."

Și-a dispărut, iar eu m-am trezit și-am uitat toate astea, și nici prin gând nu mi-a trecut că toate aceste pieiri aveau să și vină una după alta. Numai că, după

o vreme, am plecat cu contele și cu contesa la Voronej – o duceam pe contesa cea micuță la moaștele nou apărute[1] ca să-i lecuiască picioarele strâmbe – și ne-am oprit în *uezdul*[2] Elețk, în satul Krutoe, ca să mănânce caii, și lângă jgheab m-a luat iar somnul, și văd că vine iarăși călugărașul cela căruia i-am curmat viața și zice:

„Ascultă, Golovanka, mi-e milă de tine, cere-te degrabă de la stăpâni să te duci la mânăstire; o să te lase."

Eu răspund:

„Adică de ce să mă duc?"

Iar el zice:

„Păi altfel o să vezi cât rău o să înduri."

Bine, îmi zic eu, îți trebuie să cobești ceva de vreme ce te-am omorât. Și m-am sculat, am înhămat caii cu taică-meu și-am plecat, dar dealul e-aici pieptiș de tot și cotit, și-ntr-o parte e o prăpastie în care cine știe câți or fi pierit. Și zice contele:

„Ia seama, Golovan, mai cu grijă."

Dar eu mă știam dibaci și, măcar că hățurile de la oiște le ține vizitiul, mă pricepeam bine să-i fiu de ajutor lui taică-meu. Caii pe care-i avea în oiște erau puternici și aveai bază-n ei: puteau să meargă la vale într-un fel al lor, de-și puneau coada pe pământ, dar unul din ei, parșivul, le-avea cu astronomia: cum începeai să tragi mai cu putere, odată smucea capu-n sus și dracu' știe ce admira el acolo-n cer.

1. În anul 1832 au fost descoperite la Voronej moaștele lui Mitrofan, primul episcop al Voronejului.

2. Județ.

Ăștia-s astronomi până-n măduva oaselor, îs tot ce poate să fie mai rău, și mai cu seamă în oiște sunt cei mai periculoși, foraitărul nu trebuie să piardă deloc din ochi un cal cu asemenea purtare, fiindcă astronomul nici nu se uită unde pune picioarele, și cine știe unde nimerește. Eu, se-nțelege, știam toate astea despre astronomul meu și-l ajutam întotdeauna pe taică-meu; și calul pe care sunt călare și cel pe care îl am la mână îi țin cu frâiele pe cotul stâng, și îi pun așa fel încât să le vină coada chiar în dreptul oiștei, iar oiștea le vine între crupe, și am tot timpul biciul gata pregătit înaintea ochilor astronomului, și cum văd că prea a luat-o-n cer, trosc la rădăcina nasului, și pe loc lasă botu-n jos, și mergem de mai mare dragul. Așa și de data asta: mergeam la vale, și eu, știți, mă sucesc în fața oiștii și potolesc astronomul cu biciul, când deodată-l văd că nu mai știe nici de hățurile lui taică-meu, nici de biciul meu, cu gura numai sânge de la zăbală și ochii scoși din orbite, și aud deodată că-ncepe să pârâie ceva în spatele meu și buf, și tot echipajul o și ia razna… Se rupsese frâna! Strig la taică-meu: „Ține! ține!“ Și urlă și el: „Ține! ține!“ Dar ce să mai ții, când toți cei șase cai se duc ca apucații fără să mai vadă nimic, iar prin fața ochilor îmi țâșnște deodată ceva: taică-meu zbura de pe capră… se rupseseră hățurile… Iar în față – prăpastia aia grozavă… Nu știu de cine mi-a fost milă, de stăpâni ori de mine, numai că văzând că pieirea era sigură, m-am aruncat din șa pe oiște și m-am atârnat de capătul ei. Nici nu știu cât cântăream la vremea aceea, dar când e să se-adauge, totul atârnă greu, și-așa de tare am apăsat caii din oiște,

că au început să horcăie și… văd că nu mai sunt caii din față, parcă fuseseră retezați, iar eu atârn chiar peste prăpastie, iar trăsura stă și s-a proptit în rotașii pe care i-am strivit cu oiștea.

Abia atunci m-am dumirit și m-a apucat spaima, mâinile mi s-au desprins, am zburat și nu mai țin minte altceva. Nu știu nici după cât timp mi-am venit în fire, și văd că sunt într-o izbă și un mujic zdravăn îmi spune:

„Ia te uită, chiar ești viu, flăcăule?“

Eu răspund:

„Pesemne că-s viu.“

„Dar ții minte, zice, ce-a fost cu tine?“

Am căutat să-mi aduc aminte și mi-am amintit cum au gonit caii cu noi și cum m-am aruncat pe capătul oiștei și cum atârnam deasupra prăpastiei; dar ce-a fost mai departe – nu știu.

Dar mujicul numai ce zâmbește:

„Păi de unde, zice, să știi. Că acolo, în prăpastie, caii tăi din față n-au ajuns vii – praf s-au făcut, iar pe tine parcă te-a salvat o putere nevăzută: cum căzuși pe un morman de lut, te și duseși la vale pe el ca pe sanie. E mort de-a binelea, am crezut noi, dar când ne uitarăm, aer trăgeai, dar erai dus. Ei, dar acu', zice, scoală dacă poți, du-te cât mai degrabă la stăpâne-tu: contele a lăsat bani, că dacă mori, să te îngropăm, dar dacă o să fii viu, să te ducem la el la Voronej.“

Și-am și plecat, dar n-am deschis gura tot drumul, doar am ascultat la mujicul acela care m-a dus cum cânta întruna la armonică *Barînia*[1]. Cum am

1. Dans popular rus.

ajuns la Voronej, contele mă cheamă în odăile dânsului și-i spune contesei :

„Uite, zice, contesa mea, noi băiatului ăstuia îi datorăm viața."

Contesa doar a dat din cap, dar contele a spus:

„Cere de la mine ce vrei, Golovan, fac orice pentru tine."

Eu răspund:

„Nu știu ce să cer!"

Dar el zice:

„Păi ce ai vrea?"

Mă gândesc eu, mă gândesc și zic:

„O armonică."

Contele a-nceput să râdă și zice:

„Ei, chiar că ești prost, dar oricum, când va veni vremea o să-mi amintesc eu singur de tine; dar armonica, zice, să-i fie cumpărată numaidecât."

S-a dus un lacheu pe la prăvălii și mi-a adus armonica la grajd.

„Na, zice, cântă."

Eu am luat-o și-am început să cânt, dar când am văzut că habar n-aveam, am lăsat-o baltă, și pe urmă, a doua zi, mi-au și furat-o niște pelerini de sub un șopron. Ar fi trebuit să folosesc prilejul că aveam bunăvoința contelui și să cer atunci, cum mă povățuise călugărul, să plec la mânăstire; dar nu știu nici eu de ce am cerut armonica, și așa am nesocotit prima chemare ce-o aveam, și de-atunci am mers dintr-o încercare în alta, cu suferințe din ce în ce mai mari, dar fără să pier în vreuna, până când tot ce mi-a prevestit călugărul în vis s-a adeverit.

Capitolul III

Nici nu m-am întors bine acasă cu stăpânii mei, care mă copleșiseră cu dărnicia lor, cu caii noi luați la Voronej, tot șase la număr, că s-a-ntâmplat să mi se așeze pe o policioară în grajd o pereche de porumbei moțați. Porumbelul avea penele de culoarea lutului, iar porumbița era albă și tare drăguță, cu piciorușele ei roșii! Tare mult îmi plăceau: mai ales când gângurea el noaptea, e așa de plăcut să asculți, iar ziua zburau amândoi printre cai, și se lăsau în iesle, ciuguleau ovăz și se giugiuleau… Să se uite la ei e o bucurie pentru un copilandru. Și după giugiuleala asta s-au ivit puișorii: o pereche a ieșit, și au crescut și ei, și ce s-au mai giugiulit și ei, și iar s-au așezat pe oușoare și iar au ieșit… Niște porumbei micuți-micuți, parcă făcuți din lână, că n-aveau pene, și galbeni cum sunt gogoloașele alea-n iarbă de le zice „prescurile mâței“, iar ciocurile mai ceva decât la prinții chirchizi, zdravene… M-am apucat să cercetez puișorii aceia și, ca să nu-i strivesc, l-am luat pe unul de cioculeț și mă uitam, mă uitam, și nu-mi puteam lua ochii de la el de gingaș ce era, iar taică-său tot căuta să mi-l ia. Îmi găsisem și o distracție cu el –

să-l întărât cu puișorul acela; dar pe urmă, când am vrut să-l pun la loc în cuib, puișorul nu mai sufla. N-am mai putut de necaz: l-am ținut în mâini să-l încălzesc și-am suflat peste el ca să-l readuc la viață; dar nu, murise și gata! M-am supărat și-am dat de-a azvârlita cu el pe fereastră. Oricum, mai era unul în cuib, iar pe ăsta mort, o pisică albă, care cine știe de pe unde o zbughise acolo, l-a și-nhățat și dusă a fost. Iar pisica asta, am văzut bine, era albă toată, iar în creștet, ca o scufie, avea o pată mică neagră. Ei, mi-am zis, s-o ia naiba, o să-l mănânce pe ăla mort. Numai că dormind eu noaptea, numai ce-aud porumbelul de pe policioara de deasupra patului meu luptându-se furios. Sar eu și mă uit, era noapte cu lună, și văd iară: pisica cea albă trăgea de celălalt puișor, de cel viu.

„Ei, mi-am zis, dar de ce, mă rog, face asta?" – și sar la ea și-arunc cu o cizmă, numai că n-am nimerit-o – așa că mi-a luat puișorul și precis că l-a mâncat pe undeva. Au rămas singuri și triști porumbeii mei, dar n-au tânjit mult și-au început iarăși să se giugiulească, și-au dat iară la iveală o pereche de copii, dar afurisita aia de pisică iarăși ca prima oară… Ăl rău știe cum băgase ea de seamă totul, și numai ce văd că ziua-n amiaza mare trage iar un puișor, da' cu așa dibăcie, că nici n-am avut cu ce s-arunc după ea. În schimb, m-am hotărât s-o învăț minte, și-am pus așa un laț la fereastră, că noaptea, cum a dat cu botul, a și strâns-o, și dă-i și miorlăie și miaună. Am scos-o îndată din laț, i-am vârât botul și labele dinainte în carâmbul de la o cizmă, ca să

nu mă zgârie, iar labele dinapoi i le-am strâns dimpreună cu coada în mâna stângă, într-o mănușă, în timp ce cu dreapta am luat biciul de pe perete, și-am luat-o și-am pus-o pe pat ca să-i dau o lecție. Cred că i-am tras vreo sută și cincizeci de bice, cât am putut de zdravăn, până nici nu s-a mai zbătut. Atunci am scos-o din cizmă și am stat să mă gândesc: a crăpat ori n-a crăpat? Ia să vedem, mi-am zis, e vie ori nu e vie? Și-am pus-o pe prag și i-am tăiat coada cu o toporișcă: a tresăltat toată cu un „miau“ și s-a răsucit de vreo zece ori și-a luat-o la goană. „Bine, mi-am zis, de-acu' nu mai vii tu la porumbeii mei“; și ca s-o bag și mai tare în sperieți, de dimineață, am luat coada pe care i-o tăiasem și-am bătut-o cu un cui deasupra geamului meu, pe-afară, și eram tare mulțumit. Dar peste vreun ceas, cel mult două, o văd dând buzna pe camerista contesei, care nu venise în viața ei la noi în grajd, ținând o umbreluță deasupra capului și strigând:

„Aha! Aha! Uite cine! Uite cine-a făcut asta!“

Zic:

„Adică ce?“

„Tu ai ciuntit-o, zice, pe Zozinka? Recunoaște: doar deasupra geamului tău e bătută-n cui codița ei, așa-i?“

Zic:

„Și ce mare lucru dacă i-am bătut codița-n cui?“

„Da', zice, cum ai îndrăznit?“

„Da' ea cum a îndrăznit să-mi mănânce porumbeii?“

„Ce să spun! Porumbeii tăi!“

„Că și pisica, mă rog, o fi mare doamnă."

Începusem, știți, să mă iau la harță ca unul mare.

„Ce să zic, mare lucru pisica asta."

Da' libelula:

„Cum îndrăznești să vorbești așa, ce, nu știi că e pisica mea și că a mângâiat-o chiar contesa?" și mi-a și ars o palmă peste obraz, iar eu, cum eram de mic iute de mână, n-am stat pe gânduri, am luat un târn murdar de lângă ușă și dă-i cu el peste mijloc...

Dumnezeule mare, ce s-a stârnit atunci! M-au dus la cancelarie, la intendentul neamț, să mă judece, și m-a judecat, să fiu biciuit cât se poate de rău și pe urmă să fiu dat afară de la grajd și să bat cu ciocanul pietricele la aleea din parcul englezesc... M-au rupt în bătaie, nici să mă ridic n-am mai putut, și m-au dus la taică-meu pe o rogojină, dar asta a fost o nimica toată pentru mine, însă, uite, ultima pedeapsă, că să stau în genunchi și să bat pietricele... asta a fost așa un chin pentru mine, că m-am gândit, m-am gândit ce-aș putea să fac și m-am hotărât să-mi iau viața. Mi-am făcut rost de o sfoară zdravănă din trestie de zahăr, pe care am cerut-o de la un lacheiaș, și am plecat seara să mă scald, dar de-acolo m-am dus în păduricea de plopi tremurători din spatele ariei, m-am pus în genunchi, m-am rugat pentru toată creștinătatea, am legat sfoara de o cracă, am făcut un laț și mi-am băgat capul în ea. Mai rămânea doar să salt, o nimica toată... Făcusem toate astea cu inima ușoară, dar numai ce mi-am făcut vânt, am sărit și m-am atârnat, că m-am și pomenit zăcând pe jos, iar în fața mea era un țigan cu un

cuțit și râdea – niște dinți albi-albi, de sclipeau noaptea pe mutra neagră.

„Da' ce faci aici, argatule?"

„Da' ce treabă ai tu, mă rog, cu mine?"

„Ori – nu s-a lăsat el – ți-e viața rea?"

„Vezi bine că nu-i dulce", zic.

„Păi decât să te spânzuri cu mâna ta, mai bine, zice, hai să trăiești cu noi, poate-oi atârna altfel."

„Da' cine sunteți voi și din ce trăiți? N-oți fi hoți."

„Hoți, suntem și hoți, zice, și pungași."

„Păi da, vezi, zic, iar la o adică n-oți căsăpi și oameni?"

„Se-ntâmplă, zice, procedăm și-așa."

M-am gândit eu, m-am gândit, ce să fac: acasă, și mâine, și poimâine, tot asta și tot asta, stai în genunchi pe alee și toc-toc, bate pietricele cu ciocanul, iar de la meșteșugul ăsta făcusem și bătături la genunchi, ba mai și auzeam cum râd toți de mine, că pentru o coadă de mâță m-a osândit dușmănosul ăla de neamț să pisez un munte întreg de piatră. Râdeau toți: „Și-ți mai și zici salvator, ziceau: le-ai salvat viața stăpânilor." Ce mai, n-am mai răbdat, și văzând eu în mintea mea totul, că dacă nu mă spânzur o să trebuiască să mă-ntorc iară la toate astea, am dat din mână, am dat și-n plâns, și m-am dus să mă fac tâlhar.

Capitolul IV

Iar șmecherul acela de țigan nu m-a lăsat să mă dezmeticesc și zice:

„Ca să te cred, zice, că n-o să te duci înapoi, trebuie să-mi aduci chiar acum o pereche de cai din grajdul boieresc, da' să iei din ăi care sunt cei mai buni, ca până dimineață să putem s-ajungem cu ei departe."

M-am amărât: nu voiam în ruptul capului să fur, dar se vede treaba că dacă ai intrat în horă trebuie să joci; și cum știam tot ce intra și tot ce ieșea din grajd, nu mi-a fost greu să scot dincolo de arie o pereche de cai din cei mai iuți, care nu știau de oboseală, iar țiganul scosese deja din buzunar niște dinți de lup puși pe șiret și i-a atârnat de gât și unuia, și altuia, și pe urmă am încălecat și eu și țiganul și-am plecat. Caii, simțind os de lup pe ei, ne-au dus de nici n-am cuvinte, și spre dimineață eram la o sută de verste, lângă orașul Karacev. Acolo am și vândut caii unui vătaf de curte, am luat banii și am ajuns la un râușor, și ne-am apucat să împărțim banii. Pe cai luaserăm trei sute de ruble, din cele de-acum, se-nțelege, în asignate, dar țiganul îmi dă doar o rublă de argint și zice:

„Uite-ți partea."

Mie mi s-a părut jignitor.

„Cum, zic, păi eu am furat caii ăștia, și pentru asta puteam s-o pățesc mai rău decât tine, și-atuncea de ce-i partea mea așa de mică?“

„Fiindcă, zice, atâta a ajuns.“

„Astea, zic, sunt prostii. Tu de ce iei mai mult?“

„Păi de-aia, zice, că eu sunt meșterul, iar tu ești încă ucenic.“

„Ce ucenic, zic, ce tot minți aici!“ – și zic eu, zice el, și-ajungem la suduieli. Până la urmă am spus:

„Eu cu tine nu vreau să merg mai departe, fiindcă ești un ticălos.“

Iar el răspunde:

„N-ai decât să rămâi, frate, pentru numele lui Dumnezeu, că pașaport n-ai și-i mai mare daraua cu tine.“

Așa că ne-am despărțit și eu m-am dus la asesor ca să mă dau în vileag și să spun că sunt fugar, dar cum i-am spus povestea mea pisarului, acela mi-a și spus:

„Dar ești prost rău: ce-ți trebuie să te dai în vileag? Ai zece ruble?“

„Nu, zic, o rublă am, dar zece n-am.“

„Ei, dacă-i așa poate ai altceva, vreo cruce de argint la gât sau, uite, ce-ai în ureche: un cercel, nu?“

„Da, zic, cercel.“

„De argint?“

„De argint, zic, și am și cruce de la Mitrofan.“

„Bine, zice, scoate-le repede și dă-mi-le, și o să-ți scriu un act de eliberare și du-te la Nikolaevo, că acolo au nevoie de mulți oameni și fug de la noi acolo o grămadă de haimanale.“

I-am dat rubla mea, crucea și cercelul, iar el mi-a scris un act și-a pus pe el ștampila asesorului și zice:

„Uite, pentru ștampilă ar trebui să mai dai ceva, că așa iau de la toți, dar acum mi-e milă de sărăcia ta și vreau ca actele să iasă în regulă din mâinile mele. Du-te, zice, și cui i-o mai trebui trimite-l la mine."

„Bine, mi-am zis, halal milostenie: crucea de la gât mi-a luat-o, și-i mai e și milă." N-am trimis pe nimeni la el, și-am plecat doar cu numele lui Hristos, fără un sfanț.

Ajung eu în orașul acela și mă duc la târg, ca să mă tocmesc. Grămada de veniți ca să se tocmească s-a dovedit o nimica toată – trei oameni cu totul, și toți pesemne că erau ca mine, pe jumătate vagabonzi, dar să ne ia s-au repezit o groază, și toți trăgeau care mai de care de noi în toate părțile. Pe mine a tăbărât un boier, o namilă, mai ceva ca mine, și i-a împins cât colo pe toți de lângă mine, și m-a apucat de amândouă mâinile și m-a târât după el; mă ducea și-i împingea cu pumnii pe ceilalți în toate părțile, și-i înjura de mama focului, dar avea lacrimi în ochi. M-a dus într-o căscioară înjghebată la repezeală din te miri ce și zice:

„Spune drept: ești fugar, așa-i?"

Zic:

„Fugar."

„Hoț, zice, ucigaș, ori doar vagabond?"

Eu răspund:

„La ce vă trebuie să știți?"

„Păi ca să știu mai bine la ce treabă ești bun."

I-am povestit tot, de ce-am fugit, iar el odată se repede la mine și mă sărută și zice:

„De așa unul și am nevoie, așa-mi și trebuie! Dacă tu, zice, ai avut milă de porumbei, cu siguranță poți să-mi crești copilul: te iau ca dădacă."

Eu m-am înspăimântat:

„Cum, zic, ca dădacă? N-am nici în clin, nici în mânecă cu așa ceva."

„Ei, astea-s fleacuri, zice, fleacuri, eu văd că poți să fii dădacă. Sunt la necaz, fiindcă nevastă-mea, de plictiseală, a fugit de la mine cu un remontor și m-a lăsat cu o fetiță de țâță, iar eu n-am când să-i dau să mănânce și nici n-am ce, așa că tu o să mi-o hrănești, iar eu o să-ți dau câte două ruble pe lună drept simbrie."

„Iertați-mă, răspund eu, aici nu-i vorba de două ruble, dar cum să fac eu față la așa o îndatorire?"

„Fleacuri, zice, doar ești rus, nu? Rusul face față la orice."

„Și ce dacă, zic, oi fi eu rus, dar sunt bărbat, și cu ce-i de trebuință ca să crești un copil de țâță nu-s dăruit."

„Păi, ca să-ți vin în ajutor, o să cumpăr o capră de la un jidov: o mulgi și cu lăptișorul de la ea îmi crești fetița."

M-am gândit eu și zic:

„Așa-i, zic, adică de ce n-ai crește copilul cu o capră, dar, orișicum, parcă tot e mai bine să ai o femeie pentru slujba asta."

„Nu, zice, de femei, te rog, nu-mi pomeni: din pricina lor se și iscă toate poveștile astea, și nici n-am de unde să le iau, iar dacă nu te învoiești să-mi fii

dădacă la copil, chem chiar acum cazacii și poruncesc să fii legat și dus la poliție, și de-acolo o să te trimită cu pază de unde-ai plecat. Acum alege cum ți-e mai bine: să sfarmi iar pietre pe alee în parc la contele tău, sau să-mi crești copilul?“

M-am gândit: nu, înapoi nu mă mai duc. Și m-am învoit să rămân dădacă. Chiar în ziua aceea am cumpărat de la un jidov o capră albă cu ied. Iedul l-am înjunghiat și l-am mâncat împreună cu boierul meu în supa cu tăiței, iar capra am muls-o și cu lăptișorul de la ea am început să hrănesc copilul. Copilul era mic și afurisit și ca vai de el: țipa întruna. Stăpânul meu, taică-său, era slujbaș, polonez de fel, și nu stătea niciodată pe-acasă pușlamaua, fugea tot timpul la tovarășii lui să joace cărți, iar eu, tot singur cu orfana asta a mea, cu copilița, și tare am mai început să mă obișnuiesc cu ea, fiindcă nu mai puteam de plictiseală aici, și cum n-aveam ce face, îmi făceam de lucru cu ea. Ba puneam copilul în copaie și-l spălam frumușel, și dacă dădea să-nflorească vreo spuzeală, o și presăram cu făină; ba îi pieptănam căpșorul, ori o legănam pe genunchi, ori, dacă mă plictiseam prea rău acasă, o vâram în sân și mă duceam la liman să clătesc rufe – și capra, și ea se obișnuise cu noi, venea și ea după noi să se plimbe. Așa am dus-o până la Anul Nou, și copila mea a mai crescut și a-nceput să se țină pe picioare, dar bag eu de seamă că are piciorușele strâmbe. Îi arăt stăpânului, dar el nu s-a sinchisit deloc și-a spus doar:

„Și, zice, ce să fac eu? Du-o la doctor și arată-i: să vadă el.“

Am dus-o, și doctorul zice:

„Asta-i boală inglezească, trebuie s-o pui în nisip."

Așa am și început să fac: am ales la malul limanului un locșor unde era nisip, și când era o zi frumoasă și caldă, luam capra și fetița și mă duceam cu ele acolo. Săpam cu mâinile în nisipul cald și vâram copilul pân-la brâu, și-i dădeam un bețigaș și niște pietricele să se joace, iar capra noastră se-nvârtea în jurul nostru, păștea iarbă, și eu ședeam, ședeam cu genunchii încolăciți cu brațele, și ațipeam, și dormeam. Zile-ntregi am petrecut așa toți trei, și asta mă scăpa cel mai bine de plictiseală, fiindcă plictiseala, spun iară, era groaznică, și mai cu seamă în primăvara aceea, când am început să pun fetița în nisip și să dorm la liman, îmi veneau tot felul de vise fără noimă. Cum adormeam, iar limanul murmura și-mi aducea vântul cald din stepă, și parcă îmi adia cu el ceva vrăjit, mă și năpădea un vis îngrozitor: vedeam niște stepe, cai, și parcă mă tot chema cineva și mă ademenea undeva: auzeam că-mi striga și numele: „Ivane! Ivane! Hai, frate Ivane!" Mă deșteptam, chiar tresăream și scuipam: „Ptiu, lua-v-ar dracu', de ce mă strigați?" Te uiți în jur: plictiseală; capra s-a dus deja cât colo, umblă razna, paște iarbă, și copilul stă îngropat în nisip, și mai mult nimic… Uf, ce plictiseală! Pustiul, soarele și limanul, și adormi iară, și ea, pala aceea de vânt cu adierea, îți intră iar în suflet și strigă: „Ivane! Haidem, frate Ivane!" Păi, și-atunci înjuri și zici: „Da' arată-te, fir-ai al dracului, cine ești și de ce mă chemi așa?" Și m-am înfuriat și ședeam și mă uitam somnoros la liman, și

de-acolo parcă se-nălță un norișor ușor, și direct spre mine pluti: ptrru, unde te duci tu, fericitule, te pomeni că mă și uzi! Dar deodată văd: deasupra mea stă călugărul cel cu față de babă în care dădusem, demult, când eram foraităr, cu biciul. Zic: „Ptrru! du-te de-aici!“ Iar el se-aude așa, duios: „Haidem, Ivane, frate, haidem! Trebuie să mai înduri mult, dar pe urmă o să ai izbândă.“ L-am suduit în somn și zic: „Unde să mă duc cu tine și ce izbândă să mai am?“ Dar el s-a făcut deodată iarăși nor și mi-a arătat prin el, nu știu nici eu ce: stepa, niște oameni sălbatici, sarazini[1], uite, cum sunt în basmele cu Ruslan și Bova Korolevici[2]; cu cușme înalte, mițoase și cu săgeți, pe cai sălbatici, fioroși. Și-n timp ce vedeam asta, auzeam și gâgâit de gâște, și nechezat, și râset sălbatic, iar pe urmă deodată un vârtej… stârni un nor de nisip și n-a mai fost nimic, doar un clopot suna pe undeva stins și se arătă pe o înălțime o mânăstire mare, albă, scăldată parcă toată într-o auroră purpurie, și de-a lungul zidurilor umblau îngeri înaripați cu lănci de aur, iar în jur era o mare, și cum lovea vreun înger cu lancea în scut, se și învolbura marea și impresura toată mânăstirea, și din străfunduri implorau glasuri înspăimântătoare. „Sfinte!“

„Ei, mi-am zis, iară mă luară cu mânăstirea!“ și m-am trezit înciudat, și văd cu mirare: o cuconiță cum nu se poate mai gingașă stă în genunchi în nisip peste domnișoara mea și plânge cu șiroaie-șiroaie

1. În folclorul rus – popoare musulmane.
2. Eroi din folclorul rus.

de lacrimi. M-am uitat și iar m-am uitat, că mă gândeam: n-o fi și-acum tot vedenia, dar pe urmă am văzut că nu piere, și m-am și ridicat de jos; m-am apropiat și văd: cuconița îmi scosese copila din nisip, și-o luase în brațe, și-o săruta și plângea. Și-o întreb:

„Ce vrei?“

Ea a și dat fuga la mine, și strângea copilul la piept și-a zis în șoaptă:

„E copilașul meu, fiica mea, e fiica mea!“

Zic:

„Ei, asta-i, de unde și până unde?“

„Dă-mi-o“, zice.

„De unde-ți veni, zic, că ți-o dau?“

„Dar ție, zice, nu ți-e milă de ea? Vezi doar cum se strânge-n mine.“

„S-o strânge, e țânc prost, și-n mine se strânge, dar de dat nu ți-o dau.“

„De ce?“

„Fiindcă, zic, mi-a fost dată în grijă, uite, avem cu noi și-o capră, iar eu trebuie să duc copilul la taică-său.“

Ea, cuconița asta, a-nceput să plângă și să-și frângă mâinile.

„Ei, bine, zice, dacă nu vrei să-mi dai copilul, cel puțin nu-i spune, zice, bărbatului meu, care ți-e stăpân, că m-ai văzut, și mâine vino iară aici, în locul ăsta, cu copilul, să pot să-l mai mângâi și eu.“

„Asta, zic, e altă treabă, asta făgăduiesc și mă țin de cuvânt.“

Și chiar așa, nu i-am spus nimic de ea stăpânului, iar de dimineață am luat capra și copilul și m-am

dus iar la liman, iar cuconița aștepta deja. Ședea băgată într-o gropiță, și cum ne-a zărit a sărit afară, și-a dat fuga, și plângea, și râdea, și i-a vârât copilului în amândouă mânuțele o jucărioară, și până și caprei noastre i-a atârnat de gât un clopoțel cu o pânzică roșie, iar mie îmi dă o lulea și o chisea cu tutun și un pieptene.

„Fumează, te rog, zice, luleaua asta, și eu o să am grijă de copil."

Și-așa au mers întâlnirile noastre acolo, la liman: cuconița tot cu copilul, iar eu cu somnul, iar ea mai începea să-mi povestească, zicea că pe ea, când era la ea acasă, o dăduseră cu de-a sila după boierul meu… că a avut mamă vitregă, rea, și că pe-acela, pe soțul ăsta al ei, cică, n-a putut să-l iubească nicicum. Dar pe-acela… pe ăsta, pe ăstălalt, pe remontor… cum nu… pe-acesta îl iubește, și se văicărește, că împotriva voinței ei, cică, i-a fost dată. Fiindcă soțul meu, știi, cum zice chiar el, trăiește neîngrijit, iar acesta, cu… ei, cu… cum îi zice… cu mustăcioara aceea, sau cum i-o fi numele, și-ntotdeauna, cică, se-mbracă foarte curat, și-are milă de mine, numai că eu, zice, nu pot să fiu fericită așa, că mi-e milă de copilul ăsta. Iar acum, zice, am venit cu el aici și aici stăm în casă la un tovarăș de-al lui, dar eu stau cu mare frică, să nu afle bărbatu-meu, și curând o să plecăm, și iar o să sufăr după copilul meu.

„Păi și ce să fac eu, mă rog; dacă tu, nesocotind legea și religia, ți-ai trădat cununia, acuma trebuie să și suferi."

Dar ea se pune pe plâns, și din zi în zi plânge mai amar, și mă bate la cap cu văicărelile ei și, deodată,

nici una nici alta, se-apucă să-mi vâre bani. Și-n fine, vine ultima oară și zice:

„Ascultă, Ivan (îmi știa deja numele), ascultă, zice, ce-o să-ți spun: acum, zice, o să vină chiar *el* aici."

Eu întreb:

„Care el?"

Ea răspunde:

„Remontorul."

Eu zic:

„Și ce treabă am eu?"

Iar ea mă înștiințează că el a câștigat azi-noapte o grămadă de bani la cărți și că vrea să-mi dea drept mulțumire, că, vasăzică, îi dau înapoi fiica, o mie de ruble.

„Ei, uite, zic, asta n-o să fie în vecii vecilor."

„Dar de ce, Ivane, de ce? a stăruit ea. Ție nu ți-e milă de mine și de ea, că suntem despărțite?"

„Ei, zic, milă-nemilă, eu nu mă vând nici pe bani mulți, nici pe puțini, așa că mia remontorului să rămână la el, iar fiica ta la mine."

Ea plânge, dar eu zic:

„Degeaba plângi, că mie nu-mi pasă."

Ea zice:

„Tu n-ai milă, ești de piatră."

Dar eu răspund:

„Nu sunt deloc, zic, de piatră, ci sunt ca toți, din oase și vene, dar sunt om cu conștiință și cu credință: odată ce m-am angajat să am grijă de copil, o să-l păzesc."

Ea să mă convingă că, judecă, zice, și copilului o să-i fie mai bine lângă mine!

„Îți spun iar, răspund eu, asta nu-i treaba mea."

„Chiar, strigă ea, chiar trebuie să mă despart iar de copilul meu?"

„Da' ce, zic, dacă tu, nesocotind legea și religia…"

Dar n-am isprăvit ce voiam să spun, că văd venind spre noi prin stepă un ulan. Pe-atunci cei de la regiment mergeau încă așa cum se cuvine, împăunați, în uniformă militară adevărată, nu ca cei de-acum, de zici că-s pisari. Vine ulanul ăsta remontor, unul chipeș, cu mâinile-n șolduri, iar mantaua o purta desfăcută larg… putere poate n-avea deloc în el, dar fudul… Mă uit eu la musafirul ăsta și-mi zic: „Uite, ar fi grozav să mă joc nițel cu el, așa, de plictiseală." Și-am hotărât că îndată ce-o să-mi spună o vorbă să-i răspund cât se poate de grosolan, și poate, mă rog, de-o vrea Dumnezeu, să mă bat cu el, de plăcere. O să fie strașnic, mă-ncântam eu, și nici n-am mai auzit ce-mi spunea și murmura printre lacrimi cuconița mea în timpul ăsta.

Capitolul V

Doar că, odată ce m-am hotărât să-mi procur această distracție, m-am gândit cum să fac eu mai bine ca să-l scot din sărite pe acest ofițer, ca să se repeadă la mine; și iau eu și m-așez, scot din buzunar pieptenele și-ncep, chipurile, să-mi pieptăn capul; dar ofițerul s-a dus drept la cuconița lui.

Ea, ta-ta-ta, ta-ta, către el: adică tot, că nu-i dau copilul.

Dar el a mângâiat-o pe căpșor și zice:

„Nu-i nimic, sufletel, nu-i nimic, găsesc eu îndată cum să procedez cu el. Îi punem în față niște bani, zice, și-o să-i fugă ochii; și dacă n-o să meargă nici așa, ce mai, o să-i luăm copilașul."

Și spunând asta, se apropie de mine și-mi dă o mână de asignate, și zice:

„Uite, zice, aici sunt o mie de ruble în cap, dă-ne copilul, iar banii ia-i și du-te unde vrei."

Dar eu înadins m-am arătat nepoliticos și nu i-am răspuns pe loc: întâi, încet de tot, m-am ridicat de jos; pe urmă mi-am atârnat pieptenele la brâu, am tușit și abia atunci am glăsuit:

„Nu, zic, procedeul ăsta, înălțimea voastră, nu merge" – și iau și-i smulg din mâini hârtiuțele, scuip pe ele și le-azvârl, și zic:

„Atenție, marș, aport, ridică-i."

El s-a supărat, s-a făcut roșu tot și a sărit la mine; dar pentru mine, vedeți și domniile voastre ce constituție am, ce mare lucru era pentru mine să mă pun cu un ofițer în uniformă: doar l-am împins nițeluș și gata cu el: a zburat de-a venit cu pintenii-n sus, iar sabia i s-a dus într-o parte. Eu mă duc, pun piciorul pe sabia aceea și zic:

„Na, zic, și vitejia ți-o strivesc sub picior."

Dar el, măcar că stătea prost cu puterea, era un ofițeraș curajos: vede că n-are cum să-mi ia săbiuța, o scoate de la brâu și se năpustește cu pumnișorii la mine… Se-nțelege că nici așa nu s-a ales decât cu amărăciune trupească, dar caracterul lui mândru și nobil mi-a plăcut : eu n-am luat banii lui și nici el nu s-a apucat să-i adune.

Când am isprăvit cu încăierarea, am strigat:

„Luați-vă banii, înălțimea voastră, o să vă prindă bine la poștalion!"

Dar ce credeți: nu i-a adunat de pe jos, ci s-a repezit drept la copil și l-a-nhățat: dar se-nțelege, el a luat copilul de o mână, iar eu l-am apucat îndată de cealaltă, și zic:

„Hai, trage: care o rupe jumătatea mai mare."

El strigă:

„Ticălosule, ticălosule, fiară!"

Și m-a și scuipat în față și a dat drumul copilului, dar acuma n-a mai tras-o decât pe cuconița aceea, iar ea, trasă cu de-a sila cum era, țipa de disperare de-ți era mai mare jalea, și deși se ducea după el, ochii îi avea la mine și la copil și întindea mâinile spre

noi… și uite, văd și simt cum se rupe de vie în două, jumătate la el, jumătate la copil… Dar chiar în clipa aceea văd cum dinspre oraș vine în goană boierul meu la care slujeam, și-n mâini avea un pistol, și tot trăgea cu el și zbiera:

„Ține-i, Ivane, ține-i!"

„Păi cum, îmi zic eu, cum să ți-i țin eu? Las' să se iubească!"; și-i ajung din urmă pe cuconiță și pe ulan, le dau copilul și zic:

„Dați-l naibii pe pehlivanul ăsta! Dar acuma luați-mă și pe mine, că el o să mă dea pe mâna justiției că n-am pașaport legiuit."

Ea zice:

„Hai să mergem, Ivan, puiule, și-o să stai cu noi."

Și ne-am pus pe fugă, și fetița, pupila mea, am luat-o cu noi, iar capra și banii și pașaportul meu au rămas la boier.

Tot drumul, cât am mers cu domnii ăștia noi ai mei până la Penza, stând pe capra tarantasului, m-am gândit întruna: oi fi făcut bine că l-am bătut pe ofițer? Că doar a prestat jurământ, iar la război apără țara cu spada, și poate chiar împăratul îi spune, după rang, „dumneavoastră", iar eu, prostul, l-am jignit așa!… Dar pe urmă, după ce-am întors-o pe toate fețele, am început să mă gândesc la altele: la ce mi-o mai pregăti soarta. Iar la Penza era atunci târg, și ulanul îmi spune:

„Ascultă, Ivane, cred că știi că nu pot să te țin pe lângă mine."

Eu zic:

„Dar de ce?"

„Păi fiindcă, răspunde el, eu sunt în slujbă, iar tu n-ai nici un fel de act.“

„Ba nu, am avut pașaport, zic, doar că fals.“

„Ei, uite, vezi, răspunde el, iar acum n-ai nici atât. Ține două sute de ruble bani de drum și du-te cu Dumnezeu unde-oi vrea.“

Eu, mărturisesc, nu voiam să mă duc niciunde de la ei, că iubeam copilul acela; dar n-am avut ce face, și zic:

„Ei, atunci rămâneți cu bine, zic, vă mulțumesc plecat pentru recompensă, dar să vedeți, mai e ceva.“

„Ce anume?“ mă întreabă.

„Păi anume, răspund eu, că sunt vinovat față de dumneavoastră, că m-am bătut cu dumneavoastră și v-am spus vorbe neobrăzate.“

El a râs și zice:

„Nu-i nimic, Dumnezeu cu tine, că ești om bun.“

„Ba nu, ce dacă-s bun, nu se poate-așa, că asta poate să-mi rămână pe conștiință: dumneavoastră sunteți apărător al țării și poate că împăratul însuși v-a spus «dumneavoastră».“

„Asta, zice, e adevărat: nouă când ni se dă gradul ni se scrie în act: «*Vă* conferim și poruncim să *fiți* onorat și respectat.»“

„Ei, atunci, îngăduiți-mi, zic, asta n-o s-o pot îndura nicicum de-aici încolo…“

„Și-acum, zice, ce să facem? Că ești mai puternic decât mine, iar că m-ai lovit, asta n-o poți lua înapoi.“

„De luat înapoi, zic, nu se poate, dar măcar, ca să-mi ușurez conștiința, cum doriți, dar binevoiți să dați în mine de câteva ori.“

Și-am luat de mi-am umflat amândoi obrajii în fața lui.

„Dar pentru ce, zice, pentru ce să dau în tine?“

„Păi, așa, pentru conștiința mea, că am jignit fără să fiu pedepsit un ofițer al împăratului meu.“

El a început să râdă, dar eu mi-am umflat iar obrajii cât am putut de tare și iar am stat așa. El a întrebat:

„Dar de ce te umfli și te scălămbăi așa?“

Și eu zic:

„M-am pregătit ca la regulament, soldățește: binevoiți, zic, să mă pocniți, și-ntr-o parte, și-n ailaltă.“

Și mi-am umflat iar obrajii; dar el, în loc să dea în mine, numai ce sare și-ncepe să mă sărute și zice:

„De-ajuns, Ivane, pentru numele lui Hristos, de-ajuns: pentru nimic în lume n-o să dau în tine vreodată, dar pleacă mai iute, cât nu-s acasă Mașenka și fetița, altminteri o să plângă rău după tine.“

„E! Asta, mă rog, e altă treabă, de ce să le amărăsc?“

Și măcar că nu voiam să plec, n-am avut ce face: așa că am plecat degrabă fără să-mi iau rămas-bun, am ieșit pe poartă și-am stat și m-am gândit:

„Unde să mă duc eu acum?“ Și-ntr-adevăr, trecuse atâta vreme de când fugisem de la stăpâni și pribegeam, și nu-ncălzisem pe nicăieri locul sub mine… „Gata, m-am gândit, mă duc la poliție și mă declar, doar că, mi-am zis, iară nu-i cum trebuie, că acuma am niște bani, iar la poliție mi-i iau pe toți: ia să cheltui măcar ceva din ei, barem un ceai cu covrigi să iau și eu de plăcere la tractir.“ Și uite,

mă duc eu la târg, la tractir, cer un ceai cu covrigi și stau cu el, și stau, dar pe urmă am văzut că nu-i chip s-o țin așa și-am plecat să colind. Trec eu peste râu, peste Sura, în stepă, acolo unde sunt herghelii de cai și pe lângă ele sunt și tătari în chibitci. Toate chibitcile erau la fel, dar una era pestriță-pestriță, iar în jurul ei forfoteau o mulțime de domni de tot felul, încercau caii de călărie. De tot felul: și civili, și militari, și moșieri care veniseră la târg: stăteau toți în picioare, fumau pipă, iar în mijlocul lor, pe o coșmă[1] pestriță, ședea grav un tătar slab și lung ca o prăjină, într-un halat din bucăți și cu o *tiubeteikă* aurită. Mă uit în jur și, văzând un om care băuse ceai lângă mine la cârciumă, îl întreb:

„Dar cine e acest tătar de seamă, de șade doar el?“

Iar omul acela îmi răspunde:

„Cum, nu-l știi? E Djangar-han[2].“

„Și ce-i de el, mă rog, de Djangar-han?“

Iar acela îmi spune îndată:

„Djangar-han, zice, e cel mai mare crescător de cai din stepă, tabunurile lui țin de la Volga până hăt, la Ural, cât e pustiul Rîn-Peski[3], iar el, acest Djangar-han, e în stepă nici mai mult, nici mai puțin decât un țar.“

„Dar, zic, stepa asta nu-i sub noi?“

---

1. Covor din lână de oaie sau de cămilă.

2. Hanul hoardei kirghize Bukeevskaia, nomadă în gubernia Astrahan. În 1824 a fost numit de guvernul rus în slujba statului și a primit decorații și funcții. Mare neguțător de cai.

3. Dealuri nisipoase pe cursul inferior al Volgăi.

„Ba da, răspunde, e sub noi, numai că n-avem deloc cum s-o dobândim, fiindcă taman până la Caspică sunt acolo ori sărături, ori doar iarbă și păsări până-n slava cerului, și funcționarul n-are ce lua acolo, de-asta, zice, și domnește Djangar-han acolo, și are acolo, în Rîn-Peski, și șeici, și ulani, și muezini, și imami, și ulema, și dervișii, și la toți le poruncește după cum are nevoie, iar ei sunt bucuroși să i se supună."

Și cum ascultam eu vorbele astea, văd că un tătar mărunt mână în fața hanului acestuia o iapă mică și albă și că bolborosește ceva; iar acela s-a ridicat, a luat un bici cu codiriscă lungă, s-a pus chiar în dreptul capului iepei, a întins biciul spre fruntea ei și a stat așa. Dar stătea tâlharul, v-o spun, de ziceai că-i o statuie măreață la care trebuie să te uiți, și se vedea pe el că-i iscodește instinctul. Și cum în treaba asta eram deprins din copilărie să bag de seamă, văd că și iapa aceea se uită la el ca o cunoscătoare și se ține dreaptă toată înaintea lui: na, uită-te la mine și desfată-te! Și el, tătarul ăsta bățos se uita, se uita așa la iapa aceea, și nu-i dădea ocol, cum fac ofițerii noștri, care se-nvârt de zor în jurul calului, ci se uita doar dintr-un punct, și deodată a lăsat biciul jos și și-a sărutat fără o vorbă degetele: cică, aur! Și s-a așezat la loc pe coșmă, cu picioarele încrucișate, iar iapa a dat imediat din urechi, a fornăit și-a-nceput să joace.

Domnii care stăteau acolo s-au dus care mai de care să se târguiască pentru ea: unul dădea o sută de ruble, altul o sută cincizeci, și tot așa se-ntreceau să

urce prețul. Iepșoara, ce-i drept, era o minune, nu era mare, ca un cal arab era, dar bine proporționată, căpșor mic, ochișor plin, ca un merișor, urechi agere, flancuri sonore, spinarea ca o săgeată, iar piciorușele ușoare, bine făcute, cum nu se poate mai sprintene. Eu, cum eram iubitor de asemenea frumusețe, nu-mi mai luam ochii de la iepșoara asta. Dar Djangar-han a văzut că râvnesc toți la ea și că domnii îi ridică prețul ca niște smintiți; a făcut semn unui tătăruș soios, iar acela a și sărit pe ea, pe lebădușă, și dă-i și mână – ședea, știți, cum știa el, tătărăște, și-o strângea cu genunchii, iar ea a prins aripi sub el, și întocmai ca o pasăre a zburat, și nu fremăta, și cum s-a lăsat pe greabănul ei și-a chiuit la ea, a și scos foc pe nări și-a învârtejit nisipul. „Ah, șerpoaică ce ești! am zis în gândul meu, ah dropie de stepă, aspidă! unde-oi fi putut să te naști?“ Și mi-am simțit sufletul năzuind cu patimă la ea. Tătărușul a adus-o înapoi în goană, ea a pufnit odată pe amândouă nările, a răsuflat și și-a aruncat toată oboseala, și nici n-a mai suflat și n-a mai dat cu copita. „Ah, tu, am zis în gândul meu, drăguțo; ah, tu, iubițico!“ Cred că să-mi fi cerut tătarul pe ea nu sufletul, ci pe tata și pe mama, n-aș fi pregetat – dar nici cu gândul nu era de gândit să am eu așa un zburător, când cine știe ce preț se pusese pe ea printre domni și remontori, și nici asta n-ar fi fost încă nimic, căci deodată, când nici nu se isprăvise târguiala și n-o luase nimeni, vedem că de dincolo de Sura, de la Seliksa, vine în goană pe un cal iute pana corbului un călăreț, și face semne largi cu

pălăria și se-apropie în zbor, sare jos, dă drumul calului și se duce drept la ea, la iepșoara albă, și stă și el în fața ei ca o stană și zice:

„E a mea iapa."

Dar hanul îi întoarce vorba:

„Cum să fie a ta? Domnii îmi dau pe ea cinci sute de ruble."

Dar călărețul acela, un ditamai tătarul pântecos, cu mutra aprinsă și cojită toată de parcă i se smulsese pielea de pe ea, și cu ochii mici, ca niște crăpături, a strigat odată cât îl ținea gura de tare:

„Dau o sută mai mult decât toți!"

Domnilor le-a sărit țandăra, au făgăduit și mai mult, iar Djangar-han, rece, ședea și țocăia din buze; și dinspre Sura, din partea ailaltă, a mai venit în goană un tătar, călare pe un cal roib, în spume, și ăsta slab mort tot, galben, numai piele și os, dar și mai semeț decât primul. Și-a dat drumul de pe cal și s-a înfipt ca un cui înaintea iepei albe și zice:

„Vă spun la toți: vreau ca iapa să fie a mea!"

Eu mi-am întrebat vecinul:

„De ce depinde treaba aici la ei?"

Iar el răspunde:

„Treaba asta, zice, depinde de ce-i în capul marelui han Djangar. El, zice, nu doar o dată, ci aproape la fiecare iarmaroc aduce o bucată din asta; mai întâi vinde toți caii de rând, iar pe urmă, în ultima zi, naiba știe de unde, scoate ca din mânecă un cal ca ăsta, ori doi, de-i face pe coneseri să-și iasă din minți; iar el, șmecherul de tătar, se uită și se distrează, și mai primește și bani pentru asta. Știindu-i obiceiul, toți îl așteaptă pe ăsta de la urmă, și uite că

așa a ieșit și-acum: toți cred că acum hanul o să plece, și precis că o să plece la noapte, dar acum, uite ce iepșoară a scos…“

„O minune, zic, de cal!“

„Chiar minune; se spune că a adus-o la târg în mijlocul hergheliei, și într-așa o goană a mânat-o, că n-a putut s-o vadă nimeni pe după ceilalți cai, și n-a știut de ea nimeni în afară de tătarii ăștia care au venit, dar și ăstora le-a refuzat-o, că iapa n-ar fi de vânzare, că-i e dragă, și noaptea a ținut-o separat de ceilalți cai și a gonit-o în pădure lângă Mordovski Ișim, și-acolo a păscut într-o poiană cu un păstor anume, și-acum dintr-odată a scos-o și a pus-o la vânzare, și să vezi minuni ce-o să fie aici din pricina ei și ce-o să ia el, câinele, pe ea, și vrei să facem prinsoare cine-o să câștige?“

„Adică, zic, de ce: de ce să ne punem noi unul cu altul?“

„Păi, fiindcă, răspunde el, acum se termină cu patima: și toți domnii o să se facă negreșit nevăzuți, iar calul o să-l ia, uite, unul din asiații ăștia doi.“

„Dar ce, întreb eu, ei sunt foarte bogați?“

„Și bogați, răspunde el, și ahtiați: își mână hergheliile lor mari și nu-și cedează niciodată unul altuia un cal bun, la care țin. Toți îi cunosc: ăsta pântecos, cu mutra cojită toată, pe ăsta îl cheamă Bakșei Otucev, iar ăla slab, oase umblătoare, e Cepkun Emgurceev, dornici rău amândoi, și să vezi de ce distracție o s-avem parte.“

Am tăcut și m-am uitat: domnii care se târguiseră pentru iapă se lăsaseră păgubași și doar se uitau, iar cei doi tătari se-mpingeau unu-n altul și-l tot

băteau pe mâini pe Djangar-han și țineau de iapă și se tot zgâlțâiau și strigau; unul striga:

„Eu dau pe ea pe lângă bani și cinci capete“ (adică cinci cai)! iar celălalt urla:

„Vezi să nu, eu dau zece!“

Bakșei Otucev strigă:

„Eu dau cinșpe capete!“

Iar Cepkun Emgurceev:

„Douăzeci!“

Bakșei:

„Douăzeci și cinci!“

Iar Cepkun:

„Treizeci!“

Dar mai mult, se vede, nu mai aveau nici unul, nici altul… Cepkun a strigat treizeci, și Bakșei tot numai treizeci; în schimb, Cepkun făgăduiește pe deasupra și o șa, iar Bakșei o șa și un halat, și Cepkun își leapădă halatul, și mai mult nu mai au cu ce să se biruie unul pe altul. Cepkun strigă: „Ascultă aici, Djangar-han: mă duc acasă și o mân la tine pe fie-mea“, și Bakșei își făgăduiește și el fiica, și iarăși nu mai au cu ce să se biruie unul pe altul. Și, dintr-odată, toți tătarii care se uitau aici la târguiala asta au început să urle și să vorbească toți odată, cum fac ei; i-au despărțit pe Cepkun și pe Bakșei ca să nu se aducă în sapă de lemn unul pe altul, i-au pus cu de-a sila departe unul de altul, îi împungeau în coaste și căutau să-i înduplece.

Îl întreb pe vecinul meu:

„Spune-mi și mie, rogu-te, ce fac ei acum?“

„Păi, să vezi, zice, prinților ăstora, care îi despart, le e milă de Cepkun și de Bakșei, că prea s-au târguit, și uite, îi despart ca să-și vină în fire și să-și facă cinste unul altuia cedând iapa."

„Cum adică, întreb eu, se poate să-și cedeze unul altuia când le place așa de mult la amândoi? Așa ceva nu se poate."

„De ce nu, răspunde el, asiații sunt oameni cu judecată și cu scaun la cap: ei se gândesc, păi de ce să-și piardă fără rost avutul, îi dau hanului Djangar cât cere, și lasă să fie luat calul la întrecere, cu încuviințarea tuturor."

Eu am fost curios:

„Dar ce vrea să-nsemne asta: «la întrecere»?"

Iar acela mi-a răspuns:

„Nu-i de întrebat, uită-te, asta e de văzut, chiar acum începe."

Mă uit eu și văd că și Bakșei Otucev, și Cepkun Emgurceev parcă se potoliseră amândoi și că tătarii-împăciuitori ai fiecăruia se dau deoparte, iar ei se reped unul către altul și se bat pe mâini.

„Gata!" adică ne-am înțeles.

Și celălalt răspunde la fel:

„Gata!" Ne-am înțeles.

Și amândoi odată și-au lepădat halatele, și-au azvârlit beșmetele[1], și-au scos cămășile de stambă și au rămas doar în niște șalvari vărgați, și tranc pe jos unu-n fața altuia, ca turuhtanii [2]de stepă, și șed.

1. Un fel de haină în Caucaz.
2. Păsări de stepă.

Întâia oară mi-era dat să văd asemenea minune, și mă uitam, oare ce-o fi mai departe? Iar ei și-au dat unul altuia mâna stângă și și-au ținut-o cu putere, și-au rășchirat picioarele și și le-au proptit talpă-n talpă, și-au strigat: „Dă!“

Ce își cereau „să dea“ n-am ghicit, dar aceia, tătarii, adică, au răspuns toată ceata:

„Acuma, *bacika*, acuma!“

Și uite, iese din ceata asta un tătar bătrân, unul de-acela cumpănit, cu două nagăici zdravene și, cântărindu-le în mâini, le arată la tot publicul că sunt deopotrivă, iar către Cepkun și Bakșei: „Uitați-vă, zice, sunt amândouă la fel.“

„La fel, au strigat tătarii, vedem cu toții că sunt făcute cu noblețe, au biciuștile la fel! Să se-așeze și să-nceapă.“

Iar Bakșei și Cepkun s-au și repezit și au apucat nagăicile.

Tătarul cel cumpănit le-a spus îndată: „Așteptați“, și le-a dat chiar el nagăicile: una lui Cepkun, iar cealaltă lui Bakșei, și a bătut ușor din palme, unu, doi și trei… Și cum a bătut a treia oară, Bakșei i-a și ars peste umăr cu toată puterea o nagaică lui Cepkun pe spinarea goală, iar Cepkun i-a răspuns la fel. Și s-au pornit să se servească unul pe altul așa: privindu-se în ochi, proptindu-și picior în picior și strângându-și zdravăn unul altuia mâna stângă, iar cu dreapta croindu-se… Ah, cu ce știință se mai croiau! Cu cât dădea unul mai bine, cu atât dădea celălalt și mai bine. Ochii le încremeniseră deja la amândoi și mâna stângă le amorțise, dar nici unul nu se lăsa.

L-am întrebat pe cunoscutul meu:

„Ce-i asta la ei, e ceva cam ca duelul la domni?“

„Da, a răspuns, e tot ca un duel, doar că ăsta, zice, nu-i pentru onoare, ci ca să nu intre la cheltuială.“

„Și adică pot să se biciuiască mult așa?“

„Păi cât o să vrea și cât i-or ține puterile.“

Și ei se șfichiuiau, iar oamenii au început să se certe pentru ei: unii ziceau: „Cepkun o să-l ia pe Bakșei“, iar ceilalți le-o întorceau: „Bakșei o să-l bată pe Cepkun“, și cine a vrut a pus prinsoare – unii pentru Cepkun, iar ceilalți pentru Bakșei, care în cine își punea mai mult nădejdea. Se uită ca niște cunoscători la ochii și la dinții lor, înțeleg după anume semne cine e mai de nădejde, și cu acela țin. Omul cu care vorbeam eu acolo era tot un privitor încercat, și la început ținuse cu Bakșei, dar mai pe urmă a zis:

„Aoleu, fir-ar să fie, mi s-au dus cele două grivne: Cepkun o să-l bată pe Bakșei.“

Iar eu zic:

„De unde știi? Încă nu se poate spune nimic: amândoi stau încă la fel.“

Dar acela mi-a răspuns:

„Stau ei încă la fel, zice, dar nu sunt la fel de dibaci.“

„Ce dacă, zic, după părerea mea Bakșei dă mai cu vlagă.“

„Păi tocmai asta e prost, a răspuns. Ce mai, s-au dus degeaba grivnele mele pe el: Cepkun o să-l bată.“

Ce ciudățenie o mai fi și asta? E de neînțeles cum judecă cunoscutul ăsta al meu. Că doar el, pasămite,

înțelege bine practica și treaba asta, așa cred, de vreme ce pune prinsoare!

Și, știți, m-a făcut tare curios și-am stăruit pe lângă cunoscutul meu.

„Spune, omule dragă, am zis, acuma de ce te temi pentru Bakșei?“

Iar el a spus:

„Prost mai ești! zice. Uită-te și tu cum e spinarea lui Bakșei.“

Mă uit: nimic, o spinare așa de frumoasă, bărbătească, mare și pufoasă ca o pernă.

„Dar vezi, zice, cum dă?“

Mă uit și văd la fel, că dă cu furie și că i-au sărit și ochii din cap, și cum lovește, taie până la sânge.

„Ei, dar acum închipuie-ți ce se petrece pe dinăuntrul lui.“

„Cum adică, pe dinăuntrul lui? Eu văd doar că se ține drept și că a căscat gura cât e de mare și că trage de zor aer în el.“

Dar cunoscutul meu mi-a spus pe loc:

„Tocmai asta, uite, e prost: spinarea e mare; fiecare lovitură se lățește din plin pe ea; dă repede, gâfâie, respiră cu gura deschisă, se aprinde tot pe dinăuntru cu aerul.“

„Atunci, întreb eu, înseamnă că Cepkun e mai de nădejde?“

„Sigur, răspunde el, că e mai de nădejde: vezi, e uscat tot, numai piele și os e, și spinarea o are micuță, e cât o vâslă, nici n-are pe ce să cadă toată lovitura, doar pe bucățele, iar el, uită-te și tu cu ce dibăcie i le toarnă lui Bakșei, nu le-ndesește, dă cu metodă,

nu trage biciul îndată, lasă pielea să se umfle sub el. Uite de-asta i s-a și umflat lui Bakșei toată spinarea și s-a-nvinețit ca un ceaun, în timp ce pe spinarea slabă a lui Cepkun crapă pielicica ca pe un purceluș fript, se rupe, și de-asta la el se duce toată durerea odată cu sângele, și o să-l dea gata pe Bakșei. Acuma pricepi?“

„Acuma, zic, pricep“ – și chiar așa, am priceput pe loc toată practica asta asiatică și am fost tare curios: cum e mai bine de făcut într-un caz ca ăsta?

„Dar și mai important, mi-a spus cunoscutul meu, uite, ia aminte, zice, ce bine ține tactul blestematul de Cepkun cu mutra: dă cu biciul și rabdă răspunsul, și clipește din ochi tot pe-atâta – e mai ușor decât să holbezi ochii cum îi holbează Bakșei; Cepkun strânge din dinți și își mușcă buzele, și tot e mai ușor, că s-a închis, nu arde degeaba pe dinăuntru.“

Toate pildele astea curioase le-am băgat la cap și m-am uitat și eu atent și la Cepkun, și la Bakșei, și mi-a fost limpede și mie că Bakșei avea să cadă negreșit, fiindcă ochii deja i se înțepeniseră și buzele i se strânseseră de se făcuseră sforicică și-i dezgoleau rânjetul… Și chiar văzurăm că Bakșei l-a mai biciuit pe Cepkun de douăzeci de ori, și de fiecare dată mai moale, și deodată s-a lăsat înapoi și i-a dat drumul stângii lui Cepkun, iar dreapta încă i se mai mișca, părea că lovește, dar era deja fără simțire, că leșinase. Ei, atunci cunoscutul meu zice:

„Gata, se duseră cele două grivne ale mele.“

Atunci au prins grai și tătarii și l-au felicitat pe Cepkun. Și strigau: „Ai, *bașka* Cepkun Emgurceev,

ai, bravo ție, *bașka*, l-ai sfârtecat pe Bakșei, încalecă, e a ta iapa acum. “

Și chiar și Djangar-han s-a ridicat de pe coșmă, a făcut niște pași și țocăia din buze și a zis și el:

„A ta e iapa, Cepkun; încalec-o, mân-o, odihnește-te pe ea.“

Cepkun s-a și ridicat de jos: sângele îi șiroia pe spinare, dar nu dădea nici un semn de durere, și-a pus halatul și beșmetul pe spinarea iepei, s-a aruncat cu burta pe ea și s-a și dus, și pe mine m-a luat iar plictiseala.

„Uite, mă gândeam, toate astea s-au și isprăvit, și iară-mi vine în minte situația mea“; și mi-era groază să mă gândesc la asta. Dar noroc că acel cunoscut al meu mi-a spus:

„Așteaptă, nu pleca, aici o să mai fie negreșit ceva.“

Eu zic:

„Ce să mai fie? S-a isprăvit tot.“

„Ba nu, zice, nu s-a isprăvit, uită-te, zice, Djangar-han își aprinde luleaua. Vezi, trage: negreșit că-și mai pune ceva în cap, ceva mai asiatic decât toate.“

Ei, iar eu mi-am zis: „Ah, dac-o mai fi tot de felul ăsta, de m-ar pune vreunul să lupt pentru el, că nu m-aș da bătut!“

Capitolul VI

Și ce binevoiți să credeți? Exact cum mi-am dorit, așa a și ieșit: Djangar-han trăgea din lulea, iar dintr-o rariște vine înspre el încă un tătăruș, și nu pe o iapă ca aceea pe care i-a luat-o Cepkun lui Bakșei prin bună înțelegere, ci cu un mânz murg de nici să-l descrii nu poți. Poate ați văzut vreodată cum aleargă pe un hat între semănături un cristei – la noi în Oriol îi spune cresteț: aripile le desface, dar coada n-o are ca alte păsări, n-o desfășoară în văzduh, îi atârnă în jos, și picioarele le lasă în jos, parcă nu-i sunt de trebuință – de zici că merge pe aer. Uite, și calul ăsta nou, care semăna cu pasărea asta, parcă nu de puterea lui era purtat.

Nu vă mint când spun că nici nu zbura, doar creștea locul în urma lui. Așa ușurință nu văzusem de când mă știam, și mă-ntrebam cum să pui prețul unui căluț ca ăsta, cu ce comori, și cui i-o fi sortit, cărui fiu de rege, dar nu m-aș fi gândit vreodată că acest cal are să fie al meu.

— Cum, a fost al dumitale? îl întrerupseră mirați ascultătorii pe povestitor.

— Da, al meu în toată regula, doar că numai pentru un minut, iar în ce fel, binevoiți să ascultați

dacă aveți plăcere. Domnii, după cum le era obiceiul, au și început să se târguiască pentru calul ăsta, și remontorul meu, cel căruia îi dăruisem copilașul, se prinsese și el, iar contra lor, de ziceai că e egal cu ei, s-a pus tătarul Savakirei, unul bondoc, mic de statură, dar vânjos, răsucit, ras în cap, un cap parcă și ascuțit, și rotund, ca o căpățână tânără de varză, zdravănă, și cu mutra ca morcovul de roșie, și era tot ca o grădină de zarzavat sănătoasă și proaspătă. Și strigă: „Apăi, zice, să rămân cu buzunarul gol n-am de ce, să pună cine vrea câți bani cere hanul și să vină să se biciuiască cu mine pentru cal."

Domnilor, se-nțelege, nu le-a convenit, și s-au și dat deoparte; da' și cum să se fi bătut ei cu tătarul ăsta, că spurcatul îi găta pe toți. Iar remontorul meu nu stătea cine știe ce bine cu banii atunci, că la Penza pierduse iar la cărți, dar calul, vedeam, îl voia. Uite, și-l trag de mânecă pe la spate și zic: asta și-asta, zic, nu trebuie făgăduit hanului peste măsură, dar cât cere dă-i, iar cu Savakirei mă pun eu. El n-ar fi vrut, dar m-am rugat de el, am zis: „Faceți-vă mila asta, că tare-mi doresc."

Ei, și-așa am și făcut.

— Dumneata… cum adică… te-ai biciuit cu tătarul acela?

— Da, ne-am bătut noi doi prin bună înțelegere și eu am câștigat mânzul.

— Adică l-ai învins pe tătar?

— L-am învins, nu fără trudă, dar l-am biruit.

— Dar pesemne că durerile sunt îngrozitoare.

— Mmm… cum să vă spun… Da, la-nceput sunt; și chiar le simți din plin, mai ales dacă nu ai

deprindere, și el, Savakirei ăsta, se pricepea și el să dea să se umfle, să nu iasă sângele, dar am procedat și eu șmecherește ca răspuns la arta lui fină: cum dădea să mă șfichiuiască, îmi puneam eu singur spinarea sub nagaică, și-așa de bine am prins mișcarea, că îmi rupea pe loc pielicica, și-n felul ăsta m-am pus în siguranță și l-am omorât pe acest Savakirei.

— Cum adică, l-ai omorât de-a binelea?

— Da, de căpos ce-a fost și de proastă ce i-a fost politica, azi nu mai e pe lume, a răspuns blajin și imperturbabil povestitorul și, văzând că toți ascultătorii se uită la el, dacă nu cu groază, cel puțin cu nedumerire mută, păru a simți nevoia să își completeze povestirea cu o lămurire.

— Vedeți, a urmat el, asta n-a fost din pricina mea, ci a lui, fiindcă el se socotea cel mai mare *batîr*[1] din tot Rîn-Peski, și pentru ambiția asta n-a vrut nici în ruptul capului să cedeze în fața mea, a vrut să rabde cu noblețe, ca să nu facă de rușine nația asiată, dar s-a vlăguit, sărăcuțul, și n-a rezistat în fața mea, fiindcă, ce-i drept, eu luasem în gură un groș. Ajută nemaipomenit, și-am ros la el tot timpul ca să nu simt durerea, iar ca să-mi împrăștii gândurile număram în gând loviturile, așa că nici nu mi-a păsat.

— Și câte lovituri ai numărat? îl întrerupseră pe povestitor.

— Uite, adevărat să vă spun nu pot, țin minte că am numărat până la două sute optzeci și două, dar pe urmă m-a luat un soi de leșin și pentru o clipă am pierdut șirul, și pe urmă n-am mai numărat, dar tocmai

---

1. Din „bogatâr“ – la populațiile turce și mongole, voinic.

atunci, când a vrut să mai dea o dată, Savakirei n-a mai putut, și a picat în fața mea ca o păpușă; când s-au uitat, era mort… Pfui, mare prost! Să rabzi chiar așa? A fost cât pe-aci să ajung în temniță din pricina lui. Ei, tătarii, nu s-au sinchisit: ei, dacă l-am omorât, l-am omorât: așa s-a pus condiția, că și el putea să mă omoare pe mine, dar ai mei, rușii noștri, ți-e și necaz că nu pricep asta, au sărit la mine. Zic:

„Hei, ce-i asta, ce vreți de la mine? “

„Cum, zic ei, doar l-ai omorât pe asiat.“

„Și adică ce dacă l-am omorât? Că ne-am pus unul cu altul de plăcere. Și ce, era mai bine dacă mă omora el pe mine?“

„El, au zis, putea să te omoare pe tine, și nu era nimic, fiindcă el e heterodox, dar tu, au zis, trebuie să fii judecat cum e creștinește. Haidem, cică, la poliție.“

Ei, și-mi zic eu: „Bine, fraților, prindeți vântul în stepă“, și cum, după mine, nimic nu era mai rău ca poliția, m-am și dat pe după un tătar, și pe urmă după altul. Și le-am zis în șoaptă:

„Salvați-mă, prinților, ați văzut și voi că a fost cu luptă cinstită…“

Ei s-au strâns și au început să mă împingă de la unul la altul și m-au ascuns.

— Adică, dă-mi voie… cum adică te-au *ascuns*?

— Am fugit de tot cu ei în stepa lor.

— Chiar în stepă?

— Da, chiar în Rîn-Peski.

— Și-ai stat mult acolo?

— Zece ani bătuți pe muchie: am făcut douăzeci și trei de ani în Rîn-Peski și la treizeci și patru

am fugit de-acolo înapoi. Păi, ce poate să-ți placă acolo? E plictiseală, atâta tot. Doar că mai devreme n-am avut cum să plec.

— Dar de ce? Te-au ținut tătarii într-o groapă sau sub pază?

— A, nu, ei sunt buni, nu și-au îngăduit ceva așa de nedemn cu mine, să mă țină într-o groapă sau să-mi pună picioarele în butuc de lemn, au zis doar: „Ivan, tu să ne fii prieten: noi, cică, te iubim mult, trăiește în stepă cu noi și fii om de folos: lecuiește-ne caii și fii de ajutor muierilor noastre."

— Și ai lecuit?

— Am lecuit; le-am fost doftor, și la toate dobitoacele, și la cai, și la oi, dar cel mai de folos le-am fost tătăroaicelor, femeilor lor.

— Dar chiar te pricepi să lecuiești?

— Cum să vă spun eu… Păi ce mare șmecherie e aici? Cui bolea îi dădeam sabur[1] sau rădăcină de crețișoară, și-i trecea, iar sabur aveau mult – la Saratov un tătar găsise un sac întreg și îl adusese, dar până la mine n-au știut la ce e bun.

— Și te-ai deprins cu ei?

— A, nu, tot trăgeam înapoi.

— Și chiar n-a fost chip să pleci de la ei?

— Păi nu, cum să fie? Sigur, dacă mi-ar fi lăsat picioarele cum erau, plecam demult în țara mea!

— Dar ce ți s-a întâmplat cu picioarele?

— Mi le-au împănat cu păr de cal după prima oară.

— Cum asta? Nu te supăra, dar nu înțelegem deloc ce înseamnă că ai fost *împănat cu păr*?

---

1. Substanță extrasă din aloe, foarte amară.

— Asta e la ei cea mai obișnuită metodă: dacă țin la cineva și vor să rămână la ei, iar acela tânjește ori încearcă să fugă, îl fac să nu mai plece. Așa și cu mine, după ce am încercat o dată să plec dar n-am nimerit drumul, m-au prins și-au zis: „Știi, cică, Ivane, ca să ne fii prieten și să nu pleci iară de la noi, mai bine îți tăiem călcâiele și-ți îndesăm acolo nițeluș păr“, ei, și mi-au schilodit așa fel picioarele, că mă târam tot timpul în patru labe.

— Fii bun și spune-ne, cum fac ei operația asta îngrozitoare?

— Da' foarte simplu: m-au pus jos și-au năpădit pe mine vreo zece, și-au zis: „Tu, Ivane, strigă cât poți tu de tare când începem să tăiem: că atuncea o să-ți fie mai ușor“; și s-au pus pe mine, și unul din ei, unul din ăla iscusit, mi-a tăiat îndată pielea de pe tălpi și-a îndesat acolo păr tăiat dintr-o coamă de cal, și-a pus la loc pielea peste umplutura asta și a cusut cu un ac. Pe urmă m-au ținut acolo vreo câteva zile cu mâinile legate – se temeau să nu-mi vatăm rănile și să nu scot părul cu puroi; dar cum mi s-a vindecat pielea, mi-au dat drumul: „Acuma, cică, să fii sănătos, Ivane, acum ești prietenul nostru de-a binelea, și nu mai pleci tu de-aici de la noi nici-odată.“

Atunci, numai ce m-am ridicat în picioare, că am și căzut grămadă jos: părul acela tăiat pus pe călcâie sub piele se înfipsese în carnea vie și era așa o durere, că nu doar că nu puteam să pășesc, dar nici să stau în picioare nu era chip. Eu, de felul meu, nu plângeam, dar acum, până și glasul îmi era un vaier.

„Ce-ați făcut cu mine, zic, asiați blestemați? Mai bine mă omorați de tot, năpârci ce sunteți, decât să mă faceți să fiu schilod cât oi trăi, să nu mai pot să merg."

„Nu-i nimic, Ivane, nu-i nimic, nu te supăra pentru o nimica toată."

„Cum adică, zic, asta e o nimica toată, să schilodiți omul, ba încă să nici nu mă supăr?"

„Păi, cică, o să te deprinzi, dar să nu calci de-a dreptul pe tălpi, mergi crăcănat, pe oscioare."

„Ptiu, nemernicilor!" am zis în gândul meu și le-am întors spatele și nu le-am mai vorbit, și doar am hotărât în capul meu: mai bine mor decât să merg cum mă sfătuiți voi, crăcănat și pe glezne; dar pe urmă am zăcut, am zăcut – m-a dat gata plictiseala, o plictiseală de moarte, și am început să mă obișnuiesc și, puțin câte puțin, am început să șontâcăiesc pe glezne. Dar ei n-au râs deloc de mine, ba chiar ziceau:

„Uite ce bine, chiar mergi bine, Ivan."

— Ce nenorocire, dar cum, ai izbutit să pleci și te-au prins iar?

— Da, nu s-a putut: stepa e dreaptă, nu-s drumuri, și te răzbește foamea… Trei zile am mers, am slăbit și, ca o vulpe, am prins cu mâinile o pasăre și-am mâncat-o crudă, dar pe urmă iară foamea, și n-ai apă… Cum să mergi? Și-am căzut, dar m-au găsit și-au luat și m-au împănat.

Unul din ascultători a făcut remarca, pe marginea acestei împănări, că trebuie să fie din cale-afară de neplăcut să mergi pe glezne.

— La-nceput e chiar rău de tot, a răspuns Ivan Severianîci, dar nici pe urmă, chiar dacă m-am deprins, tot nu puteam să merg mult. În schimb, ei, tătarii aceia, nu vă mint, de-atunci au avut mare grijă de mine.

„Acuma, cică, o să-ți fie greu singur, Ivan, nici apă nu poți să-ți aduci, și nici altele nu ți-e ușor să le faci. Ia-ți, frate, cică, o Natașă, o să-ți dăm o Natașă bună, alege-o pe care vrei."

Eu zic:

„Ce să mai aleg: una care să fie bună la toate. Dați-o pe care-o fi."

Ei, și m-au și însurat, fără să mai stea la discuții.

— Cum? Te-au însurat cu o tătăroaică?

— Păi, bineînțeles, cu o tătăroaică. Întâi cu una, chiar cu nevasta lui Savakirei, care pierise sub biciul meu, numai că ea, tătăroaica asta, n-a fost deloc pe gustul meu: una, așa, blândă, și parcă tot îi era frică de mine și nu mă-nveselea deloc. Poate-i ducea dorul lui bărbată-su ori îi stătea ceva pe inimă. Ei, și au băgat ei de seamă că începuse să-mi cadă greu și mi-au adus alta, asta era o fetiță, n-avea mai mult de treișpe ani… Mi-au spus:

„Ia-o, Ivan, și pe Natașa asta, o să-ți fie mai de mângâiere."

Și-am luat-o.

— Și cum: chiar ți-a fost mai de mângâiere? l-au întrebat ascultătorii pe Ivan Severianîci.

— Da, a răspuns el, asta a fost mai de mângâiere, că uneori mă înveselea, dar câteodată mă plictisea, că se ținea de șotii.

— Și cum se ținea de șotii?

— Păi, în tot felul… Cum i se năzărea; câteodată îmi sărea pe genunchi; ori dormeam, iar ea, cu piciorul, îmi scotea *tiubeteika* de pe cap și-o zvârlea unde nimerea, și râdea. Te-apucai s-o amenințí, dar ea râdea de se prăpădea, în hohote, da, și ca o rusalcă o zbughea, ei, și eu, păi cum s-o ajungi în patru labe, cazi, și râzi și tu.

— Dar acolo, în stepă, te-ai ras în cap și purtai *tiubeteikă*?

— M-am ras.

— Păi de ce? Voiai poate să le fii pe plac nevestelor dumitale?

— Nu, mai mult pentru curățenie, că acolo nu-s băi.

— Vasăzică aveai două neveste în același timp?

— Da, în stepa aceea două; dar pe urmă, la celălalt han, la Agașimola, care m-a furat de la Otucev, mi-au mai dat două.

— Fii bun, întrebă iar unul din ascultători, dar cum de-au putut să te fure?

— Au uneltit. Că din Penza fugisem cu tătarii lui Cepkun Emgurceev și cinci ani la rând am trăit în hoarda lui Emgurceev, și-acolo se adunau de plăcere și prinți, și ulani, și muezini, și câteodată erau și Djangar-han și Bakșei Otucev.

— Cel pe care l-a tăiat Cepkun?

— Da, acela.

— Dar cum… Bakșei nu s-a supărat pe Cepkun?

— Păi pentru ce?

— Pentru că l-a bătut așa și a luat el calul.

— A, nu, ei nu se supără niciodată unul pe altul: cel care iese învingător prin bună înțelegere, acela și ia, asta-i tot; drept e că Djangar-han mi-a spus odată: „Eh, zice, Ivane, eh, proastă căpățână ai, de ce te-ai pus să te bați cu Savakirei pentru prințul rus, că voiam să râd, zice, să văd cum o să-și scoată prințul singur cămașa."

„Să n-aștepți niciodată, zic, una ca asta."

„De ce?"

„Fiindcă prinții noștri, zic, sunt slabi de înger și nu-s curajoși, iar putere n-au mai deloc."

El a înțeles.

„Am văzut și eu, zice, că nu-s printre ei iubitori adevărați, și dacă vor să obțină ceva, atunci e numai pe bani."

„Asta, zic, așa e: ei nu pot nimic fără bani."

Ei, dar Agașimola, el era dintr-o hoardă îndepărtată, hergheliile lui umblau chiar pe undeva pe la Caspică, iar lui îi plăcea mult să se doftorească, și m-a chemat s-o tratez pe nevasta lui, și i-a făgăduit lui Emgurceev multe capete de vite pentru asta. Emgurceev m-a lăsat să mă duc: am luat cu mine sabur și rădăcină de crețișoară și m-am dus cu el. Dar Agașimola, cum m-a luat, a și pornit-o în altă parte cu toată tabăra, opt zile am galopat.

— Și-ai mers călare?

— Călare.

— Dar cum, cu picioarele dumitale?

— Cum adică?

— Păi, părul din tălpi nu te-a supărat?

— Nicidecum; asta la ei e bine pus la punct: cine e împănat de ei cu păr nu poate să meargă bine,

dar călare, unul din ăsta merge mai bine decât ceilalți, fiindcă el, mergând crăcănat, se obișnuiește să țină tot timpul calul cu picioarele făcute roată, ca o doagă-l strânge, nici vorbă să cazi.

— Bun, și ce-a fost cu dumneata mai departe, în noua stepă, la Agașimola?

— Am pierit iarăși, mai rău.

— Dar n-ai pierit, nu?

— Nu, n-am pierit.

— Fă-ți pomană și povestește ce-ai mai îndurat la Agașimola.

— Cu voia domniilor voastre.

Capitolul VII

Am gonit cu tătarii lui Agașimola până la o tabără, și pe urmă, hai la alta, în alt loc, și de-acolo nu m-au mai lăsat să plec.

„Ce-ți trebuie ție, Ivane, au zis, să trăiești cu Emgurceevii, Emgurcei e un hoț, tu trăiește cu noi, noi o să te cinstim cu dragă inimă și o să-ți dăm Natașe frumoase. Acolo aveai doar două Natașe, dar noi o să-ți dăm mai multe."

Eu am refuzat.

„Ce nevoie am, zic, de mai multe? Nu-mi trebuie mai multe."

„Ba nu, au zis ei, tu nu-nțelegi: mai multe Natașe sunt mai bune, o să-ți nască mai mulți Koli și-o să te strige toți *tăticule*."

„Ei, zic, dar ușor o să-mi fie mie să fiu silit să cresc tătăruși? Dacă ar avea cine să-i boteze și să-i împărtășească ar fi altă treabă, dar așa, oricât i-aș înmulți eu, tot ai voștri ar fi, nu pravoslavnici, și cum cresc, îi și înșală pe mujici." Așa că mi-am luat iar două neveste, dar mai multe n-am luat, că dacă-s multe muieri, fie ele și tătăroaice, se ciorovăiesc, și sunt păgâne și trebuie să le tot înveți.

— Ei, și le-ai iubit pe soțiile astea noi?

— Cum?

— Soțiile astea noi, le-ai iubit?

— Să le iubesc?… Adică asta ați spus? De ce nu, una pe care am primit-o de la Agașimola nu știa cum să mă slujească mai bine, așa că n-am ce zice… mi-a părut rău după ea.

— Dar fetița aceea dinainte, cea tinerică de tot, pe-aceea ai luat-o de soție? Aceea pesemne că îți plăcea mai mult, nu?

— Destul de mult; și după ea mi-a părut rău.

— Și ți-o fi fost dor de ea când te-au furat la altă hoardă, nu?

— Nu, dor nu mi-a fost.

— Dar n-ai avut copii și-acolo, de la primele soții, nu?

— Cum să nu, am avut: nevasta lui Savakireev a născut doi Koli și-o Natașă, iar cea mică șase bucăți a născut în cinci ani, că doi Koli i-a adus odată, pereche.

— Dar dă-mi voie să te întreb: de ce le spui la toți „Koli“ și „Natașe“?

— Așa spun tătarii. La ei toți, dacă-i rus în toată firea – e *Ivan*, și femeia e *Natașa*, iar băieților le zic *Kolika*; așa și pe nevestele mele, măcar că erau tătăroaice, le socoteau după mine, rusoaice, și le ziceau Natașe, iar băieților – Kolika. Dar toate astea, se-nțelege, de formă, că erau fără sfintele taine, și eu nu-i socoteam copiii mei.

— Cum nu-i socoteai ai dumitale? De ce așa?

— Păi cum să-i socotesc când erau nebotezați și neunși cu mir?

— Dar sentimentele dumitale părintești?

— Asta ce mai e?

— Păi, chiar nu-i iubeai deloc pe copiii aceia și nu-i mângâiai niciodată?

— Adică cum să-i mângâi? Se-nțelege, dacă se-ntâmplă, stai singur și dă vreunul fuga la tine, ei, atunci îți treci mâna peste căpșorul lui, îl mângâi și-i zici „du-te la maică-ta“, dar asta se-ntâmpla rar, că nu-mi ardea mie de ei.

— Dar de ce nu-ți ardea de ei, chiar așa de multă treabă aveai?

— Nu, n-aveam nici o treabă, dar tânjeam, voiam tare mult acasă, în Rusia.

— Adică nici în zece ani nu te-ai deprins cu stepele?

— Nu, voiam acasă… mi-era dor. Mai ales seara, dar chiar și ziua, când e timp frumos, e arșiță, în tabără era liniște, toată tătărimea toropită de căldură stătea-n corturi și dormea, și eu ridicam un colț la cortul meu și mă uitam la stepă… și-ntr-o parte, și-n cealaltă – totul e la fel… Ce vezi dogorăște, e aspru; întindere cât vezi cu ochii – fără margini; ierburi, freamăt; pănușița albă, pufoasă, ca o mare de-argint se vălurește și vântișorul poartă un miros: a oaie miroase, dar soarele se revarsă, arde, și stepei, ca și vieții apăsătoare, nu-i întrevezi capătul niciunde, aici tristețea e de un adânc fără sfârșit… Te uiți nu știi nici tu unde, și deodată în fața ta, de unde și până unde, răsare o mânăstire ori un hram, și-ți vine în minte glia creștină și te-neacă plânsul și pe pui pe plâns.

Ivan Severianîci s-a oprit, a oftat adânc de pe urma amintirii și a continuat:

— Sau și mai rău a fost cu solonceacurile[1] de pe Șesul Caspic: soarele se face roșu, frige, și solonceacul scânteiază, și marea scânteiază… Amețeala de la strălucirea asta e chiar mai rea decât de la pănușiță, și-atunci nu mai știi unde ești, de ce parte a lumii ții, adică dacă ești viu ori ai murit, și te chinuie păcatele în iadul ăsta fără de speranță… Pe unde e stepa mai acoperită cu pănușiță, te mai bucură, oricum; acolo măcar vezi din depărtare pe câte o costișă vinețiul salviei ori pelinul mărunt, și cimbrișorul împestrițează albul, dar aici strălucește și-atât… Pe-acolo mai duce focul prin iarbă câte o pălălaie și se stârnește forfotă: zboară dropii, spurcaci, corle de stepă, și-ncepi să poftești la ele. Dropiile astea, sau cum li se spune pe-aici, drohve, le-ajungem călare și le omorâm cu cnuturile lungi; dar te pomeneai că trebuia să fugim și noi de foc, cu caii… Tot era o distracție. Iar pe urmă, după pălălaia care-a fost, se aștern iar căpșunii; se lasă-n zbor pe ei păsări de tot felul, mai mult din cele mărunte, și se umple văzduhul de ciripit… Iar pe urmă mai dai pe undeva și de câte-o tufă: crețușcă, câte un piersicuț sălbatic ori un bobițel… Și când răsare soarele și ceața se face rouă, parcă miroase a răcoare și vine mireasmă de plante… Și cu astea, se-nțelege, tot plictiseală e, dar mai poți îndura cât de cât, însă pe solonceac ferească Dumnezeu pe oricine să stea mai mult. O vreme, calul e mulțumit acolo: linge sare, și-atunci bea mult și se-ngrașă, dar pentru om e moarte curată. Nu-i nimic viu acolo, nu-i decât, parcă-n bătaie de

1. Sol salin de suprafață cu conținut ridicat de săruri.

joc, o păsăruică, *krasnoustik*, cam ca rândunica noastră, nici n-ai la ce te uita, doar că are ciocul bordirisit cu roșu. De ce zboară ea la țărmurile mării ăsteia nu știu, dar cum n-are pe ce să se pună aici, cade pe solonceac, se pune pe târtiță și, când te uiți, o ia iar din loc, zboară, și nu mai ai nici atâta, că n-ai aripi, și ești tot aici, și n-ai nici moarte nici viață, nici căință, iar de mori, o să te pună-n sare, ca pe un berbec, și stai, carne sărată, până s-o sfârși lumea. Dar și mai de nesuferit e iarna pe *tiubenka*[1]; zăpada e mică, abia dacă acoperă iarba și se face ca piatra – tătarii stau toți în iurte atunci, la foc, fumează… Și uite că, de plictiseală, se bat și ei des, cu bicele. Atunci ieși afară, și de uitat n-ai la ce: caii se posomorăsc, și umblă chirciți, slabi de numai coada și coama e de ei. Abia își târăsc picioarele și rânesc cu copita zăpada înghețată, cu ea se și hrănesc – așa se și numește asta, *tiubencesc…* Simți că nu mai poți. Distracție e doar una: dacă bagă de seamă că vreun cal e prea slab și nu mai poate să *tiubencească* – nu străpunge zăpada cu copita și nu dă cu dinții de rădăcina înghețată – îi și înfig cuțitul în gât și-i scot pielea, iar carnea o mănâncă. Dar e spurcată rău carnea: dulce, cam ca ugerul de vacă, dar tare; de nevoie, se-nțelege, mănânci, dar ți se-apleacă. Am avut noroc cu o nevastă de-a mea, că știa să afume coastele de cal: ia coasta de cal cum e, cu carne și pe-o parte și pe-alta, și o bagă într-un maț mare și o afumă deasupra vetrei. Așa, o mai mănânci cum o mai

1. Pășune înghețată.

mănânci, că măcar capătă un miros cam ca de șuncă, dar la gust e la fel de scârboasă. Și-nghiți scârboșenia asta, și deodată-ți vine-n minte: eh, dar la noi acasă, în sat, jumulesc acum rațe, îmi zic, și gâște, taie porci, fac ciorbă cu spetele, grasă de tot, și părintele Ilia, preotul nostru, un moșneguț pâinea lui Dumnezeu, acuși o să se ducă să-l slăvească pe Hristos, și se duc cu el dascăli, preotese și dăscălese, și cu seminariști, și toți cu chef, dar el, părintele, nu poate să bea mult: acasă la stăpâni, majordomul îi aduce un păhărel; la cancelarie o trimite intendentul pe dădacă să-l trateze; părintele Ilia se turtește și se târăște la noi, la servitorime, cherchelit de abia își târăște piciorușele: în prima izbă de la margine mai trage cum-necum câte un păhărel, dar pe urmă deja nu mai poate și toarnă într-o sticluță pe sub odăjdii. Așa că toate astea sunt la el ca-n familie, chiar și-n privința mâncării, dacă vede că e ceva mai gustos, cere: „Dați-mi, zice, o bucată de ziar, s-o-nfășor." De obicei îi spun: „N-avem noi, taică, hârtie de ziar", și el nu se supără, ia așa cum e, fără să mai înfășoare, ca să-i dea preotesei lui, și se duce mai departe tot așa, în pace. Ah, domnilor, cum îți vin în amintire toate astea din vremea copilăriei, și te-apasă pe suflet, și-ncepe deodată să te ardă la ficați, că oriunde ai nimeri ești lipsit de toată fericirea aceea, și că de-atâția ani n-ai fost la duhovnic, și că trăiești necununat și-o să mori neprohodit, și te cuprinde tristețea, și… aștepți noaptea, te strecori încetișor în cort, să nu te vadă nici nevestele, nici copiii, nici vreunul din păgâni, și-ncepi să te rogi… și te rogi…

așa te rogi, că se și topește zăpada sub genunchi, și unde-au căzut lacrimile – dimineață vezi iarbă.

Povestitorul a tăcut și și-a plecat capul. Nu l-a tulburat nimeni; păreau pătrunși toți de respect față de sfânta tristețe a acestor ultime amintiri; dar se scurse un minut și Ivan Severianîci oftă și dădu din mână; își scoase de pe cap tichia mânăstirească și, după ce se închină, spuse:

— Dar au trecut toate, slavă Domnului!

După ce l-am lăsat să se odihnească puțin, am cutezat să-i punem alte întrebări, despre cum și-a înzdrăvenit el, bogatârul nostru vrăjit, călcâiele tăiate și împănate cu păr și cum a făcut de a fugit din stepa tătară, de la Natașele și Kolii lui, și-a ajuns la mânăstire.

Ivan Severianîci ne-a satisfăcut această curiozitate cu sinceritatea deplină pe care, vădit lucru, nu o putea trăda.

Capitolul VIII

Ținând să existe o succesiune în dezvoltarea istoriei ce ne trezise interesul, l-au rugat pe Ivan Severianovici ca, înainte de toate, să ne povestească pe ce căi neobișnuite scăpase de împănarea lui și plecase din captivitate. El ne-a împărtășit despre acestea următoarele:

— Eu nu mai aveam nici o nădejde să mă întorc vreodată acasă și să-mi mai văd patria. Nici măcar să mă gîndesc la asta nu mi se părea cu putință, și-ncepuse să moară în mine până și dorul. Trăiam ca o statuie fără simțire, și-atât; dar uneori mă gândeam că, uite, la noi acasă, la biserică, același părinte Ilia care cerea întruna hârtie de ziar se ruga câteodată la slujbă pentru cei care călătoresc pe apă și pe uscat, pentru cei suferinzi și pentru *prizonieri*, iar eu, auzind, mă tot întrebam câteodată: de ce? Oare acum e război, ca să se roage pentru prizonieri? Acum, uite, înțeleg de ce se roagă așa, dar nu-nțeleg de ce eu n-am nici un folos de la moliftele astea și, ca să nu spun mai mult, nu că nu cred, dar am fost descumpănit și nu m-am mai rugat.

„Păi de ce, mă gândeam, să mă rog, dacă nu iese nimic din asta?“

Între timp, numai ce aud într-o zi tătărimea că forfotește.

Zic:

„Ce e?“

„Nimic, zic ei, au venit de prin părțile voastre doi mullahi, au un salvconduct de la țarul alb și se duc să-și poarte departe credința.“

Eu m-am și repezit:

„Unde sunt?“

Mi-au arătat o iurtă și m-am dus unde mi-au arătat. Ajung și văd: erau adunați acolo mulți șeici, și muezini, și ulema, și imami, și derviși, și toți, cu picioarele adunate sub ei, ședeau pe coșme, iar în mijlocul lor doi oameni necunoscuți care, deși aveau straie de drum, se vedea că fac parte din preoție; stăteau amândoi în picioare în mijlocul lepădăturilor acelora și-i învățau pe tătari cuvântul lui Dumnezeu.

Eu, cum i-am văzut, m-am bucurat că văd ruși, și inima a început să freamete în mine, și am căzut la picioarele lor și-am început să plâng în hohote. Ei s-au bucurat și ei de plecăciunea mea și-au strigat amândoi:

„Păi nu? Păi da! Uitați-vă! Vedeți cum acționează grația divină? Uite, l-a atins deja pe unul de-ai voștri, și el se leapădă de Mahomed.“

Iar tătarii răspunseră că asta, cică, nu acționează deloc: ăsta-i Ivan al vostru, e de-ai voștri, dintre ruși, aici la noi doar stă.

Misionarii au fost foarte nemulțumiți. N-au crezut că sunt rus, dar m-am băgat repede și eu:

„Da, am zis, chiar așa, sunt rus! Părinți spirituali, zic, faceți-vă milă, scoteți-mă de-aici! De unșpe

ani mă chinui aici în captivitate, și uitați-vă cum am fost schilodit: nu mai pot să merg."

Dar ei n-au pus nici un preț pe cuvintele mele, mi-au întors spatele și dă-i înainte cu treaba lor, cu propovăduirea.

Mi-am zis: „Ei, de ce să cârtesc: ei sunt oameni cu misiune, și nu le-o fi la îndemână să se poarte altfel cu mine în fața tătarilor", și-am lăsat, și am ales un moment când erau singuri într-un cort pentru ei și-am dat fuga la ei și de-acum le-am povestit cu toată sinceritatea totul, că îndur cea mai crudă soartă, și-i rog:

„Băgați-i în sperieți, părinți binefăcători, zic, cu tătucul nostru, țarul alb; spuneți-le că el nu le îngăduie asiaților să țină captivi cu de-a sila supuși de-ai lui, ori, și mai bine, dați-le o răscumpărare pentru mine și eu vin să vă slujesc. Că, zic, cât am trăit aici, am învățat de minune limba lor tătărească și pot să vă fiu om de folos."

Dar ei răspund:

„Apăi, fiule, au zis, noi bani de răscumpărare n-avem, iar de speriat, au zis, nu ne e îngăduit să-i speriem pe necredincioși, fiindcă și-așa sunt oameni vicleni și fără cuvânt, și politica noastră e să ne purtăm bine cu ei."

„Păi ce, zic, adică eu, din cauza politicii ăsteia să stau la ei câtu-i veacul și să pier?"

„Ei bine, au zis ei, e totuna, fiule, unde pieri, da' tu roagă-te: mare e mila Domnului, poate te-o izbăvi."

„M-am rugat, zic, da' de-acum nu mai am putere și mai va cu nădejdea."

„Aa, au zis ei, să nu-ți pierzi nădejdea, că ăsta-i mare păcat!“

„Păi, zic, nu-mi pierd nădejdea, numai… cum de-oți fi așa… nu mai pot de necaz că sunteți ruși de-ai noștri și compatrioți și nu vreți să mă ajutați deloc.“

„Ba nu, au zis ei, tu, copile, nu ne face încurcături, noi suntem întru Hristos, și întru Hristos nu sunt nici elini, nici jidovi, compatrioți ai noștri sunt toți câți ne ascultă. Pentru noi sunt egali toți, toți sunt egali.“

„Toți?“ zic eu.

„Da, au răspuns ei, toți, asta ne e învățătura de la Apostolul Pavel. Noi unde ajungem nu ne înfruntăm… la noi nu se cade. Ești rob, ce să faci, rabdă, că și la apostolul Pavel stă spus că robii trebuie să se supună. Și nu uita că ești creștin, și-atunci nici n-avem ce să facem pentru tine, ție ți-e deschisă deja poarta raiului și fără noi, în vreme ce aceștia vor fi în întuneric dacă nu-i luăm alăturea de noi, așa că pentru ei trebuie să ne dăm osteneala.“

Și-mi arată o cărțulie.

„Uite, au zis, vezi câți oameni îi avem scriși aici în registru – pe toți oamenii aceștia i-am alăturat credinței noastre!“

Mai mult de-atât nici n-am mai vorbit cu ei și nu i-am mai văzut, doar pe unul, și pe-acela din întâmplare: vine-odată la mine în fugă de nu știu unde un fecioraș de-al meu și zice:

„Tatic, la noi lângă lac zace un om.“

M-am dus și m-am uitat: văd picioarele jupuite până la genunchi, ca de ciorapi, iar brațele până la

coate, ca de mănuși. Tătarii sunt maeștri la asta: însemnează de jur împrejur și trag, și așa scot pielea – dar capul omului aceluia era căzut alături, și pe frunte i se tăiase o cruce.

„Ei, m-am gândit, n-ai vrut să te pui pentru mine, compatriotule, și te-am judecat, dar uite că tu te-ai dovedit vrednic și-ai primit cununa suferinței. Iartă-mă acum, în numele lui Hristos!“

Și-am luat și-am făcut semnul crucii peste el, i-am pus la un loc capul și trupul, m-am plecat până la pământ, și l-am îngropat, și-am cântat *Sfinte Dumnezeule* deasupra lui – dar ce-a mai fost cu tovarășul lui, asta nu știu; doar că se prea poate să fi sfârșit și el la fel, primind cununa, fiindcă pe urmă au apărut la tătarii din hoarda noastră o mulțime de iconițe, chiar acelea pe care le avuseseră misionarii.

— Dar acești misionari se duc chiar până acolo, în Rîn-Peski?

— Cum să nu, se duc, doar că fără nici un folos.

— De ce?

— Nu știu cum să-i trateze. Pe asiatic trebuie să-l aduci la credință cu frica, să-l faci să tremure, iar ei propovăduiesc un dumnezeu blând. Asta din capul locului nu se potrivește nicicum, fiindcă asiaticul n-o să respecte pentru nimic în lume un dumnezeu care nu-l înfricoșează, și-o să-i omoare pe predicatori.

— Dar e de presupus că principalul, când mergi la asiatici, e că nu trebuie să ai la tine bani și lucruri de preț.

— Nu trebuie, dar oricum, ei tot nu cred că vine cineva și n-a adus nimic cu el; se gândesc că a îngropat

pe undeva prin stepă și-ncep să-l supună la cazne și-l canonesc.

— Ia uite, ticăloșii!

— Da, așa a fost, când eram eu acolo, cu un jidov: jidovul, bătrân, venise nu se știe de pe unde și vorbise și el tot de credință. Un om bun și, se vede, cu râvnă pentru credința lui, și-n așa niște zdrențe era tot, de i se vedea toată carnea, dar a-nceput să vorbească despre credință într-așa un fel, că aș fi tot stat să-l ascult. La-nceput, mă rog, am dat să mă iau la harță cu el, păi ce credință e, zic, asta a voastră, dacă n-aveți sfinți, dar el zice: avem, și-a-nceput să spună după Talmud ce sfinți au ei… foarte interesant, iar acest Talmud, zice, l-a scris rabinul Joshua ben Levy, care a fost așa un învățat, că oamenii păcătoși nu puteau să se uite la el: cum se uitau, mureau pe loc, așa că Dumnezeu l-a chemat în fața lui și-a zis: „Ei, tu, rabin învățat Joshua ben Levy! E bine că ești așa un învățat, doar că nu e bine că prin tine pot să moară toți jidovii mei. Nu de-asta i-am mânat prin stepă cu Moise și i-am trecut peste mare. Așa că du-te din țara ta și stai acolo unde nu poate să te vadă nimeni.“ Iar rabinul Levy de cum s-a dus, a dat chiar de locul unde este raiul, și s-a îngropat acolo în nisip până la gât, și în fiece sâmbătă își făcea un miel copt la focul care pogora din cer. Și dacă i se punea vreun țânțar ori vreo muscă pe nas ca să-i bea sângele, pe loc erau arse de focul care pogora din cer… Asta le-a plăcut foarte mult asia-

ților despre rabinul învățat, și-au stat o groază să-l asculte pe jidov, și pe urmă s-au dus la el și-au început să-l ia la întrebări: unde și-a ascuns banii venind la ei? Jidovul, tăicuților, ce s-a mai jurat că n-are bani, că Dumnezeu l-a trimis fără nimic, doar cu înțelepciunea, ei, dar nu l-au crezut, au grămădit cărbuni la un foc care ardea, au întins pe tăciunii fierbinți o piele de cal, l-au pus pe ea și-au început să-l scuture. Și-l întrebau întruna: unde-s banii? Dar când au văzut că se înnegrise tot și nu mai avea glas:

„Stai, au zis, ia să-l îngropăm noi până la gât în nisip, poate așa i-o trece."

Și l-au îngropat, dar jidovul așa îngropat a și murit, și capul, negru, i s-a văzut pe urmă multă vreme din nisip, dar au început să se sperie de el copiii, așa că i l-au tăiat și l-au aruncat într-un puț secat.

— Poftim de le mai propovăduiește!

— Da, e greu de tot, dar bani tot a avut jidovul acela.

— A avut?

— A avut; că pe urmă au început să-l hărțuie lupii și șacalii și l-au scos bucăți-bucăți din nisip și, până la urmă, au ajuns și la încălțări. Și când i-au zgâlțâit ciubotele, dintr-o pingea s-au rostogolit șapte monede. Le-au găsit după aia.

— Ei, dar dumneata cum ai scăpat de la ei?

— M-a salvat o minune.

— Și cine a făcut minunea ca să te elibereze?

— Talafa.

— Acest Talafa cine mai e? Tot un tătar?

— A, nu; el e de alt neam, de cel indian, ba chiar nu e un simplu indian, ci dumnezeul lor pogorât pe pământ.

Rugat de ascultători, Ivan Severianîci Fliaghin a povestit cele ce urmează despre acest nou act al tragicomediei vieții lui.

Capitolul IX

— După ce-au scăpat tătarii de misionarii noștri a mai trecut aproape un an, și-a fost iară iarnă, și-am mânat hergheliile la iernat mai la miazăzi, spre Caspică, și-acolo într-o bună zi, spre seară, s-au apropiat deodată în goană de noi doi oameni, dacă pot să le spun oameni. Cine să-i știe cine și de unde erau, și de ce neam și de ce stare. Nici limba nu le era de nici una de azi, nu era nici rusă, nici tătară, spuneau o vorbă de-a noastră, o vorbă tătărască, iar între ei cine știe de care. Nu erau bătrâni, nici unul; unul brunet, cu o barbă mare, îmbrăcat în halat, parcă și aducea a tătar, doar că halatul nu-l avea pestriț, ci roșu tot, iar pe căpățână avea o căciulă persană, iar celălalt, roșcovan, tot în halat, dar din bucăți; și-avea la el tot soiul de cutiuțe, și cum prindea o clipă când nu se uita nimeni la el, își dădea jos halatul și rămânea doar în niște nădrăgei și un vestonaș, iar nădrăgeii și vestonașul erau cusute cum sunt în Rusia pe la fabricile unor nemți. Și tot timpul învârtea și alegea ceva din cutiuțele acelea, dar ce-avea acolo, ăl rău știe. Spuneau că ar fi venit din Hiva[1]

1. Hanatul Hiva (pe actualul teritoriu al Uzbekistanului și Tadjikistanului) s-a aflat în perioada 1830–1850 în relații ostile cu Imperiul Rus.

să cumpere cai și că vor să poarte război cu cineva la ei acasă, dar cu cine n-au spus, doar că-i ațâțau întruna pe tătari contra rușilor. Și îl aud pe roșcovanul ăsta: să vorbească mult nu știe, zice doar, parcă în rusă, „ca-petenie“, și scuipă; bani n-aveau la ei, că ei, asiații, știu că dacă vii cu bani în stepă nu mai pleci cu capul pe umeri de-acolo, dar i-au păcălit pe tătarii noștri să mâne hergheliile de cai pe râul lor, pe Daria, și să facă acolo socoteala. Tătarii s-au gândit în fel și chip, și nu știau: să se învoiască ori ba? S-au gândit, s-au gândit, parcă săpau la aur, dar se vedea că se tem de ceva.

Iar aceia i-au luat cu frumosul, dar după aceea au început să-i sperie.

„Faceți așa, au zis, că altfel poate să fie rău pentru voi: Dumnezeul nostru e Talafa, și el și-a trimis focul cu noi. Să nu cumva să se supere.“

Tătarii nu știau de dumnezeul ăsta și se-ndoiau, ce putea să le facă el cu focul lui iarna, în stepă? Dar cel cu barbă neagră și halat roșu, care venise din Hiva, a zis că dacă, zice, vă îndoiți, Talafa o să vă arate puterea lui chiar la noapte, doar că, zice, dacă o să vedeți ori o să auziți, să nu vă repeziți afară, că vă arde. Se-nțelege că în plictiseala aceea de stepă, iarna, o grozăvie era de interes, și noi toți, măcar că ne cam temeam de grozăvie, eram bucuroși să vedem ce-avea să fie de la dumnezeul ăsta indian: prin ce minune avea să se arate?

Ne-am băgat devreme cu nevestele și copiii la adăpost și-am așteptat… Doar întuneric și liniște, ca în fiecare noapte, doar că deodată, când mă luase

somnul, aud că parcă șuieră și bate prin stepă ca un vifor, și parcă văd prin somn că-ncep să cadă din cer scântei.

Sar eu, mă uit, și nevestele mi se foiau, și copiii începuseră să plângă.

Zic:

„Sst! Dați-le sân, să sugă și să nu plângă."

Aceia au început să sugă și s-a făcut iar liniște, dar în întunericul stepei deodată a-nceput iar să șuiere în sus un foc… a șuierat și-a pocnit iară…

„Ei, m-am gândit eu, se vede totuși că nu-i o glumă Talafa!"

Dar n-a trecut mult și-a șuierat iar, dar acuma cu totul altfel – ca o pasăre de foc cu o coadă tot de foc a ieșit, și focul de-un fel neobișnuit, ca sângele de roșu, și-a pocnit, și deodată s-a făcut galben tot, și pe urmă albastru.

Ascult eu, în tabără parcă murise totul. Nimeni, se-nțelege, nu putea să nu audă așa un foc, însemna că se speriaseră toți și zăceau sub cojoace. Deodată se-aude cum tresare pământul o dată, se cutremură și stă iară. Ăștia, puteai să te gândești, sunt caii, se izbesc și se strâng ciopor, dar s-a auzit cum hivacii ori indienii ăștia au luat-o la fugă cine știe-ncotro, și pe loc și-a dat drumul prin stepă un foc ca un zmeu… Atunci caii parcă au căpiat, și-au și luat-o la goană… Tătarii au uitat și de frică, săreau în sus, își bâțâiau căpățânile, urlau: „Allah! Allah!", și hai după hivaci, dar ei dispăruseră, nici urmă nu mai era de ei, doar o cutie lăsaseră în urma lor, ca amintire… Și uite, cum toți vitejii noștri se repeziseră

după tabun, iar în tabără rămăseseră doar muierile și bătrânii, mi-am și aruncat ochii la cutia aceea: ce-o fi acolo? Și văd în ea tot soiul de luturi, și leacuri, și niște tuburi de hârtie: m-apuc eu să cercetez un tub aproape de foc, și când a pocnit odată, numai că nu mi-a pălit de tot ochii cu foc, și-a zburat în sus, și-acolo… bbbleahhh, a-mpăștiat stele… „Ehe, m-am gândit eu, dar pesemne că ăsta nu-i dumnezeu, ci doar foc de artificii, cum se trag la noi în grădina publică“, și când am mai bubuit un tub, văd că tătarii, bătrânii care rămăseseră acolo, erau deja la pământ și zăceau cu fața-n jos care unde căzuse, și doar dădeau din picioare… La-nceput m-am speriat și eu, dar pe urmă, văzând cum dârdâiau ei, am trecut brusc în altă stare, și pentru întâia oară de când căzusem captiv am scrâșnit din dinți, și numai ce-am început să spun la nimereală cuvinte necunoscute. Și strig cât mă ține gura:

„Parle-bien-comsa-sire-mir–ferfliuhtur-min-adiu-musiu!“

Și mai dau drumul la un tub cu morișcă… Ei, de data asta, văzând ei că morișca merge cu foc, parcă și-au dat duhul toți… Focul s-a stins, dar ei zăceau mai departe, și unul abia ce-a ridicat nițel capul, că s-a și pus iară cu mutra-n jos, și doar mi-a făcut semn cu un deget să mă duc la el. M-am dus și zic:

„Ei, ce-i? Zi ce vrei, blestematule: moarte ori viață?“, că vedeam că se temeau deja grozav de mine.

„Iartă-ne, Ivan, au zis, nu ne da moartea, dă-ne viața.“

Iar mai depărtișor îmi făceau semn tot așa și alții, și toți cereau iertare și viață.

Văd eu că treaba mi-a ieșit bine: pesemne îmi ispășisem deja toate păcatele, și-ncep și mă rog:

„Maică Precistă, Nikolai Făcătorule de minuni, drăguții mei, puicuții mei, ajutați-mă, binefăcătorilor!“

Și-l întreb, crunt, pe tătar:

„Pentru ce și ca ce să vă iert și să vă dărui viața?“

„Iartă-ne, cică, fiindcă n-am crezut în dumnezeul tău.“

„Aha, îmi zic, ia uite cum i-am mai băgat în sperieți“ – și zic: „Apăi nu, fraților, voi mințiți, și nu vă iert pentru nimic în lume că vă puneți contra religiei!“ Și-am scrâșnit iară din dinți și-am mai desfăcut un tub.

Ăsta a ieșit ca o rachetă… Un foc teribil și-un pocnet.

Și răcnesc la tătari:

„Așa: încă un minut și vă fac să pieriți cu toții dacă nu vreți să credeți în dumnezeul meu.“

„Nu ne face să pierim, au răspuns ei, ne-nvoim să trecem toți la dumnezeul tău.“ Și n-am mai aprins artificii și i-am botezat într-un râușor.

— Chiar acolo, pe loc i-ai și botezat?

— Pe loc, în clipa aceea. Păi de ce s-o mai fi întins cu ei atunci? Trebuia, ca să nu poată să se răzgândească. I-am udat nițel pe căpățână cu apșoară la o copcă, am spus „în numele Tatălui și-al Fiului“, le-am pus la gât cruciulițele care rămăseseră de la misionari și le-am poruncit ca pe misionarul omorât să-l socoată mucenic și să se roage pentru el, și le-am arătat mormânțelul.

— Și s-au rugat?

— S-au rugat.

— Dar nu știau nici o rugăciune creștinească, sau i-ai învățat?

— Nu, să-i învăț n-aveam când, că în timpul ăsta văzusem că era momentul să fug, dar le-am poruncit: rugați-vă, zic, cum v-ați rugat și până acum, la fel, dar să nu-ndrăzniți să spuneți Allah, și-n locul lui să-l pomeniți pe Iisus Hristos. Și așa au adoptat această religie.

— Bun, dar pe urmă cum ai fugit totuși de la acești noi creștini cu picioarele dumitale schilodite și cum te-ai tămăduit?

— Păi pe urmă am găsit în artificiile acelea niște pământ care ustura; din acela care numai ce-l atingi de trup, te arde de mama focului. Mi l-am pus și m-am prefăcut bolnav, dar eu, tot stând sub coșmă, mi-am zgândărit cu șmecheria asta călcâiele, și-n două săptămâni așa le-am zgândărit, că toată carnea de pe călcâie a putrezit și tot părul pe care mi-l îndesaseră tătarii în urmă cu zece ani a ieșit cu puroiul. M-am înzdrăvenit cât se poate de repede, dar n-am lăsat să se vadă, m-am prefăcut că mi-e și mai rău, și le-am poruncit muierilor și bătrânilor să se roage cu cât mai mare râvnă pentru mine, că, chipurile, o să mor. I-am pus să țină un soi de post pentru spălarea păcatelor și le-am poruncit trei zile să nu iasă din iurtă, și ca să-i sperii și mai rău, am dat drumul la cel mai mare artificiu și-am plecat…

— Dar nu te-au ajuns din urmă?

— Nu; păi și unde să mă fi ajuns? Atâta i-am ținut la post și i-am speriat, că pesemne au fost bucuroși

să rămână, și trei zile nu și-au arătat nasul din iurte, iar pe urmă, și dacă și l-au arătat, ar fi trebuit să mă caute departe. Picioarele, după ce-am scos părul din ele, s-au uscat, și așa ușoare s-au făcut, că odată ce-am fugit, toată stepa am traversat-o.

— Și tot numai pe jos?

— Păi cum altfel, că doar acolo nu-i drum bătut, nu-ntâlnești pe nimeni, iar dacă întâlnești, nu-i de bucurie peste cine dai. În a patra zi am întâlnit un ciuvaș; mâna singur cinci cai, și zice: „Încalecă."

M-am temut și nu m-am dus.

— Dar de ce te-ai temut?

— Păi așa, mi s-a părut cam de neîncredere, și pe deasupra nici nu puteai să te dumirești de ce religie e, iar fără asta e de speriat în stepă. Dar el, nărodul, strigă la mine: „Încalecă, strigă, o să fie mai vesel să mergem în doi."

Zic:

„Dar cine ești? Nu cumva n-ai dumnezeu?"

„Cum, zice, să n-am? Asta tătarul n-are tumnezeu, el mănâncă iapă, dar eu am tumnezeu"

„Cine, zic, e dumnezeul tău?"

„Dar la mine, zice, tot e tumnezeu: și soarele e tumnezeu, și luna e tumnezeu, și stelele sunt tumnezeu… tot e tumnezeu. Cum să n-am tumnezeu?"

„Tot!… hm… tot, zic, e la tine Dumnezeu, dar Iisus Hristos, zic, adică nu ți-e Dumnezeu?"

„Nu, zice, și el e tumnezeu, și Maica Domnului e tumnezeu, și Nikolaci e tumnezeu…"

„Care, zic, Nikolaci?"

„Păi unul e pe iarnă, și unul e pe vară."

Eu l-am lăudat că-l cinstește pe Nikolai Făcătorul de minuni rus.

„Să-l cinstești, zic, întotdeauna, fiindcă e rus“, – și i-am încuviințat credința și eram gata să plec cu el, dar noroc că a trăncănit și s-a dat pe față.

„Da’ cum, zice, eu pe Nikolaci îl cinstesc: peste iarnă, las’ că nu mă ploconesc la el, dar pentru vară îi dau două grivne să-mi păzească bine vacile, păi da! Da’ nu mă bizui doar pe el, așa că-i jertfesc un taur lui Keremeti[1]“.

Eu m-am înfuriat.

„Cum, zic, îndrăznești să nu te bizui pe Nikolai Făcătorul de minuni, și lui, rusului, doar două grivne, iar păgânului tău de Keremeti un taur întreg! Du-te de-aici, zic, cu tine nu vreau… nu merg cu tine dacă n-ai pic de respect pentru Nikolai Făcătorul de minuni.“

Și nu m-am dus, am mers cât am putut, nici să mă gândesc n-am mai apucat, și-a treia zi spre seară, mă uit, se zăreau o apă și niște oameni. M-am lăsat în iarbă, de teamă, și m-am uitat cu luare aminte: oare ce fel de oameni erau? De frică să nu cad în vreo captivitate și mai rea. Dar am văzut că oamenii aceia făceau o fiertură… Pasămite sunt creștini, mi-am zis. M-am târât mai aproape: mă uit, se-nchină și beau vodcă – ei, vasăzică sunt ruși!… Am și sărit din iarbă și m-am arătat. Era, după cum a ieșit la iveală, o ceată de pescari: prinseseră un pește. M-au primit cu blândețe, cum se cade cu concetățenii, și-au zis:

1. În mitologia ciuvașă – duhuri bune care trăiesc în copaci.

„Ia și bea o vodcă!“

Eu răspund:

„Eu, fraților, tot trăind în tătărime, nu mai am deloc obișnuință.“

„Ei, nu-i nimic, au zis ei, aici e nația ta, o să te obișnuiești iarăși: bea!“

Mi-am turnat un păhărel și m-am gândit: „Ei, mulțumescu-ți ție, Doamne, că m-am întors“ – și-am băut, și fârtații, băieți buni, mi-au mai pus:

„Mai bea! Uite cum te-ai jigărit fără.“

Mi-am mai îngăduit unul și n-am mai ținut nimic în mine: le-am povestit tot: de unde sunt și unde și cum m-am aflat. Toată noaptea, stând la foc, le-am povestit și-am băut vodcă, și nu mai puteam de bucurie că eram din nou în sfânta Rusie, dar abia spre dimineață, când focșorul a început să se stingă și mai toți câți ascultaseră dormeau, unul din ei, tovarăș de-al lor, îmi zice:

„Dar pașaport ai?“

„Nu, zic, nema.“

„Păi dacă nema, pe-aici te-așteaptă pușcăria.“

„Atunci, zic, nu mai plec de la voi; pesemne că la voi aici se poate trăi și fără pașaport, nu?“

Dar el răspunde:

„De trăit la noi fără pașaport, zice, se poate, dar de murit nu se poate.“

Zic:

„Da’ de ce?“

„Păi, zice, cum să te treacă popa în scripte dacă ești fără pașaport?“

„Păi, atunci, zic, ce-o să se-ntâmple cu mine?“

„Atunci o să te-aruncăm în apă ca hrană la pești."
„Fără popă?"
„Fără popă."
Cum eram cam cherchelit, m-a apucat o spaimă îngrozitoare și-am început să plâng și să mă văicăresc, dar pescarul râdea.
„Am glumit, zice, mori fără frică, te-ngropăm în pământul natal."
Dar eu mă cătrănisem rău și zic: „Bună glumă, n-am ce zice. Dacă o să glumiți așa des cu mine, nu mai apuc altă primăvară."
Și cum a adormit acest din urmă tovarăș, m-am și sculat și-am luat-o din loc, și-am ajuns la Astrahan, am muncit cu o rublă pe zi, și din clipa aceea am băut cu atâta osârdie, că nu-mi amintesc cum am ajuns în alt oraș, și eram deja la închisoare, iar de-acolo m-au trimis sub escortă în gubernia de unde eram. M-au dus în orașul nostru, m-au bătut la poliție cu nuiele și m-au lăsat la mine la moșie. Contesa care mă pedepsise că tăiasem coada pisicii murise deja, rămăsese doar contele, dar îmbătrânise și el rău, se făcuse evlavios și se lăsase de plăcerea cailor. I s-a raportat că venisem, și-a adus aminte de mine și a poruncit să mai fiu biciuit o dată și acasă și să mă duc la părintele Ilia să mă spovedesc. Ei, și m-au biciuit după moda veche într-o izbă care era anume pentru asta, și m-am dus la părintele Ilia, și-ncepe el să mă spovedească și nu-mi dă voie să mă împărtășesc trei ani…
Eu zic:
„Păi cum, tăicuță, că… de-atâția ani nu m-am împărtășit… am așteptat…"

„Ei, n-are nimic, zice; ai așteptat, dar de ce-ai ai ținut tătăroaice pe lângă tine ca soațe… Știi, zice, că încă îmi fac milă cu tine că te țin numai de la împărtășanie, că dacă ar fi să fac cum zice pravila sfinților părinți ca să te îndrepți, apăi ar trebui să-ți ard hainele pe tine de viu, dar, zice, n-ai a te teme, că acuma n-o îngăduie regula polițienească.“

„Ei, m-am gândit eu, ce să fac: rămân așa, fără împărtășanie, barem o să trăiesc acasă și să mă odihnesc după captivitate“; dar contele n-a vrut. Și-a spus:

„Eu, zice, nu vreau să rabd în preajma mea pe unul care a fost lipsit de împărtășanie.“

Și i-a dat poruncă intendentului să mă mai biciuiască o dată cu strigare, să fie de pildă tuturor, și pe urmă să mă lase în dijmă. Așa au și făcut: m-au biciuit, după moda nouă de data asta, în fața pridvorului, în dreptul cancelariei, în fața tuturor oamenilor, și mi-au dat pașaport. Și mare mi-a fost bucuria să mă simt după atâția ani un om absolut liber, cu act în regulă, și-am plecat. N-aveam nici un gând anume, dar Domnul mi-a hărăzit o practică.

— Anume care?

— Păi tot pe-acolo, pe partea cu caii. Am plecat ca un nimeni, fără un groș, dar curând am ajuns să am o situație foarte bună, și puteam să mă aranjez și mai bine dacă n-ar fi fost un lucru.

— Și ce anume, dacă se poate întreba.

— Am căzut rău în mrejele unor spirite și patimi și a încă ceva care n-are seamăn.

— Dar ce lucru fără seamăn a pus stăpânire pe dumneata?

— Magnetismul.

— Cum? Magnetismul?!

— Da, influența magnetică a unei persoane.

— Dar cum i-ai simțit influența asupra dumitale?

— O voință străină acționa în mine, și eu împlineam o soartă străină.

— A, înseamnă că atunci ți-a și venit propria *dumitale* pieire, după care ai crezut că trebuie să îndeplinești făgăduiala mamei dumitale și te-ai dus la mânăstire?

— Nu, asta a venit și mai încolo, dar până să am parte să mă conving cu adevărat, am avut o groază de alte peripeții de tot felul.

— Poți să ne povestești și aceste peripeții?

— De ce nu? Cu mare plăcere.

— Atunci, te rugăm.

Capitolul X

Luându-mi eu pașaportul, am plecat fără vreun gând la ce-aveam să fac, și-am ajuns la un iarmaroc, și văd acolo cum un țigan face schimb de cai cu un mujic și-l înșală fără rușine: ca să-i dovedească puterea căluțului, pune căluțul lui la o căruță cu mei, iar calul mujicului la o căruță cu mere. Greutatea la tras, se-nțelege, era ea egală, dar calul mujicului se-năbușea, fiindcă mirosul de mere îl leșina, calul nu poate suferi mirosul ăsta; dar mai văd că și calul țiganului dă să leșine, și pricepeai imediat de ce: pe fruntea lui era un semn ca lăsat de foc, și țiganul zice: „E neg.“ Iar mie, se-nțelege, mi s-a făcut milă de mujic, cum să-i muncească lui un cal care-i gata să leșine, se dă de-a dura și toate cele, iar pe deasupra, la vremea aceea îi uram de moarte pe țigani, că de la ei am luat prima oară ispita hoinăritului, și se vede că aveam și un presentiment, care s-a și adeverit. I-am arătat mujicului înșelătoria cu calul, dar cum țiganul a început să se ciorovăiască cu mine că e neg pe frunte, nu arsură, ca să-i dovedesc că am dreptate, am împuns calul cu un deget în rinichi, și pe loc, buf la pământ și-a-nceput să se zvârcolească.

Și-am luat și le-am ales după știința mea mujicilor un cal bun, și ei m-au cinstit pentru asta cu mâncare și băutură și cu bani, două grivne, și-am petrecut bine împreună. De-aici s-a și pornit: și capitalul să crească, și să beau pe rupte, și n-a trecut nici o lună și văd că-i bine: mi-am atârnat peste tot tinichele și harnașamente și-am început să umblu din târg în târg și să-ndrum peste tot oamenii săraci și să mă chivernisesc și să beau toate aldămașurile. Dar între timp am ajuns pentru toți geambașii țigani nici mai mult nici mai puțin decât urgia lui Dumnezeu, și-am aflat pe niște căi lăturalnice că se pregăteau să mă bată. Și-am început să mă feresc, fiindcă ei erau mulți, iar eu eram unul, și n-au putut să dea nici măcar o dată de mine singur și să mă snopească, iar cu mujicii de față n-au îndrăznit, că ei se puneau întotdeauna pentru facerea mea de bine. Atunci s-au apucat să-mi facă faimă rea, că aș fi vrăjitor și că priceperea mea nu e de la mine, dar, se-nțelege, toate astea erau bazaconii: eu, după cum v-am spus, sunt dăruit pentru cai, și aș fi gata să învăț pe oricine voiește, doar că, aici e treaba, n-are să fie nimănui de folos.

— Dar de ce n-are să fie de folos?

— N-o să priceapă nimeni, fiindcă pentru asta nu se poate altfel decât să fii dăruit din născare, și eu am avut nu o dată experiența asta, că-i învățam și era degeaba totul. Dar, cu voia dumneavoastră, despre asta mai târziu.

Când mi s-a dus vestea prin târguri că văd prin cal, un remontor, prinț, mi-a dat o sută de ruble:

„Spune-mi și mie, frate, zice, secretul priceperii tale. Că mă costă mult treaba asta."

Dar eu i-am răspuns:

„N-am nici un secret, dar am un dar înnăscut pentru asta."

Ei, dar el a stăruit:

„Spune-mi totuși, zice, cum faci de te pricepi? Și ca să nu crezi că vreau doar așa, ține o sută de ruble."

Ce era să fac? Am ridicat din umeri, am legat banii într-o cârpă și zic: cu voia dumneavoastră, zic, ce știu o să spun, dar binevoiți să ascultați și să învățați; dar dacă n-aveți să învățați și n-o să vă fie de nici un folos, nu răspund pentru asta.

Dar el s-a mulțumit așa, și zice:

„Ei, asta nu mai e treaba ta, cât o să învăț eu, tu doar să-mi spui."

„Primul și primul lucru, zic, dacă cineva vrea să știe despre cal și despre ce are-n el, e să aibă o poziție bună când îl cercetează și să nu se departeze deloc de ea. De la prima aruncătură de ochi trebuie să te uiți cu inteligență la capul calului și pe urmă să-l cuprinzi cu privirea pe tot, până la coadă, fără să te pripești cum fac ofițerii. Îi pipăie greabănul, coama, rădăcina nasului, coșul pieptului ori ce se mai nimerește, dar totul fără nici o noimă. De-asta, pentru pripeala asta se dau în vânt geambașii după ofițerii de cavalerie. Cum vedea o pripeală de-asta militară, geambașul și-ncepea să-i învârtească prin față calul, să-l sucească, să-l întoarcă pe toate părțile, dar partea pe care nu voia s-o arate, aceea n-o arăta pentru nimic în lume, și tocmai acolo și stătea

păcăleala, iar păcălelile astea erau puzderie: are calul urechile clăpăuge – îi taie de-un verșoc pielicica pe grumaz, o trag, pe urmă o cos și-o ung, și-atunci calul își înalță urechiușele, dar nu pentru multă vreme: pielea își dă drumul, și urechile atârnă. Dacă urechile-s mari – le retează, iar ca să stea urechiușele drepte – bagă rogoz în ele. Dacă cineva alege cai pentru pereche și dacă, de pildă, unul are o steluță pe frunte, geambașii fac să aibă steluță și celălalt: tocesc părul cu piatră ponce ori pun un nap copt fierbinte acolo unde trebuie, ca să dea păr alb, și se face treaba pe loc, doar că, oricum, dacă te uiți bine, perișorul crescut așa e întotdeauna puțintel mai lung decât cel adevărat și se face smoc, ca o bărbuță. Dar și mai tare își bat joc geambașii de public cu ochii calului: dacă un cal are adâncituri scofâlcite deasupra ochilor și arată rău, geambașul îi înțeapă pielicica cu un ac și pe urmă își lipește buzele de ea, și suflă acolo până când pielea își revine și ochiul se înviorează și se face frumos. Asta se face ușor, că dacă îi sufli în ochi, calului îi place respirația caldă, stă fără să freamăte, dar aerul iese și are iară gropi deasupra ochilor. Pentru asta nu-i decât o metodă: să pipăi lângă os, să vezi dacă iese aer. Dar și mai de râs e cum vând cai orbi. Asta e chiar comedie. Ofițerașul, de pildă, furișează un fir de pai pe la ochiul calului, îl încearcă dacă vede paiul, dar el, ofițerașul, nu vede că-n timpul ăsta, când calul trebuie să dea din cap, geambașul îl împunge cu pumnul sub burtă ori într-o parte. Iar un altul, chipurile, îl mângâie liniștit, dar are un cuișor în mănușă, și de fapt,

părând că-l mângâie, îl înțeapă. Iar remontorului meu, față de ce-am pomenit acum, i-am explicat de zece ori mai mult, dar nu i-a folosit la nimic: a doua zi, când mă uit, cumpărase niște cai, gloabele gloabelor, ba m-a mai și chemat să le văd, și zice:

„Ei, frate, ia uită-te ce bine mă pricep acum la cai."

M-am uitat, am râs și-am răspuns că, zic, nici nu merită să te uiți:

„Ăsta are spata cărnoasă, o să se poticnească; ăsta se culcă cu copita sub burtă și-n mai puțin de-un an face brâncă; iar cestălalt când mănâncă ovăz bate din piciorul drept și dă cu genunchiul în iesle" – și tot așa, i-am criticat tot ce cumpărase, și a ieșit că aveam dreptate.

A doua zi, prințul mi-a și spus:

„Nu, Ivane, cu siguranță că n-am cum să înțeleg darul pe care îl ai tu, mai bine fii chiar tu coneser la mine și alege tu, iar eu doar dau banii."

M-am învoit și-am dus-o de minune trei ani bătuți pe muchie, nu ca rob, ci ca lefegiu, dar mai mult ca prieten și ca ajutor, și dacă nu m-ar fi dat gata ieșirile, aș fi putut chiar să-mi strâng un capital, fiindcă în branșa asta orice proprietar de herghelie vine, face pe loc cunoștință chiar el cu remontorul, dar trimite un om de încredere la coneser ca să-l îmbuneze cât poate în favoarea lui, fiindcă proprietarii știu că adevărata putere e toată nu la remontor, ci la coneser, dacă are pe lângă el unul adevărat. Iar eu, cum v-am spus, am fost coneser de la natură, și menirea asta dată de ea mi-am îndeplinit-o conștiincios: pentru nimic în lume n-am putut să-l înșel pe cel

căruia i-am slujit. Și prințul meu a simțit asta și a avut mare respect pentru mine, și-am trăit la el în sinceritate deplină, în toate cele. Dacă pierdea mult la joc în vreo noapte, dimineața, cum se trezea, venea în *arhaluc*[1] la mine la grajd și spunea:

„Ei, aproape semistimate Ivan Severianîci, cum îți merg treburile?“ – că așa glumea, îmi spunea *aproape semistimat*, dar mă socotea, după cum o să vedeți, pe de-a-ntregul.

Iar eu știam ce însemna dacă venea cu gluma asta, și răspundeam:

„Bine, ziceam, treburile mele, slavă Domnului, merg bine, dar nu știu cum sunt ale dumneavoastră, luminăția voastră.“

„Ale mele, zice, sunt așa de mizerabile, că nici să vrei nu se poate mai rău“. „Asta ce mai e, zic, pesemne că iar ați pierdut ieri mulți bani, ca mai deunăzi, așa-i?“

„Semistimatul meu, zice, ai binevoit să ghicești, am pierdut mult, bani mulți.“

„Și, întrebam eu, cu cât s-a ușurat milostenia voastră?“

Și el răspundea pe loc câte mii pierduse, iar eu clătinam din cap și ziceam:

„V-ar trebui o mamă de bătaie, luminăția voastră, dar n-are cine să v-o dea.“

El râdea și zicea:

„Tocmai asta și e, că n-are cine.“

„Păi, uite, zic, lungiți-vă pe pătucul meu, vă pun un săculeț curat la căpătâi și vă trag eu niscai bice.“

---

1. Caftan scurt.

El, se-nțelege, începea să se dea pe lângă mine, să-i dau bani pentru revanșă.

„Ba nu, zice, mai bine decât să mă biciuiești, dă-mi din banii de cheltuială pentru revanșă: mă duc să joc și-i câștig la loc pe toți.“

„Asta nu, vă mulțumesc preaplecat, răspundeam eu, că jucați și nu vă mai luați revanșa.“

„Cum, așa-mi mulțumești?“– și râdea, dar deja începea să se supere: „Haide, zicea, nu întrece măsura, te rog, încetează cu moralizarea și dă banii.“

Noi l-am întrebat pe Ivan Severianîci: îi dădea bani prințului pentru revanșă?

— Niciodată, a răspuns el. Fie îl păcăleam, îi spuneam că am dat toți banii pe ovăz, fie, pur și simplu, o luam din loc.

— Dar pesemne că se supăra pe dumneata, nu?

— Se supăra; declara pe loc: „Gata, semipreastimate, nu mai ești în slujba mea.“

Eu răspundeam:

„Și ce dacă, foarte bine. Binevoiți să-mi dați pașaportul.“

„Bine; binevoiește și strânge: mâine îți primești pașaportul.“

Doar că mâine nu mai aveam nici o discuție despre asta. Cam la cel mult un ceas după aceea venea la mine în cu totul altă dispoziție și zicea:

„Îți mulțumesc multpreapuținștiutorul meu că ai avut caracter și nu mi-ai dat bani pentru revanșă.“

Și chiar așa simțea întotdeauna după, iar dacă se-ntâmpla și cu mine ceva pe la vreo ieșire de-a mea, își arăta și el bunăvoința față de mine ca față de-un frate.

— Dar cu dumneata ce se-ntâmpla?

— Păi v-am spus că aveam ieșiri.
— Dar ce înseamnă *ieșiri?*
— Ieșeam să chefuiesc. Că fiind învățat să beau rachiu, mă feream să beau în fiecare zi, că n-aveam niciodată măsură, dar dacă se-ntâmpla să mă tulbure din cale-afară ceva, mă apuca îngrozitor patima să beau, și pe loc făceam o ieșire de câteva zile și nu mai eram de văzut. Și m-apuca, și nici nu băgam de seamă de la ce. Bunăoară, când ne plecau cai, ai zice că nu-ți sunt frați, dar le duci dorul și te pui pe băut. Mai cu seamă dacă ți se înstrăinează un cal foarte frumos, atunci, ticălosul, îți tot umblă prin fața ochilor, de te ascunzi de el ca de-o vrăjitorie, și-atunci faci o ieșire.
— Asta înseamnă că te duci să bei?
— Da, ies și mă pun pe băut.
— Și ține mult?
— Mm…n…n… nu-i mereu la fel, cum se nimerește să fie ieșirea: câteodată bei până nu mai ai nici un sfanț, ori te snopește careva, ori bați tu pe vreunul, dar altă dată îți iese mai scurtă, stai la secție ori tragi un somn în șanț, și ți-ajunge, îți trece. În cazuri din astea respectam deja o regulă și, cum simțeam că trebuie să fac o ieșire, mă duceam la prinț și spuneam:
„Asta și-asta, luminăția voastră, fiți bun și luați banii de la mine, că mă fac pierdut.“
El nici nu mai stătea la discuție, lua banii și doar întreba câteodată:
„V-ați pus în gând s-o țineți mult, milostenia voastră?“

„Ei, răspundeam eu, după cum mi-o fi chemarea: pentru o ieșire lungă ori scurtuță."

Și plecam, și de gospodărie se îngrijea chiar dânsul și mă aștepta până mi se isprăvea ieșirea, și totul mergea bine; numai că m-am săturat rău de tot de slăbiciunea asta a mea și mi s-a năzărit deodată să scap de ea; atunci am și făcut ultima ieșire de felul ăsta, dar așa una, că și-acuma mi-e groază până și să-mi aduc aminte.

Capitolul XI

Noi, se înțelege, l-am îndemnat pe Ivan Severianîci să meargă până la capăt cu amabilitatea și să ne povestească acest nou episod nefericit al vieții lui, iar el, în bunătatea lui, nu a refuzat, firește, și ne-a împărtășit despre „ultima ieșire“ a sa următoarele:

— Noi cumpăraserăm de la o crescătorie o iapă, Didona, tânără, murgă-aurie, pentru șa ofițerească. Era o minune de frumoasă: căpșor frumușel, ochi drăgălași, nări fine și lărguțe, cum voia așa și respira, coamă ușoară; pieptul stătea ca o corăbioară de suplu între umeri, iar mijlocul mlădios, și piciorușele ușoare, în ciorăpei albi, și mersul parcă era cânt, nu alta… Într-un cuvânt, cine-i iubitor și știe ce-i frumusețea poate rămâne cu gândul dus după ce nu și-a mai putut lua ochii de la un astfel de animal. Atât de mult îmi plăcea, că nici nu mai plecam din grajd de la ea, și de bucurie o tot mângâiam. Câteodată o curățam și o ștergeam chiar eu cu o broboboară albă, să nu aibă nici un firișor de praf în păr, o și sărutam drept pe fruntișoară, pe buclișoara din care pornea perișorul ei auriu… La vremea aceea se ținuseră la noi două târguri deodată: unul la L.,

altul la K., și prințul și cu mine ne-am împărțit: la unul m-am dus eu și la celălalt s-a dus el. Și deodată primesc de la dânsul o scrisoare în care scria „să-mi trimiți aici, zice, cutare și cutare cai și pe Didona“. Nu știam de ce o cerea pe frumoasa asta a mea care-mi bucura ochiul de iubitor. Dar, sigur, m-am gândit că a făcut vreun schimb ori că mi-a vândut porumbița cuiva ori, mai degrabă decât toate, a pierdut-o la cărți... Și uite, am trimis-o pe Didona cu grăjdarii și m-a apucat o tristețe cumplită și m-a cuprins dorința să fac o ieșire. Dar la vremea aceea situația mea era cu totul deosebită: v-am spus că aveam așa o regulă, că dacă mă apuca patima să ies, mă înființam la prinț, îi dădeam toți banii care erau pe mâna mea în sumă mare și spuneam: „Atâtea sau atâtea zile o să dispar.“ Ei, dar cum să fac dacă prințul nu era cu mine? Și uite, îmi spun: „Nu, totuși n-o să beau, că prințul meu nu-i aici și n-am cum să fac ieșirea după regulă, fiindcă n-am cui să-i dau banii și am la mine o sumă mare, peste cinci mii.“ Am hotărât că nu se poate și m-am ținut tare de hotărârea asta, și n-am lăsat să mă apuce patima de ieșit și să dispar frumușel, dar dorința n-am simțit să-mi slăbească, ba dimpotrivă, mi se întețea tot mai tare. Și-n cele din urmă n-am mai avut decât un gând: cum să fac să-mi împlinesc și dorința să ies, și să și păstrez banii prințului? Și m-am apucat să-i ascund, și tot prin locuri de necrezut îi ascundeam, unde nu i-ar da prin gând nici unui om să-i ascundă. M-am gândit: „Ce să fac? Să mă țin în frâu, se vede că n-o să pot; să fac cumva să mă gândesc

cum să fie păstrați banii mai sigur, și-atunci îmi văd de patima mea, fac ieșirea.“ Doar că m-a cuprins o neliniște: unde să ascund blestemații aceia de bani? Oriunde-i puneam, numai ce mă depărtam puțin de locul cu pricina, că-mi și venea în minte că-i fură cineva. Mă duceam și-i luam înapoi degrabă și-i ascundeam iar… A fost, ce mai, un chin cu ascunsul, ba prin podul de fân, ba prin beciuri, ba prin streșini și prin alte asemenea locuri nepotrivite pentru așa ceva, dar cum mă depărtam puțin, mi se și părea că cineva a văzut cum i-am ascuns și avea să-i găsească negreșit, și iar mă-ntorceam, și iar îi scoteam și-i luam cu mine, și iar îmi spuneam: „Nu, basta, se vede că de data asta nu mi-e dat să-mi fac ieșirea.“ Și deodată mi-a venit un gând dumnezeiesc: păi, zic, pe mine diavolul mă chinuie cu patima asta, ia să mă duc eu și să-l gonesc, ticălosul, cu cele sfinte! Și m-am dus dis-de-dimineață la liturghie, m-am rugat, am pus ceva pentru mine și, când să ies din biserică, văd pictată pe perete Judecata de Apoi, și-acolo, într-un colț, îngerii îl bat pe diavol în iad cu lanțul. M-am oprit, m-am uitat, și m-am rugat și mai cu râvnă la sfinții îngeri, iar diavolului, după ce-am scuipat, am luat și i-am dat un pumn în mutră:

„Na, ai de la mine ciuciu, zic, să-ți iei de el ce vrei“ – și pe urmă m-am liniștit deodată de tot și, după ce-am dat acasă ce dispoziții trebuiau, m-am dus la tractir să beau ceai… Iar acolo, la tractir, văd șezând printre clienți un fluieră-vânt. Unul de nici nu se poate mai de nimic. Pe omul ăsta îl mai vă-

zusem și mai înainte și nu-l socoteam altceva decât un șarlatan ori o paiață, fiindcă bătea întruna târgurile și cerea pe franțuzește pomană pe la domni. Pare-se că era de viță nobilă și servise în armată, dar irosise și pierduse la cărți tot ce-avea și umbla haimana… Aici, la tractirul la care m-am dus, tocmai îl dădeau afară niște flăcăi ospătari, dar el nu se dădea plecat și stătea, și zicea:

„Păi știți cine sunt eu? Nu sunt nici pe departe egalul vostru, eu am avut iobagi, și mulți flăcăi de-ăștia ca voi am biciuit în grajd doar de plăcere, iar dacă m-am lipsit de toate, așa a fost voia Domnului, și am pe mine pecetea mâniei, și de-asta nu cutează nimeni să se-atingă de mine."

Aceia nu-l credeau și râdeau, iar el le spunea cum trăise el, și că mergea cu trăsura, și gonea toți domnii civili din grădina publică, și-odată s-a dus gol la soția guvernatorului, „iar acum, zice, sunt blestemat pentru samavolnicia mea și mi-a fost împietrită firea, și trebuie s-o înmoi fără contenire, așa că dă-mi vodcă! N-am bani s-o plătesc, în schimb o înghit cu pahar cu tot".

Un client a și poruncit să i se aducă, ca să vadă cum mânca el sticlă. El a dat imediat vodca peste cap și, după cum făgăduise, a-nceput să ronțăie cinstit paharul de sticlă, și l-a mâncat în fața tuturor, și toți se minunau încântați și râdeau în hohote. Dar mie mi s-a făcut milă, că, uite, un om nobil ca el se nenorocește pe dinăuntru din pricina patimii pentru rachiu. M-am gândit: să-i dau măcar ca să-și clătească mațele de sticla asta, și-am poruncit să i se mai

dea un pahar pe socoteala mea, dar nu i-am cerut să mănânce sticla. Am zis: nu trebuie, n-o mânca. El a fost mișcat și mi-a întins mâna.

„Cu siguranță că ești de neam boieresc, zice, așa-i?“

„Da, zic, boieresc.“

„Imediat se vede, zice, că nu ești ca porcii ăștia. Grand mersi pentru asta“, zice.

„N-ai pentru ce, mergi cu Dumnezeu.“

„Ba nu, zice, e o mare bucurie să stau de vorbă cu tine. Vino mai aproape, să stau lângă tine.“

„Ei, zic, fie, stai.“

Și s-a și așezat lângă mine, și-a-nceput să spună din ce familie distinsă se trage și ce educație aleasă are, și pe urmă zice:

„Dar ce-i asta, tu bei ceai?“

„Da, zic, ceai. Dacă vrei, bea și tu cu mine.“

„Mulțumesc, zice, dar eu ceai nu pot să beau.“

„De ce?“

„Pentru că, zice, mintea mea nu e de ceai, mintea mea e de foc[1] : poruncește mai bine să mi se mai dea un pahar de rachiu!…“

Și așa, mi-a mai cerut rachiu o dată, de două ori, de trei ori, și-ncepusem deja să mă satur. Dar și mai tare mă scârbea că era prea puțin adevăr în ce spunea, și tot făcea pe grozavul, și de unde puteai să știi că nu erau scorneli ce spunea, ca deodată să-i piară toată fudulia, și să plângă și să se zbuciume tot.

„Gândește-te și tu puțin, zice, ce om sunt eu? Pe mine, zice, Dumnezeu m-a creat odată cu împăratul, sunt de-un leat cu el.“

---

1. Joc de cuvinte: *ceainaia* – *otceaiannaia*.

„Ei, zic, și ce-i cu asta?“

„Păi e că, uite, cu toate astea, care e situația mea? Cu toate astea, zice, n-am fost luat în seamă deloc și am ieșit un om de nimic și, după cum tocmai ai văzut, sunt disprețuit de toți.“

Și cu aceste cuvinte, a mai cerut o vodcă, dar de data asta a cerut să i se dea o carafă întreagă, iar mie mi-a îndrugat o ditamai istoria despre cum își râd negustorii de el prin cârciumi, și la urmă zice:

„Ei sunt oameni neinstruiți, zice, ei cred că e ușor să fii dator să faci asta, să bei la nesfârșit și să mănânci paharele. E o menire grea de tot, frate, și pentru mulți e chiar cu totul imposibilă, dar eu mi-am deprins firea, fiindcă văd că trebuie să ispășesc ce-i al meu, și rabd.“

„Dar de ce, mi-am spus și eu gândul, să ții cu atâta râvnă la obiceiul ăsta? Leapădă-te de el.“

„Să mă lepăd? a răspuns el. Ehe, nu, frate, nu pot să mă lepăd de el.“

„Dar de ce, zic, nu poți?“

„Nu pot, a răspuns, din două motive: în primul rând, pentru că eu, dacă nu beau rachiu, n-o să nimeresc nicicum în pat, și o să tot umblu; iar în al doilea rând, și cel mai important, fiindcă nu-mi permit sentimentele mele creștinești.“

„Asta, zic, ce-nseamnă? Că nu nimerești în pat, asta e de-nțeles, fiindcă tot cauți să bei; dar că sentimentele tale creștinești nu-ți permit să lepezi pacostea asta nenorocită, asta n-o cred.“

„Da, uite, a răspuns, nu vrei să crezi… Așa spun toți…Dar tu ce crezi, dacă eu lepăd obiceiul ăsta al băuturii și îl ridică cineva: o să se bucure, sau nu?“

„Ferească Dumnezeu! zic. Nu, nu cred să se bucure."

„Aha! zice. Păi tocmai asta e, dar dacă deja așa trebuie, ca eu să sufăr, atunci cel puțin respectați-mă pentru asta, și spune să-mi mai aducă o carafă de vodcă!"

Am chemat să mai aducă o carafă, și-am stat și-am ascultat, fiindcă începuse să mi se pară interesant, iar el a continuat cu următoarele cuvinte:

„Asta, zice, așa și trebuie, ca acest chin să se sfârșească cu mine, nu să se mai aleagă și altul cu el, fiindcă eu, zice, sunt de neam și am primit o educație adevărată, încă de mic copil mă rugam la Dumnezeu în franceză, dar am fost fără milă și-am chinuit oameni și mi-am pierdut iobagii la cărți; am despărțit mame de copii; mi-am luat nevastă bogată și-am omorât-o cu zile, și la urmă, fiind vinovat de toate, am mai și cârtit în fața lui Dumnezeu: că de ce am firea asta? Și el m-a pedepsit: mi-a dat altă fire, să n-am în mine nici cea mai mică mândrie, nici dacă mă scuipi în ochi, nici dacă îmi dai palme, doar să fiu beat, să uit de mine."

„Și ce, am întrebat, acuma, că ai firea asta, nu mai cârtești?"

„Nu cârtesc, a răspuns, fiindcă deși e mai rău, în schimb e mai bine."

„Cum adică, zic: nu prea pricep, cum asta, mai rău dar mai bine?"

„Păi așa, a răspuns, că acum știu un singur lucru, că mă pierd pe mine, în schimb pe alții nu mai pot să-i pierd, fiindcă toți se feresc de mine. Acuma, zice,

sunt ca Iov pe groapa cu gunoi, și-n asta, zice, îmi e toată fericirea și salvarea“ – și iar a dat gata carafa, și a mai cerut una, și zice: „Dar ia aminte, prietene dragă: să nu disprețuiești niciodată pe nimeni, fiindcă nimeni nu poate să știe de pe urma cărei patimi e chinuit și suferă cineva. Noi, posedații, suferim, în schimb altora le e mai ușor. Și chiar și tu, dacă suferi de pe urma unei patimi, n-o lepăda samavolnic, să n-o ridice altul și să sufere, ci caută un om care să-ți ia de bunăvoie slăbiciunea asta.“

„Ei, zic, dar unde poți să găsești așa un om? Nimeni nu se învoiește la una ca asta.“

„Dar de ce? răspunde el. Nici n-ai nevoie să mergi prea departe: așa un om ai în fața ta, chiar eu sunt așa un om.“

Zic:

„Glumești?“

Dar el sare deodată și spune:

„Nu, nu glumesc, dar dacă nu crezi, încearcă-mă.“

„Dar, zic, cum pot să te încerc?“

„Păi, foarte simplu: vrei să știi ce dar am? Că eu, frate, am un mare dar: uite, vezi, acum sunt beat… E așa, sau nu? Sunt beat?“

M-am uitat la el și văd că e vânăt de tot, și cu privirea dusă, și că se clatină pe picioare, și zic:

„Păi, bineînțeles că ești beat.“

Dar el răspunde:

„Ei, acum întoarce-te o clipă spre icoană și spune în gând *Tatăl nostru*.“

M-am întors și, într-adevăr, numai ce-am spus *Tatăl nostru* uitându-mă la icoană, că boiernașul acela beat mi-a comandat iar:

„Bun, acum uită-te la mine, sunt beat, ori nu sunt?“

Mă întorc eu și văd că nu era nici pomeneală de așa ceva, și că stă și zâmbește.

Zic:

„Da’ ce-nseamnă asta? Care e secretul?“

Iar el răspunde:

„Asta, zice, nu e secret, asta se numește magnetism[1].“

„Nu-nțeleg, zic, ce-i asta?“

„E o voință deosebită care își găsește sălaș într-un om, și n-o poate face să piară nici băutura, nici somnul, fiindcă e hărăzită. Eu ți-am arătat asta ca să înțelegi că eu, dacă vreau, pot să mă opresc chiar acum și să nu mai beau niciodată, dar eu nu vreau, ca să nu înceapă altul să bea pentru mine, iar eu, îndreptându-mă, să uit de Dumnezeu. Dar de la alt om, oricare, sunt gata să iau într-o clipă patima băuturii.“

„Atunci, zic, fă-ți milă și ia-o de la mine!

„Dar tu, zice, bei?“

„Beau, zic, și de la o vreme beau chiar vârtos.“

„Ei, atunci n-ai teamă, zice, asta ți-o iau cu mâna, și drept mulțumire că m-ai cinstit, te scap de tot.“

„Ah, fă-ți pomană, te rog, scapă-mă!“

„Dă-mi voie, dragă, dă-mi voie: fac asta pentru tine pentru că m-ai cinstit; te scap și iau asupra mea.“

Și-odată cu asta a strigat iar după o carafă și două pahare.

Zic:

---

1. Termen folosit în prima jumătate a secolului al XIX-lea pentru hipnotism.

„La ce-ți trebuie două pahare?“

„Unul, zice, pentru mine, celălalt – pentru tine!“

„Eu, zic, n-o să beau.“

Dar el parcă s-a înfuriat deodată și zice:

„Șst, silians[1]! Taci! Ce ești tu acum? Un bolnav.“

„Ei, zic, bine, fie ca tine: sunt un bolnav.“

„Iar eu, zice, sunt doctorul, și tu trebuie să-mi îndeplinești dispozițiile și să iei medicamentul – și spunând asta a turnat în pahare, și mie, și lui, și a început să dea din mâini în aer peste paharul meu, ca dirijorul la corul bisericii. A dat, a dat, și-a poruncit:

„Bea!“

Eu m-am codit, dar cum, ca să spun adevărul, voiam tare mult să încerc rachiul, mi-am zis: „Hai, doar din curiozitate o să beau, doar de-asta!“ – și-am băut.

„Are gust bun, m-a întrebat el, ori e amar?“

„Nu știu, zic, cum să-ți spun.“

„Asta înseamnă, zice, că ai băut puțin“ – și a mai turnat un pahar, și dă-i iar cu mâinile pe deasupra lui. Dă-i și dă-i, și scutură, și mă pune să beau și paharul ăsta, al doilea, și mă întreabă: „Ăsta cum e?“

Eu, în glumă, zic:

„Ăsta mi s-a părut cumva greu.“

El a încuviințat din cap și mi-a pus la repezeală al treilea pahar, și iar mi-a comandat: „Bea!“! Am băut și zic:

„Ăsta-i mai ușor“ – și pe urmă am bătut eu singur din carafă, și l-am cinstit și mi-am turnat și mie,

1. *Silence* (fr.) – liniște.

și dă-i și bea. El nu m-a împiedicat, doar că nu m-a lăsat să beau nici un pahar așa, simplu, nedescântat, și cum puneam mâna pe el, mi-l și lua și zicea:

„Șst, silians… atande[1]“ – și mai întâi își trecea mâinile peste el și pe urmă zicea:

„Acum e gata, *poți să-l iei, cum s-a spus*.“

Și m-am tratat așa cu acest boiernaș acolo la cârciumă până s-a lăsat seara, și eram foarte liniștit, fiindcă știam că beau nu ca să-mi fac cheful, ci ca să isprăvesc cu băutura. Am dibuit în sân după bani, am simțit că erau toți cum trebuia, întregi și la locul lor, și-am băut mai departe.

În timpul ăsta, boierul, care bea și el cu mine, mi-a povestit despre toate, cum a chefuit și petrecut el toată viața, și mai cu seamă despre dragoste, și pe urmă a-nceput să se supere că eu nu înțeleg dragostea.

Zic:

„Ce să fac, dacă nu mă atrag fleacurile astea? Bine că înțelegi tu tot și-n schimb umbli ca o haimana.“

Dar el zice:

„Șst, silians! Dragostea e ce avem mai sfânt în noi!“

„Fleacuri“, zic.

„Ești un neam prost, zice, și un netrebnic dacă îndrăznești să râzi de un simțământ sfânt al inimii și să-l numești fleac.“

„Păi asta și e, zic, fleac.“

„Dar tu înțelegi, zice, ce înseamnă «frumusețea e perfecțiunea naturii»?“

1. *Attendez* (fr.) – așteaptă.

„Da, zic, la cal înțeleg frumusețea."

Odată a sărit în sus și-a vrut să-mi ardă una peste ureche.

„Calul, zice, e frumusețea care e perfecțiunea naturii?"

Dar cum orele erau destul de târzii, n-a putut să-mi dovedească nimic în sensul ăsta, iar jupânul a văzut că eram beți și unul, și altul și le-a arătat din ochi către noi la niște flăcăi, și-au sărit la noi vreo șase să ne roage... „poftiți afară", dar ne-au înhățat pe amândoi de subsuori și ne-au pus de partea cealaltă a pragului și-au închis bine ușa pentru noapte în urma noastră.

Și uite, atunci a și început vrăjitoria asta, că, deși au trecut de-atunci o grămadă de ani, nu pot să-nțeleg nici acum ce lucrare s-a petrecut cu adevărat atunci și ce putere a avut asupra mea, doar că asemenea ispite și fapte ca acelea pe care le-am suferit eu atunci cred că nici în *Viețile Sfinților* nu sunt.

Capitolul XII

Cel dintâi lucru când am zburat dincolo de ușă a fost să-mi vâr mâna-n sân ca să mă încredințez: mai era portofelul meu acolo? S-a dovedit că era. „Acum, mi-am zis, toată grija e cum să-i duc cu bine acasă.“ Dar era cea mai întunecoasă noapte pe care v-o puteți închipui. Vara, știți, la noi, pe lângă Kursk, sunt nopți de-astea întunecoase, dar sunt calde și liniștite de tot: stelele atârnă de cer ca niște candele, iar jos e așa o beznă, că parcă umblă cineva după tine și te-atinge… Iar la târg sunt oameni răi cu duiumul, și sunt destule cazuri de jaf și de omor. Eu, deși mă simțeam în putere, m-am gândit că, în primul rând, eram beat, iar în al doilea, că dacă tăbărau pe mine zece inși ori mai mulți, oricâtă putere aveam eu, n-aș fi făcut nimic, și-aveau să mă jefuiască, și măcar că eram cherchelit, mi-am adus aminte că atunci când mă tot ridicam și mă așezam la loc, când plăteam, companionul meu, boiernașul acela, văzuse că aveam la mine o grămadă de bani. Și-atunci, deodată, știți, mi-a dat prin cap: n-o fi pus la cale să mă dea pe mâna altora? Că, de fapt, unde e? Doar ne dăduseră afară pe amândoi, unde se topise așa de iute?

Stau eu și trag binișor cu ochiul de jur împrejur și, cum nu-i știam numele, îl chem așa:

„Auzi, zic, magnetizorule, unde ești?“

Iar el deodată, ca un diavol, îmi răsare chiar în fața ochilor și zice:

„Uite-mă.“

Dar mie mi s-a părut că parcă nu era glasul lui, și pe-ntuneric nici nu i se deslușea mutra.

„Ia, zic, vino mai aproape.“ – Și când s-a apropiat, l-am apucat de umeri, și-ncep să-l cercetez, și nu pot nicicum să-mi dau seama dacă era el, că numai ce l-am atins și mi-am și pierdut memoria. Am auzit doar că bolborosește ceva pe franțuzește: „di-ca-ti-li-ca-ti-pe“…, de n-am înțeles nimic.

„Ce bolborosești acolo?“ am zis.

Dar el iar pe franțuzește:

„Di-ca-ti-li-ca-tipe.“

„Ia mai isprăvește, nărodule, răspunde-mi pe rusește cine ești, fiindcă te-am uitat.“

El răspunde:

„Di-ca-ti-li-ca-tipe: sunt magnetizorul.“

„Pfui, zic, năzdrăvan mai ești!“ – și pentru o clipă parcă mi-am amintit că e el, dar când mă uit mai bine, văd că are două nasuri!… Două nasuri, nici mai mult nici mai puțin! Dar n-am stat să mă gândesc la asta – ca să nu uit cine era…

„Ah, fir-ai tu afurisit, am zis în gândul meu, păi de unde ești tu, șmecherule, de te-ai legat de mine?“ – și-l întreb iară:

„Cine ești?“

El iară zice:

„Magnetizorul."
„Acuma, zic, să piei din fața mea: nu cumva ești diavolul?"
„Nici chiar, zice, dar pe-acolo."
I-am ars una-n frunte, iar el s-a supărat și zice:
„De ce m-ai lovit? Eu îți fac un bine și te scap de patima băuturii și tu dai în mine?"
Dar eu, asta e, iar nu mi l-am mai amintit, și zic:
„Da' cine, mă rog, ești tu?"
El zice:
„Sunt prietenul tău pe vecie."
„Bine-bine, zic, dar ce, dacă ești prietenul meu nu poți să-mi faci și rău?"
„Nu, zice, o să-ți prezint un pti-com-pio ca să te simți un alt om."
„Hai, isprăvește, te rog, cu balivernele."
„E chiar adevărat, zice, e adevărat: acest pti-com-pio…"
„Ia, zic, nu mai trăncăni cu mine, drace, pe franțuzește: nu-nțeleg ce e pti-com-pio ăsta!"
„Eu, zice, o să-ți dau un nou înțeles al vieții."
„Ei, ia te uită, zic, așa vasăzică, dar care-i înțelesul ăla nou pe care poți să mi-l dai?"
„Acela, zice, cu care ai să poți să înțelegi frumusețea ca perfecțiune a naturii."
„Dar de ce, mă rog, s-o înțeleg deodată așa?"
„Uite, zice, hai să mergem, ai să vezi îndată."
„Bine, zic, haidem."
Și-am plecat. Amândoi mergeam clătinându-ne, dar tot mergeam și mergeam, iar eu nu știam unde, și numai ce-mi aduc aminte: dar cine-i ăsta care-i cu mine, și zic iarăși:

„Stai! Spune-mi, cine ești? Altminteri nu mai merg.“

Mi-a spus, și o clipă parcă mi-am amintit, și-ntreb:

„Dar de ce uit cine ești?“

Iar el răspunde:

„Asta și e, zice, acțiunea magnetismului meu; dar nu te speria, o să treacă îndată, doar că, ia să-ți dau eu drumul la mai mult magnetism.“

Și mă întoarce deodată cu spatele la el și-și trece degetele pe ceafa și pe părul meu… Și curios: scormonea acolo de parcă voia să mi le vâre în cap:

Zic:

„Ia ascultă… cine ești? Ce roiești acolo?“

„Așteaptă, a răspuns, stai: mă silesc să trec magnetism în tine.“

„E bine, zic, că te silești, dar nu cumva vrei să mă furi?“

El a tăgăduit.

„Bine, ia stai, zic, să caut dacă am banii.“

Caut eu – banii erau întregi.

„Ei, zic, acum e adevărat că nu ești hoț“ – dar cine era el, uitasem iarăși, iar acum nu mai țineam minte nici cum să întreb asta, fiindcă eram ocupat cu ce simțeam, și anume că el pătrunsese de-a binelea în mine prin ceafă și se uita afară prin ochii mei, iar ochii mei erau doar ca niște geamuri pentru el.

„Poftim, m-am gândit, ce bucată îmi făcu! – Și-acuma, întreb, unde-i vederea mea?“

„Păi a ta, zice, acum nu mai e.“

„Ce prostie, zic, mai e și-asta, că nu e?“

„Așa, a răspuns, acum cu vederea ta vezi numai ce nu e.“

„Poftim, zic, tot în dodii! Bine, ia să mă opintesc."

M-am holbat, știți, cât am putut, și văd de prin toate colțurile întunecoase tot soiul de mutre scârboase care mi se uită la picioare și-mi taie calea în fugă, iar la răspântii stau, așteaptă și zic: „Să-l omorâm și să luăm comoara." Iar în față îl am iară pe zbârlitul meu de boiernaș, și o lumină îi luminează toată mutra, iar în spate aud zgomot și o larmă grozavă, voci și clinchete și chiuituri, și țipete ascuțite, și hohote vesele. Mă uit eu în jur și mă dumiresc că sunt rezemat cu spatele de o casă, că are ferestrele deschise și înăuntru e lumină, și că de-acolo sunt vocile de tot felul și larma, și cânta o ghitară, iar în fața mea e iar boiernașul meu și-și tot trece degetele prin fața mea, și pe urmă mi le duce peste piept, se oprește în dreptul inimii, apasă și-mi apucă degetele, le scutură ușurel, și iar dă din mâini, și așa din greu trudește, că văd că s-a făcut o apă tot.

Dar abia când a-nceput să-mi vină lumină de la ferestrele casei am simțit că-mi vin în fire, și-atunci a început să-mi fie frică de el și zic:

„Ascultă, oricine-oi fi: dracul, ori diavolul, ori vreun drăcușor mic, fă-ți milă: ori trezește-mă, ori împrăștie-te."

Dar el îmi răspunde:

„Așteaptă, zice, încă nu e vremea: e încă periculos, încă nu poți să suporți."

Eu zic:

„Adică ce, zic, nu pot să suport?"

„Ce se petrece acum, zice, în sferele aeriene."

„Păi de ce, zic, nu aud nimic deosebit?"

Dar el stăruie că, chipurile, n-am cum să aud, și-mi zice cu un glas dumnezeiesc:

„Ca să auzi, zice, fă cam ce face un cântăreț la guzlă: acela lasă capul în jos și, cu urechea la cânt, zdrăngăne cu mâna."

„Nu, mi-am zis eu, ce-i asta? Nu seamănă deloc a vorbă de om beat felul cum a început el să vorbească!"

Iar el mă privea și-și trecea ușor mâinile pe mine și continua să mă convingă în același chip.

„Așa, zice, guzlei îi dau cânt strunele lovite măiestru între ele, și se veselește cel ce cântă la guzlă, și dulce-i bucuria ca mierea."

Adică, simplu să vă spun, parcă nu vorbe auzeam, parcă-mi trecea o apă vie pe lângă auz, și mă gândeam: „Poftim, bețivanul! Ia uite ce dumnezeiește de frumos poate să vorbească!" Iar între timp boiernașul meu s-a potolit și a spus așa:

„Ei, acum ți-e de-ajuns; acum trezește-te, zice, și prinde putere!"

Și spunând asta s-a aplecat și a căutat îndelung ceva într-un buzunăraș de la pantaloni, și, în fine, a scos ceva de-acolo. Mă uit, o bucățică micuță-micuță de zahăr, murdară toată, pesemne fiindcă zăcuse mult acolo. I-a râcâit cu unghiile murdăria de pe ea, a suflat și zice:

„Deschide gura."

Eu zic:

„Pentru ce?" – dar am căscat gura.

Iar el mi-a vârât zăhărelul acela în gură și zice:

„Suge, zice, mai cu curaj, e un zahăr-mentor magnetic: o să-ți dea putere."

Am priceput, măcar că vorbise pe franțuzește, că era pe seama magnetismului, și nu l-am mai întrebat și-am început să sug zahărul, dar pe cel care mi-l dăduse nu l-am mai văzut. Că s-o fi dus în clipa aceea undeva în întuneric ori s-o fi prăvălit pe undeva, ăl rău știe, dar cum am rămas singur, mi-am și venit de tot în mințile mele și m-am gândit: dar de ce să-l aștept? Eu acuma trebuie să mă duc acasă. Însă treaba e că nu știu pe ce stradă mă aflu și ce casă-i aceea lângă care stau. Și mă gândeam: dar chiar e casă? Poate toate astea doar mi se par, și-s vrăjitorie toate… Acuma e noapte – toată lumea doarme, aici de ce-i lumină?… Ei, dar mai bine, zic, să-ncerc… să mă duc să mă uit ce-i aici: dacă-s oameni adevărați aici, îi întreb de drum, cum să mă duc acasă, iar dacă e doar o amăgire a ochilor, nu oameni vii… de ce să mă tem? O să spun: „Locu' nostru-i sfânt: nu te-atinge de mine" – și o să se risipească totul.

Capitolul XIII

Intru eu așa, cu hotărârea asta neînfricată, în pridvor, îmi fac cruce și spun vorbele de pavăză: nimic, casa stă, nu se clatină, și văd: ușile-s deschise și-n față sunt niște săli mari, lungi, iar în capăt, pe un perete, arde un felinar cu o lumânare. Mă uit în jur și văd la stânga încă două uși, amândouă căptușite cu rogojini, iar deasupra lor și niște sfeșnice cu steluțe de oglindă. Și mă gândeam: ce casă o fi asta: cârciumă parcă n-ar fi, dar se vede că e un loc în care vine lume; ce fel, însă – nu mă dumiream. Dar cum am ciulit deodată urechile, aud că din spatele unei uși cu rogojină se face auzit un cântec… drăgăstos, drăgăstos de tot, din adâncul inimii, și-l cânta un glas ca un clopot de plăcut, de ți se strângea sufletul și te prindea în mreje. Stau eu și-ascult și nu plec mai departe, și-n timpul ăsta se deschide deodată ușița aceea de departe și văd că iese pe ea un țigan înalt în pantaloni de mătase, dar cu o cazacă de catifea, și-i face iute vânt cuiva pe o ușă de sub felinarul din fund, pe care nici n-o observasem la început. Mărturisesc că, deși nu m-am uitat bine pe cine împingea el, mi s-a părut că-l scotea pe magnetizorul meu și că a spus în urma lui:

„Hai, bine, bine, nu te supăra, dragul meu, de *poltinikul*[1] ăsta, dar vino mâine: dacă om avea folos *de la el* mâine, îți mai dăm pentru că ni l-ai adus.“

Și cu asta, a închis ușa cu zăvorul, a dat fuga la mine parcă din întâmplare, a deschis în fața mea o ușă care era sub o oglindă și zice:

„Poftiți, domnule negustor, să ne ascultați cântecele! Sunt voci frumoase.“

Și cu asta, fără zgomot, a dat de perete ușa din fața mea… Atunci, dragi domni, m-a cuprins nu știu nici eu ce, dar parcă ceva atât de apropiat mie, că brusc m-am trezit de tot. Era așa, o încăpere mare de tot, dar joasă, și tavanul atârna spânzurat cu burta-n jos, întunecat tot, afumat, și un fum de tutun așa de gros că abia vedeai că policandrul agățat sus are lumină. Iar jos, în fumăraia aceea, oameni… mulți oameni, grozav de mulți oameni, și-n fața lor, cu glasul acela pe care îl auzisem, cânta o țigancă tânără. Și când am intrat eu, ea tocmai ducea abia-abia auzit la capăt ultima părticică, duios, și a lăsat-o să se stingă, și glăsciorul ei a amuțit… A amuțit glăsciorul ei, și odată cu el, ca prin farmec, parcă a murit totul… dar peste o clipă, ce-au mai sărit toți, ca apucați, și băteau din palme și strigau. Dar eu doar mă miram: de unde atâta lume aici, și parcă apăreau tot mai mulți și mai mulți din fum. „Aoleu, m-am gândit, dar n-or fi năluci în loc de oameni?“ Dar atunci am văzut mai mulți domni care mi-erau cunoscuți, remontori și crescători, și am recunoscut lesne negustori și moșieri bogați, ama-

1. Monedă de 50 de copeici.

tori de cai, și printre toți spectatorii ăștia trecea țiganca: era… așa, că nici nu poți s-o descrii ca pe o femeie, ci parcă era un șarpe strălucitor, pe coadă se mișca și i se unduia tot trupul, iar din ochii negri ieșeau văpăi. Ciudată înfățișare! Iar în mâini ținea o tavă mare pe care erau multe pahare cu șampanie pe margini, iar în mijloc o grămadă mare de bani. Numai de argint nu erau, erau de aur și asignate, și pițigoi albaștri, și rațe cenușii, și cocoși de munte roșii – numai lebede albe nu erau[1]. Cel căruia îi dădea un pahar îl bea pe loc, și punea pe tavă, arătând cât de mare îi fusese setea, bani, aur ori asignate; și-atunci ea îl săruta pe gură și făcea o plecăciune. Și-a trecut pe la primul rând, pe la al doilea – oaspeții ședeau cumva în semicerc, și pe urmă a trecut și pe la ultimul rând, după care, în spatele unui scaun, stăteam eu în picioare, și-acolo s-a și întors, n-a vrut să-mi ofere, dar țiganul bătrân care mergea după ea a și strigat:

„Grușka!“ – și-a arătat din ochi spre mine.

Ea a fluturat din gene către el… Dumnezeule, ce gene, lungi-prelungi, negre, și parcă trăiau chiar ele, și ca niște păsări fremătau, și-am văzut în ochii ei, când i-a poruncit bătrânul, cum din cap până-n picioare a străbătut-o mânia. Se supărase, vasăzică, pentru că i se poruncise să mă cinstească, dar datoria și-a făcut-o: a venit la mine acolo unde eram, s-a înclinat și zice:

---

1. Bancnote de diferite valori: cele albastre – de 5 ruble; cele gri – de 10 ruble; cele roșii – de 25 ruble; cele albe – de 100 și de 200 de ruble.

„Bea, oaspete drag, în sănătatea mea!“

Dar eu nici să-i răspund n-am putut: asta a făcut din mine din prima clipă! Pe loc, adică în clipa când s-a aplecat în fața mea peste tavă și-am văzut cum prin părul ei negru unduiește până-n ceafă, precum argintul, o cărare, au și intrat dracii în mine și mi s-a dus toată judecata. Am băut ce mi-a oferit și m-am uitat prin pahar la fața ei, dar n-am putut să mă dumiresc: era oacheșă ori albă; și-n timpul ăsta am văzut cum pe sub pielea ei fină, ca o prună la soare, se împurpurează, și pe tâmpla stângă i se zbate o vână… „Uite, mi-am spus în gând, unde e adevărata frumusețe, uite ce se cheamă perfecțiune a naturii; magnetizorul a spus adevărul: nu e deloc cum e calul, animal de vânzare.“

Și, uite, am băut paharul până la fund și-am dat cu el de tavă, iar ea stătea și aștepta, pentru cât avea să mă alinte. Drept care mi-am lăsat cât am putut de iute mâna în buzunar, dar în buzunar am dat numai de câte douăzeci și cinci de copeici și de câte două grivne, și tot mărunțiș de cheltuială. E puțin, m-am gândit: nu se face să dăruiești cu ei așa o viperă, și te mai și faci de rușine în fața celorlalți! Dar numai ce aud că domnii îi spun nu cine știe ce încet țiganului:

„Ei, Vasili Ivanov, de ce-i poruncești Grușei să-l cinstească pe mujicul ăsta? E jignitor pentru noi.“

Dar el le răspunde:

„La noi, domnilor, oricărui oaspete i se dau cinste și loc, și fiica mea știe obiceiul țigănesc din străbuni; iară ca să vă simțiți jigniți n-aveți de ce, fiindcă

nu știți cum poate prețui acest om simplu frumusețea și talentul. Și n-avem doar un exemplu."

Iar auzind eu asta, mi-am zis: „Ah, mânca-v-ar lupii! Nu cumva fiindcă sunteți mai bogați ca mine vă e și simțirea mai bogată? Nu, de-acum, fie ce-o fi: de slujba la prinț văd eu după, dar acum n-o să mă fac de rușine și n-o să umilesc frumusețea asta cu cărpănoșenia mea."

Și mi-am și dus mâna-n sân, am scos din teanc o lebădă de o sută de ruble și-am împins-o încet pe tavă. Iar țigăncușa și-a și trecut tava într-o mână, iar cu mâna cealaltă mi-a șters buzele cu o batistă albă și așa ușor m-a sărutat, de parcă nici n-a fost, parcă doar mișcase buzele, în schimb a fost ca și cum mi-ar fi trecut o otravă, și s-a îndepărtat de-acolo. S-a îndepărtat, iar eu acolo aș fi rămas, dar țiganul cel bătrân, tatăl Grușei, și cu alt țigan m-au înhățat de brațe și m-au tras să mă așeze chiar pe rândul cel mai din față, cu ispravnicul și cu alți domni. Mie, mărturisesc, nu mi-a venit bine: nu voiam să merg mai departe, voiam să plec. Dar ei mă roagă, și nu-mi dau drumul și strigă:

„Grușa! Gruniușka, oprește-l pe oaspetele dorit!"

Și ea iese și… diavolul știe ce-a fost în stare să facă ea cu ochii: mi-a aruncat o privire, și parcă mi-a aruncat în ochi o molimă; și zice:

„Nu ne jigni: ca oaspete al nostru, primește acest loc."

„Ei, zic, dar cine e în stare să te jignească pe tine?" – și m-am așezat.

Iar ea m-a sărutat iar, și iar a fost atingerea aceea ușoară: ca o pensuliță otrăvită i-a trecut gura, și prin tot sângele, până la inimă m-a ars.

Și pe urmă au început iar cântecele și dansurile, și iar a venit cu șampanie altă țigancă. Frumoasă și ea, dar ce era ea față de Grușa! Nici pe jumătate din frumusețea ei, așa că i-am pus pe tavă niște *certvertaci*[1] din buzunar și i-am împrăștiat… Domnii au început să râdă, dar eu nu m-am sinchisit, fiindcă n-aveam ochi decât pentru ea, pentru Grușenka asta, și așteptam să aud doar glasul ei, fără cor; dar ea nu cânta. Ședea cu alții, îngâna cu ei, dar solo nu cânta, și glasul nu puteam să i-l aud, doar gurița cu dințișorii albi i-o vedeam… „Eh, mă gândeam, soarta mea amărâtă: am dat pe-aici pentru o clipă și-am pierdut o sută de ruble, dar uite, numai pe ea singură n-o s-o aud!“ Dar spre norocul meu, nu numai eu voiam s-o ascult: și niște domni, clienți de vază, au început să strige într-un glas după o pauză:

„Grușa! Grușa! *Luntrea*! Grușa! *Luntrea*!“

Și uite, țiganii au tușit încet, și un tânăr care-i era frate a luat în mâini ghitara, și Grușa a-nceput să cânte. Știți… cântul lor te pătrunde mai întotdeauna și îți merge la suflet, iar eu, cum am auzit glasul ăsta al ei, care mă ademenise încă dincolo de ușă, m-am topit. De groază, cât de mult îmi plăcea! A început cumva parcă aspru, bărbătește, așa: „Ma-a-rea urrr-lă, ma-rea ge-me.“ Parcă chiar auzeai, și cum geme marea, și cum se zbate în ea luntrișoara pe care o înghite. Dar pe urmă, deodată, vorbind către o stea, glasul i s-a schimbat cu totul: „Vestitoare dragă, tu care ești de aur, atunci când ești pe cer, eu știu că n-am să pier.“ Și iară o schim-

1. Monede de 25 de copeici.

bare la care nu te-ai fi așteptat. Trecerile astea le fac toți ai lor: ba plânset, ba geamăt, de zici că-și dau și sufletul din piept, și pe urmă deodată o-ntorc cu totul altfel, și parcă dintr-odată pun iarăși inima la loc… Așa și ea atunci, făcea să freamăte „marea“ aceea cu „luntre“, iar ceilalți parcă schelălăiau toți în cor:

Dja-la-la. Dja-la la.
Dja-la-la pringala!
Dja-la-la pringala.
Gai da sepuringala!
Gei gop-gai, ta gara!
Gei gop-gai, ta gara!

și pe urmă Grușenka a trecut iar cu vin și cu tava, și iarăși i-am pus pe ea o lebădă din sân… Au început să se întoarcă toți spre mine, că-i puneam mai prejos dăruind așa; așa că le-a fost chiar rușine să mai pună după mine, dar mie acuma nu-mi părea rău chiar deloc, că așa mi-era voia, să-mi arăt inima, să-mi arăt sufletul, și le-am arătat. De câte ori a cântat, i-am dat Grușei câte o lebădă, și de-acum n-am mai socotit câte scosesem, dădeam și gata, în schimb, când ceilalți o rugau în cor să cânte, nu cânta cu toate rugămințile lor, zicea: „am obosit“; și eu doar îi făceam semn țiganului: nu poate, adică, s-o pună să cânte? Și el odată se uita la ea, și ea cânta. Și-a cântat mult, tot mai cu suflet cu fiecare cântec, și i-am lăsat multe lebede, fără număr, iar la sfârșit, nu știu cât era ceasul, dar se luminase deja, chiar părea istovită, obosise, și uitându-se parcă cu reproș

la mine, a poruncit: „Du-te, nu te uita, piei din ochii mei.“ Cu vorbele astea parcă mă alunga, dar cu altele parcă mă întreba: „Ori vrei să te joci cu sufletul meu de leoaică și să simți asupră-ți toată puterea frumuseții?“ Și eu îi mai dădeam o lebădă! Ea, de nevoie, mă săruta iar, parcă mușca, iar în ochi parcă avea o văpaie întunecată, iar ei, ceilalți, în clipa aia vicleană începeau să urle:

Tu simți, iubito,
Cât îmi ești de dragă!

și toți le țineau isonul și se uitau la Gruška, și mă uitam și eu și le țineam și eu isonul: „tu simți!“ Iar pe urmă, așa s-au pornit țiganii cu „Hai, izbă, hai, cuptor, că stăpânului i-e dor“, că s-au pus cu toții pe dănțuială… dănțuiau și țiganii, dănțuiau și țigăncile, și domnii dănțuiau: se-nvârteau toți, laolaltă, de chiar ziceai că se pornise și izba. Țigăncile zburau prin fața domnilor, și dă-i și ei după ele, goneau în urma lor, tinerii cu câte o fluierătură, iar ăi mai bătrâni cu câte-un geamăt. Când mă uit, nu mai era unul la locul lui…. Până și oameni serioși, de la care nu te-ai fi așteptat în vecii vecilor la asemenea măscări, și aceia se sculaseră. Stătea ce stătea câte unul mai cu greutate, și-ntâi, se vedea, îi era prea rușine să se ducă, doar ochiul îi luneca, ori îi zvâcnea mustața, dar pe urmă îi dă un drac dintr-un umăr, îi dă altul dintr-un picior, și numai ce-l vezi că sare și, măcar că nu știe să joace, începe să dea din picioare de numai el știa ce dans era acela! Un

ispravnic, gras de pocnea, tată de două fiice măritate, până și-acela pufnea ca un somn laolaltă cu ginerii lui și-și frământa călcâiele, iar un husar remontor, rotmistru bogat și chipeș, care juca voinicește, era mai ceva decât toți: mâinile-n șolduri, iar din tocuri bătea de-a-ndoaselea, și se ținea în fruntea tuturor – țanțoș, năvalnic, și când ajunge-n fața Grușei se cutremură – scutură din cap, zvârle cușma la picioarele ei și strigă: „Calc-o, fă-o praf, preafrumoaso!" – și ea… Ah, și ce dansatoare era! Văzusem cum dansează artistele pe la teatre, dar ce era asta, pfui, erau precum calul de ofițer la paradă, n-are fantezie, e manejist de pamplezir, se umflă-n pene dar n-are nici viață, nici foc. Pe când frumoasa asta trecea de ziceai că-i faraon, că plutește, nu că merge, iar în ea, în șarpele ăsta, se-auzea și cum îi scârțâiau zgârciurile, și cum îi mergea creierașul de la un os la altul, iar când se mlădia, își ducea umărul de-i ajungea sprânceana în linie cu vârful piciorușului… Tablou, nu alta! Ce mai, văzându-i dansul, parcă și-au pierdut toți mințile: se-avântau spre ea fără să mai știe de ei: care cu ochii în lacrimi, care rânjind, dar strigau toți, până la unul: „Nu precupețim nimic: dansează!" – și-i aruncau bani la picioare, așa, degeaba, care de aur, care asignate. Și s-a-ncins totul și mai abitir, și doar eu singur ședeam, și nu știam nici eu dacă mai rabd mult, că nu puteam să privesc cum călca ea în picioare o cușmă de husar… A făcut ea un pas, și dracul mi-a zvâcnit sângele-n vine; a mai făcut un pas și iar mi-a zvâcnit, și până la urmă m-am gândit: „Da' de ce să mă chinui eu degeaba?

Ia să-mi las și eu sufletul în voia plăcerii"; și-am sărit și l-am împins pe husar și, jucând pe vine, m-am dus în fața Grușei… Și ca să nu calce pe cușma de husar, ce m-am gândit: „Nu mă lăsați voi pe mine cu gura căscată dacă strigați toți că nu precupețiți nimic; uite, eu o să dovedesc prin faptă adevărată că nu precupețesc nimic." Și-am sărit și i-am aruncat la picioare o lebădă din sân și-am strigat: „Hai! Calcă pe ea!" Ei nu-i ardea de asta… degeaba era mai scumpă lebăda mea decât cușma husarului, ea nici nu s-a uitat la lebădă, era cu ochii după husar; noroc că țiganul cel bătrân a băgat de seamă, și când a bătut odată din picior la ea…Ea a înțeles, și-a venit după mine… A plutit spre mine, a lăsat ochii-n jos, ca o zgripțuroaică arunca foc pe nări de mânie, iar eu taman ca un diavol săream în fața ei, dar de câte ori săream puneam câte o lebădă sub piciorușul ei… Că așa de sus era ea în mintea mea, încât mă gândeam: n-oi fi făcut tu, afurisito, și pământul și cerul? Dar i-am strigat semeț: „Hai! Mai cu foc!", și tot cu lebede sub picioarele ei, și deodată, când mi-am băgat mâna în sân să mai scot una, văd că nu mai rămăseseră mai mult de zece… „Fir-ai tu, mi-am zis, lua-v-ar dracu' pe toți!" , și i-am făcut mototol și i-am aruncat dintr-odată pe toți sub picioarele ei, și mi-am luat singur de pe masă o sticlă de șampanie, i-am spart gâtul și-am strigat: „Păzea, suflete, să nu te stropesc!" și-am și dat-o peste cap în sănătatea ei, dintr-odată, că după dansul acela îmi ardea îngrozitor inima să beau.

Capitolul XIV

— Ei, și mai departe? l-am întrebat noi pe Ivan Severianîci.

— Mai departe a urmat chiar așa cum făgăduise *el*.

— Cine a făgăduise?

— Păi, magnetizorul care m-a băgat în asta: a făgăduit să scoată din mine diavolul beat, și așa a și făcut, și eu de-atunci n-am mai băut niciodată nici măcar un pahar. A făcut treaba temeinic de tot.

— Bun, dar cum ai scos-o la capăt cu prințul dumitale după ce-ai dat drumul lebedelor?

— Păi nu știu nici eu, cumva simplu de tot: cum am ajuns acasă de la țiganii ăia nici nu mai țin minte, nici cum m-am culcat, dar numai ce-l aud pe prinț că bate și mă strigă, și dau să mă scol de pe laviță, dar nu-i chip să-i găsesc marginea și nu pot să mă dau jos. Mă târăsc într-o parte – nu-i marginea… M-am rătăcit pe laviță, ce mai! Prințul striga: „Ivan Severianîci!“, iar eu răspundeam: „Acuma!“, dar mă târam în toate părțile și tot nu dădeam de margine, și până la urmă ce mă gândesc eu: ei, dacă nu pot să mă dau jos, atunci să sar, și mi-am luat avânt,

dar cum am sărit cât am putut mai departe, îmi simt parcă mutra izbindu-se și-n jurul meu zdroncăne ceva și se-mprăștie, și-n spate la fel, zdroncăne și se-mprăștie, și vocea prințului îi spune ordonanței: „Fă lumină mai repede!“

Dar eu stăteam, nu mă mișcam, că nu știam dacă văd aievea ori în vis toate astea deasupră-mi, și mă gândeam că încă n-am ajuns la marginea laviței; dar în loc de asta, când a venit ordonanța și-a făcut lumină, văd că ședeam pe podea, că sărisem cu mutra-n vitrina cu cristaluri a stăpânului și că spărsesem tot…

— Dar cum de te-ai rătăcit așa?

— Foarte simplu: m-am gândit că, așa cum îmi era obiceiul dintotdeauna, dormeam pe laviță, dar de fapt, când venisem de la țigani mă culcasem direct pe jos, și m-am tot târât ca să dau de margine, dar pe urmă am sărit… și-am sărit până-n vitrină. M-am rătăcit pentru că acest… magnetizor m-a scăpat de diavolul beat, dar mi-a pus unul rătăcitor… Mi-au și venit pe loc în minte vorbele lui, ce spusese el: „să nu fie mai rău dacă te lași de băutură“ – și m-am dus să-l caut, voiam să-l rog, mai bine să mă demagnetizeze cum am fost, dar nu l-am găsit. Își luase și el mult asupră-și și nu rezistase, și chiar atunci, de ciudă pe țigani, așa s-a îmbătat la o cârciumăreasă, că a și murit.

— Și ai rămas așa, magnetizat?

— Așa am rămas.

— Și a acționat mult acest magnetism asupra dumitale?

— Cum adică mult? Poate acționează și-acum.

— Totuși e interesant de știut, cum ai făcut cu prințul?... Chiar n-ați avut nici o explicație pentru lebede?

— Ba da, o explicație a fost, doar că fără importanță. Prințul venise și el după ce pierduse la joc și a-nceput să ceară să-i dau pentru revanșă. Îi spun:

„Ei, lăsați-o acuma: n-am nici un ban."

El a crezut că-i o glumă, dar eu îi spun:

„Nu, e adevărul adevărat, în lipsa dumneavoastră am avut o ieșire mare de tot."

Și el întreabă:

„Dar unde, zice, ai putut să faci praf cinci mii într-o singură ieșire?"

Zic:

„I-am aruncat pe toți unei țigănci..."

El n-a crezut.

Zic:

„Ei, n-aveți decât; dar vă spun adevărul."

El s-a mâniat și zice:

„Închide ușa, te-nvăț eu să arunci banii statului" – dar pe urmă a luat-o deodată altfel și zice: „Nu trebuie, și eu sunt la fel ca tine, fără frâu."

Și s-a culcat la el în odaie să-și ducă somnul la capăt, și m-am dus și eu în hambar să mă culc iar. Dar m-am pomenit la lazaret și aud că, cică, am avut delirium tremens și că aș fi vrut să mă spânzur, doar că, slavă Domnului, mă înfășuraseră într-o cămașă lungă. Pe urmă m-am înzdrăvenit și m-am înfățișat la prinț, în satul pe care-l avea, fiindcă între timp își lăsase slujba, și zic:

„Înălțimea voastră, eu trebuie să vă slujesc în contul banilor."

El îmi răspunde:

„Du-te dracului."

Văd eu că e supărat rău pe mine, mă apropii de el și mă îndoi.

„Asta, zice, ce înseamnă?"

„Dați-mi barem, vă rog, o bătaie zdravănă!"

Iar el răspunde:

„Dar de unde știi că sunt supărat pe tine? Poate că nici nu te socot vinovat deloc."

„S-avem iertare, zic, cum să nu fiu vinovat, când am azvârlit așa o grămadă de bani? Știu și eu, ticălosul de mine, că pentru asta, și să fiu spânzurat e prea puțin."

Dar el răspunde:

„Păi ce să facem, frate, dacă ești artist…"

„Cum adică?" zic.

„Așa, răspunde, așa, foarte dragul meu Ivan Severianîci, dumneata, semipreastimatul meu, ești artist."

„Nu pot să pricep", zic.

„Nu te gândi, zice, la ceva urât, fiindcă și eu sunt artist."

„Ei, da, zic, asta e de-nțeles: se vede că nu doar eu am lucrat până la delirium tremens."

Dar el se ridică, dă cu luleaua de pământ și zice:

„Ce-i de mirare aici, că ai aruncat înaintea ei tot ce-aveai la tine? Eu, frate, am dat pentru ea și ce n-am și ce n-am avut."

Eu am holbat ochii la el.

„Tăiculiță, zic, înălțimea voastră, fie-vă milă, ce tot spuneți, că m-apucă spaima numai când aud."

„Ei, a răspuns el, nu te speria prea tare: Dumnezeu e milostiv, și poate o să ies la liman cumva, numai că eu pentru această Grușa am dat taborului cinci sute de mii.“

Eu am rămas trăsnit:

„Cum, zic, cinci sute de mii? Pentru o țigancă? Păi merită ea, aspida, așa ceva?“

„Ei, uite-aici, semimultstimate domn, ai vorbit prostește și nu artisticește… Cum adică dacă merită? O femeie merită totul pe lume, fiindcă aduce așa o molimă, de nu te mai lecuiești nici cu toată împărăția, și numai ea singură te poate lecui într-o clipă.“

Mi-am zis și eu că toate astea-s adevărate, dar am clătinat din cap și zic:

„Așa o sumă, zic! Cinci sute de mii în cap!“

„Da, da, zice, și nu mai repeta, eu sunt mulțumit că au luat și-atât, că le-aș fi dat și mai mult… tot ce voiau le-aș fi dat.“

„Trebuia să scuipați, zic, și-atâta.“

„N-am putut, frate, n-am putut să scuip.“

„Da’ de ce?“

„Mi-a atins coarda sensibilă cu frumusețea și talentul, și trebuie să mă lecuiesc, altfel înnebunesc. Dar spune-mi dacă e adevărat: e frumoasă? Chiar ai de ce să înnebunești din pricina ei?…“

Eu mi-am mușcat buzele și doar am dat din cap, mutește: „E-adevărat, zic, e-adevărat!“

„Știi, zice prințul, de fapt pentru mine nu înseamnă nimic să și mor pentru o femeie. Tu poți să înțelegi asta, să mori degeaba?“

„Dar ce-i de ne-nțeles aici: frumusețea, perfecțiune a naturii…“

„Și cum înțelegi tu asta?“

„Păi uite-așa înțeleg, am răspuns, că frumusețea e perfecțiunea naturii și că pentru omul care o admiră, să moară pentru asta… e chiar o bucurie!“

„Bravo, răspunde prințul meu, bravo, semipreastimate și multpreapuținînsemnate Ivan Severianovici! Tocmai, tocmai să mori e bucuria, și uite, mie chiar mi-e dulce acum, când mi-am dat toată viața peste cap pentru ea: mi-am lăsat și slujba, mi-am ipotecat și averea, și de-acum înainte o să trăiesc aici fără să văd pe nimeni, doar să pot să-i văd chipul.“

Atunci am coborât și mai mult vocea și-am șoptit:

„Cum, zic, să-i vedeți chipul? E aici?“

Iar el răspunde:

„Dar cum altfel? Se înțelege că-i aici.“

„E cu putință una ca asta?“

„Uite, zice, stai puțin, o aduc îndată. Tu ești artist, de tine n-o ascund.“

Și cu asta, m-a lăsat și-a ieșit pe ușă. Stau eu, aștept, și mi-am zis: „Ei, asta nu-i bine, să spui că doar o să te uiți la chipul ei! O să te plictisești!“ Dar cu de-amănuntul nu m-am gândit la asta, fiindcă de cum am avut în minte că ea era aici, am simțit că-mi ard până și coastele, și mintea mi s-a-nvălmășit și m-am gândit: „Chiar o s-o văd acum?“ Și deodată au intrat: prințul în față, și-ntr-o mână ducea o ghitară cu o panglică lată roșie ca focul, iar în cealaltă pe Grușenka, o trăgea strângându-i amân-

două mânuțele, iar ea mergea cu capu-n jos, se-mpotrivea, și doar genele alea negre fremătau pe obraji ca niște aripi de pasăre.

O aduce prințul, o ia în brațe și o așază ca pe un copil, cu picioarele îndoite sub ea, pe un divan larg și moale; îi strecoară o pernă de catifea la spate, îi pune una și sub cotul drept, iar panglica de la ghitară i-o trece peste umăr, și-i pune degetele de la o mână pe strune. Pe urmă se așază pe podea lângă divan, cu capul plecat spre papucelul ei roșu-aprins din saftian și-mi face semn din cap: adică, șezi și tu.

M-am lăsat încetișor pe podea lângă prag, mi-am adunat și eu picioarele sub mine, și-am stat și m-am uitat la ea. S-a lăsat așa o liniște, că m-a luat și cu frig. Am stat, am stat de mi s-au rupt genunchii, dar când m-am uitat la ea, ea era în aceeași poziție; mă uit la prinț: văd că de alean își rodea toată mustața, dar nu-i spune nimic. I-am făcut semn din cap: adică, ce faceți, porunciți-i să cânte! Dar el mi-a întors pantomima, în sensul că, cică, n-ascultă.

Și iară ședem amândoi pe podea și așteptăm, iar ea, deodată, parcă începe să delireze, să suspine și să plângă cu sughițuri, și o lăcrămioară i s-a scurs pe-o geană, iar degetele pe strune, ca viespile, lunecau și vuiau… Și deodată, încet de tot, ca un plânset, a început să cânte: „Oameni buni, ascultați-mi tristețea inimii“.

Prințul întreabă în șoaptă:

„Ce-i?“

Și eu îi răspund tot în șoaptă, pe franțuzește:

„Pti-compio“, zic, și mai mult n-am avut ce spune, dar ea în clipa aceea a strigat deodată: „O să mă

vândă pentru frumusețea mea, o să mă vândă“, și-a azvârlit cât colo ghitara de pe genunchi și și-a smuls năframa de pe cap și-a căzut cu fața-n jos pe divan și, cu fața-n palme, s-a pus pe plâns, și eu uitându-mă la ea, plângeam, și prințul… a-nceput și el să plângă, dar a luat ghitara și parcă nu cânta, parcă ținea o slujbă, și gemea: „Dac-ai ști tu tot focul iubirii, toată tristețea sufletului meu care arde“ și dă-i și plângi în hohote. Și cânta și plângea în hohote: „Liniștește-mă pe mine, neliniștitul, fericește-mă pe mine, nefericitul.“ Și-așa de tulburat era, că văd că ea își pleacă urechea la lacrimile și la cântecul lui, și-ncepe să se liniștească, să se potolească, și deodată își scoate o mână de sub față și, ca o mamă, îi cuprinde duios capul…

Ei, atunci mi-a fost limpede că în clipa aceea i se făcuse milă de el, și-avea să-l ogoiască îndată și să-i lecuiască toată tristețea sufletului lui arzător, și m-am sculat încet, pe neobservate, și-am ieșit.

— Și probabil că atunci te-ai și dus la mânăstire, nu? l-a întrebat cineva pe povestitor.

— Nu, nu atunci, ci mai târziu, a răspuns Ivan Severianîci, și a adăugat că îi fusese dat să mai vadă încă multe pe lume de la această femeie până când s-a împlinit cu ea tot ce-i fusese sortit, iar pe el l-a distrus.

Ascultătorii, se înțelege, au început să îl roage să le povestească, măcar pe scurt, istoria Grușei, și Ivan Severianîci le-a îndeplinit rugămintea.

Capitolul XV

— Vedeți, dumneavoastră, a început Ivan Severianîci, prințul meu era un om bun la suflet, dar schimbător. Dacă voia ceva, păi pe loc trebuia să aibă, orice-ar fi, altminteri își ieșea din minți, și la vremea aceea nu precupețea nimic pe lume pentru asta, iar pe urmă, când dobândea, nu prețuia fericirea. Așa a fost și cu țiganca aceea, iar tatăl ei și toți țiganii din tabără au înțeles pe loc, de minune, cum e el și i-au cerut pentru ea cine știe ce sumă, peste ce-i permitea situația lui, fiindcă avea el o moșie bună, dar era-n paragină. Atâția bani cât îi ceruse șatra pentru Grușa, prințul nu avea atunci în mână, și-atunci s-a împrumutat și n-a mai putut să rămână în slujbă.

Eu, știindu-i toate năravurile astea, nu m-am așteptat nici pentru Grușa la prea mult bine din partea lui, și-așa a și fost. O drăgălea întruna, nu-și mai lua ochii de la ea și sufla greu, și deodată începea să caște, și-a început să mă tot cheme să le țin companie.

„Șezi, zicea, și ascultă."

Eu luam un scaun, mă așezam pe undeva mai aproape de uși și ascultam. Și deseori se-ntâmpla așa: el o ruga să cânte, iar ea spunea:

„În fața cui să cânt? Tu, zicea, te-ai făcut rece, iar eu, cu cântecul meu, vreau ca sufletul cuiva să știe ce-i focul și chinul."

Prințul trimitea iar îndată după mine, și o ascultam amândoi; iar pe urmă, Grușa a-nceput să-i aducă chiar ea aminte să mă cheme, și a început să se poarte foarte prietenos cu mine, și nu o dată, după ce cânta, beam ceai în odăile ei împreună cu prințul, doar că, se-nțelege, eu la o masă separată, ori undeva lângă o ferestruică, dar dacă rămânea singură, atunci mă așeza fără fasoane lângă ea. Uite, și a trecut așa ceva vreme, și prințul a-nceput să fie tot mai înnegurat, și odată mi-a și spus:

„Știi ce, Ivan Severianovici, uite-așa și-așa, că treburile mele stau rău de tot."

Eu am zis:

„Cum adică stau rău? Slavă Domnului, trăiți cum se cuvine și aveți de toate."

Dar el, deodată, s-a supărat.

„Cum, zice, semimultstimatul meu, ești prost, cum «aveți de toate»? Adică ce *am*?"

„Păi, zic, tot ce vă trebuie."

„Nu-i adevărat, zice, am sărăcit, acum trebuie să mă socotesc ca să am o sticlă de vin la prânz. Viață-i asta? Viață?"

„Poftim, am zis eu în gândul meu, ce te amărăște", și zic:

„Ei, dacă nu-i vin de-ajuns, încă nu-i o nenorocire, se poate răbda, în schimb e ceva mai dulce și decât vinul, și decât mierea."

Dar el a înțeles că fac aluzie la Grușa, și parcă i s-a făcut rușine de mine, și-a-nceput să umble și să dea din mână, și zice:

„Sigur… sigur… se-nțelege… numai că… Uite, s-a făcut jumătate de an de când trăiesc aici și n-am văzut picior de om străin la mine."

„Dar ce nevoie aveți, zic, de om străin, când aveți sufletul dorit?"

Prințul a pufnit.

„Tu, zice, frate, nu-nțelegi nimic: una-i una și una-i alta."

„A-ha! m-am gândit. Păi ce, frate, ai schimbat foaia?" Și zic:

„Și acum, zic, ce-i de făcut?"

„Haide, zice, să începem să facem negoț cu cai. Vreau să vină iarăși remontori și crescători la mine."

Ceva fără noimă, și nu-i treabă de domn să facă negoț cu cai, dar m-am gândit: facă ce-o vrea, numai să mă lase-n pace. Și zic:

„Cum poftiți."

Și-am început să înjghebăm. Dar cum ne-am apucat, prințul a și făcut o pasiune din asta: cum câștiga ceva bănișori, cum cumpăra cai, și tot lua, degeaba-i spuneam că ajung, nu mă asculta… Am cumpărat o groază, dar de vândut – ioc… N-a răbdat și s-a lăsat de cai, și dă-i și apucă-te de ce vrei și de ce nu vrei: ba dă zor să construiască o moară care nu-i ca celelalte, ba face o hămurărie, și toate numai pagube și datorii au adus, dar mai rău decât toate a fost că l-au dat peste cap… Nu stătea deloc pe-acasă,

zbura de colo-colo și căuta ceva, iar Grușa era singură, și-n situația în care era… era grea. Se plictisea. „Mai deloc nu-l văd“, zicea, dar se biruia și se ținea mândră: cum băga de seamă că pe el, după ce stătea o zi-două pe-acasă, îl apuca plictiseala, spunea:

„Ție, smaraldul meu cu safir, ți-e să te duci pe undeva, să te plimbi, ce să stai tu cu mine? Eu îs simplă, n-am carte.“

El se rușina câteodată la vorbele astea, și-i săruta mâinile, și două-trei zile se ținea tare, în schimb după aia așa o lua din loc, de se rostogolea, iar mie-mi dădea comandă:

„Ai grijă de ea, zice, semistimate Ivan Severianovici, tu ești artist, nu ești așa, ca mine, un fluieră-vânt, tu ești în cel mai înalt grad artist adevărat, de-asta și știi să vorbești așa cu ea, de vă este vesel la amândoi, pe când pe mine «smaraldele astea cu safir» mă trag la somn.“

Eu zic:

„Păi de ce așa? Că doar e o vorbă de dragoste.“

„De dragoste, a răspuns, dar proastă și de nemestecat.“

Eu n-am răspuns nimic, doar că, pur și simplu, de-atunci am început să fiu un obișnuit la ea: când lipsea prințul, mă duceam și de câte două ori pe zi la ceai în pavilionul ei, și o distram cum puteam.

Iar de distrat trebuia, că ea, dacă stătea de vorbă, se plângea întruna:

„Dragul meu Ivan Severianovici, prietenul meu de suflet, zicea, greu mă chinuie, drăguțule, gelozia.“

Ei, eu, se-nțelege, o linișteam:

„N-ai de ce, ziceam, să te chinuiești așa: oriunde-ar fi, tot la tine se-ntoarce."

Dar ea izbucnea în plâns, și-și dădea cu pumnii în piept și zicea:

„Nu, tu spune-mi mie… nu ascunde de mine, prietenul meu de suflet, unde-i el?"

„Pe la domni, zic, pe la vecini ori la oraș."

„Dar n-o fi pe-acolo una care mă desparte de el? Spune-mi: până la mine n-o fi iubit vreuna și se-ntoarce la ea, ori n-o avea de gând, pramatie ce-mi e, să se-nsoare?"

Iară ochii așa i se aprindeau atunci, că ți-era și groază să te uiți.

Eu o linișteam, dar mă gândeam: „Cine să-l știe ce face?", că nu prea îl vedeam la vremea aceea.

Și uite, cum i s-a înșurubat în cap gândul că el vrea să se însoare, dă-i și roagă-mă:

„Du-te, așa și pe dincolo, drăguțule Ivan Severianovici, în oraș; du-te și află adevărul adevărat despre el și cum vine treaba și spune-mi tot fără să-mi tăinuiești nimic."

Și s-a ținut așa de mine tot mai mult, și mai mult, și așa m-a înmuiat, că m-am gândit: „Ei, fie ce-o fi, mă duc. Măcar că dacă aflu ceva rău, că o înșală, n-o să-i spun tot, dar o să văd și aduc treaba la lumină."

Mi-am găsit un motiv, că chipurile trebuie să mă duc chiar eu să iau leacuri pentru cai de la vânzătorii de ierburi, și-am plecat, dar n-am plecat cum o fi, ci am pus la cale o șmecherie.

Grușa nu știa, și oamenilor li se poruncise cu străşnicie să-i ascundă că prințul, până să se-ntâmple cu

ea, avusese în oraș altă dragoste, de neam bun, fiică de secretar, Evghenia Semionovna. Era cunoscută în tot orașul ca mare cântăreață la pian, și era o cucoană mai mult decât omenoasă, și foarte frumoasă și ea, și avea cu prințul meu o fetiță, dar se îngrășase, și el, se spunea, de-asta ar fi lăsat-o. Dar cum la vremea aceea mai avea încă un capital serios, i-a cumpărat acestei cucoane pentru ea și pentru fiica ei o casă, și în casa aceea și trăiau ele, din venitul pe care îl aducea. După ce a recompensat-o, prințul nu s-a mai dus deloc pe la această Evghenia Semionovna, iar oamenii noștri, după vechiul obicei, o pomeneau pentru virtutea ei, și de câte ori veneau acolo dădeau pe la ea, că o iubeau, și ea era grozav de atentă cu toți ai noștri și se interesa de prinț.

Și uite, mă duc eu în oraș de-a dreptul la ea, la cucoana asta bună, și zic:

„Eu, măicuță Evghenia Semionovna, m-am oprit la matale."

Ea răspunde:

„Păi, foarte bine; mă bucur foarte mult. Dar de ce, zice, nu te duci la prinț, la locuința lui?"

„Dar, zic eu, dânsul e aici, în oraș?"

„Aici, a răspuns ea. E aici de o săptămână și pune la cale o afacere."

„Ce afacere, zic, mai pune?"

„Ia în arendă, zice, o fabrică de pânză."

„Doamne-Dumnezeule! zic, ce și-a mai pus în gând?"

„Dar ce, zice, e ceva rău?"

„Nu e, zic, doar că mă cam mir."

Ea a zâmbit.

„Atunci, zice, uite de ce să te miri: prințul mi-a trimis o scrisoare, să îl primesc acum, că vrea să își vadă fiica."

„Și cum, matale, măicuță Evghenia Semionovna, i-ai îngăduit?"

Ea a ridicat din umeri și-a răspuns:

„De ce nu, lasă să vină să-și vadă fiica" – și a oftat și a căzut pe gânduri; ședea cu capul plecat, și era încă așa de tânără, și de albă, și cu prestanță, cât despre conversație, cu totul altceva decât la Grușa… că ea începea cu „smaraldul cu safir" al ei, și mai mult nimic, iar aceasta era cu totul altceva… Am și gelozit-o.

„Aoleu, m-am gândit, numai să nu-i dea prin cap, când o veni să vadă copilul, să se uite la tine cu inima lui nesățioasă. Că atunci n-o așteaptă prea mult bine pe Grușenka." Și cugetam așa șezând la Evghenia Semionovna în odaia copilului, unde îi poruncise dădacei să mă trateze cu ceai, când deodată aud clopoțelul la ușă și vine în fugă camerista și, bucuroasă foc, îi spune dădacei:

— A venit la noi prințișorul!

Eu am și dat să mă ridic, ca să mă duc la bucătărie, dar dădacei, Tatiana Iakovlevna, o bătrânică guralivă de pe la Moscova, îi plăcea grozav să pălăvrăgească și, acuma, n-a vrut să se lipsească de un ascultător, și-a zis:

— Nu pleca, Ivan Golovanîci, hai să mergem aici, în vestiar și să ne-așezăm după un șifonier, că nu-l aduce, nici vorbă, aici, și mai stăm și noi la taclale.

Eu m-am învoit, fiindcă nădăjduiam să aflu din limbuția Tatianei Iakovlevna ceva de folos pentru Grușa, și cum mi se adusese din partea Evgheniei Semionovna un flaconaș de odicolon care avea în el rom pentru ceai, iar eu pe-atunci nu mai beam chiar deloc, m-am gândit: ia să-i torn eu în ceai băbuței ăsteia cumsecade, uite, și flaconașul ăsta, poate în bunăvoința ei o să dea drumul la ceva ce n-ar spune altminteri.

Ne ducem noi din odaia copilului și ne așezăm după șifoniere, iar vestiarul ăsta era o cămăruță îngustă, sau, ca s-o spun pe-a dreaptă, un coridor cu o ușă în capăt, iar ușa aceea dădea chiar în odaia unde l-a primit Evghenia Semionovna pe prinț, și chiar spre divanul pe care ședeau ei. Într-un cuvânt, mă despărțea de ei numai ușa asta închisă, acoperită pe partea cealaltă cu un material, dar oricum, parcă ședeam în aceeași odaie cu dânșii, așa auzeam de bine. Prințul, cum a intrat, a spus:

„Salut, bătrâne prieten încercat!“

Iar ea îi răspunde:

„Salut, prințe! Cărui fapt îi datorez vizita dumitale?“

Iar el ei:

„Despre asta, zice, vorbim mai apoi, dar întâi dă-mi voie să te salut și îngăduie-mi să te sărut pe căpșor – și-am auzit cum a țocăit pe capul ei și a întrebat de fiica lui. Evghenia Semionovna a răspuns că e acasă.

„E sănătoasă?“

„Sănătoasă“, zice.

„Și probabil că a crescut, nu?“

Evghenia Semionovna a izbucnit în râs și răspunde:

„Se-nțelege, zice, că a crescut.“

Prințul întreabă:

„Sper că o să mi-o arăți, da?“

„De ce nu, a răspuns ea, cu plăcere“, și s-a ridicat, a intrat în odaia copilului și a strigat-o chiar pe dădaca aceea, pe Tatiana Iakovlevna, cu care stăteam la tratație.

„Mămăiță, zice, adu-i-o prințului pe Liudocika.“

Tatiana Iakovlevna a scuipat, și-a pus farfurioara pe masă și zice:

„Of, lua-v-ar naiba, nici nu te-ai așezat bine să-ți faci și tu pofta și să stai de vorbă cu cineva, că atunci le vine, să nu te lase să-ți faci și tu o plăcere!“ – și m-a acoperit degrabă cu niște fuste de-ale stăpânei, care atârnau pe perete, și zice: „Stai un pic“, și s-a dus cu fetița, și-am rămas singur după dulapuri, și aud deodată cum o sărută prințul pe fetiță o dată, și încă o dată, și-o saltă pe genunchi și zice:

„Vrei, mon anfan[1], să te plimbi cu trăsura?“

Copila n-a răspuns nimic; el îi spune Evgheniei Semionovna:

„Je vu pri[2], zice, te rog, las-o să meargă cu dădaca să se plimbe cu trăsura mea.“

Dânsa i-a spus ceva pe franțuzește, cică, de ce și purcua[3], dar i-a spus și el ceva tot așa, cum ar veni,

---

1. *Mon enfant* (fr.) – copilul meu.
2. *Je vous prie* (fr.) – te rog.
3. *Pourquoi* (fr.) – de ce, pentru ce.

„trebuie neapărat“, și și-au aruncat așa de vreo trei ori niște cuvinte, și pe urmă Evghenia Semionovna i-a spus în silă dădacei:

„Îmbrac-o și duceți-vă.“

S-au dus, iar dânșii au rămas amândoi, dar și eu ascuns alături cu urechile ciulite, că nici nu puteam să ies de după dulapuri, dar mi-am și spus în gândul meu: „Uite că s-a nimerit bine pentru mine, acuma o să văd care-i adevărul, cine anume are gânduri rele cu Grușa?“

Capitolul XVI

După ce m-am hotărât așa, să trag cu urechea, nu m-am mulțumit cu atâta, am vrut să trag cât se poate și cu ochiul, și-am izbutit și una, și alta: m-am urcat binișor pe un taburet și mi-am și lipit ochiul lacom de crăpătura de sus a ușii. Văd că prințul șade pe divan, iar cuconița stă în picioare lângă fereastră, se uită pesemne cum e suit copilul în trăsură.

Pleacă trăsura și dânsa se-ntoarce și zice:

„Ei, prințe, am făcut totul cum ai dorit; dar acum spune-mi, ce treabă ai cu mine?"

Iar dânsul răspunde:

„Ei, treabă!… treaba nu-i urs, nu fuge-n pădure, ia vino tu lângă mine, să stăm ca înainte unul lângă altul, și hai să vorbim cu binele, ca înainte, cum făceam altădată."

Cuconița stă cu mâinile la spate, se reazemă de fereastră și tace, dar încruntă sprânceana. Prințul o roagă:

„Ce-i cu tine, zice, te rog, trebuie să vorbesc cu tine."

Dânsa îi dă ascultare, se apropie, iar el, văzând asta, glumește iarăși:

„Ei, zice, așază-te, așază-te ca altădată“, și dă s-o îmbrățișeze, dar dânsa îl împinge și zice:

„Treaba, prinţe, spune ce treabă: cu ce-ţi pot fi de folos?“

„Cum adică, întreabă prinţul, să punem totul la punct fără să stăm de vorbă?“

„Bineînţeles, zice dânsa, spune direct despre ce e vorba. Doar suntem intimi, n-avem de ce să ne formalizăm.“

„Am nevoie de bani“, zice prinţul.

Dânsa tace și se uită la el.

„Și nu de mulţi“, zice prinţul.

„Dar cât?“

„Acum numai de vreo douăzeci de mii.“

Dânsa iară nu răspunde, iar prinţul dă-i și-nflorește-le:

„Cumpăr, zice, o fabrică de pânză, și nu am nici un sfanţ, dar dacă o cumpăr o să fiu milionar și, zice, refac totul, distrug și-arunc tot ce e vechi și încep să fac pânză colorată, să le vând asiaticilor la Nijnii. Din cea mai proastă o să fac, dar în culori ţipătoare, și-o să meargă, o să scot bani frumoși, iar acum nu-mi trebuie decât douăzeci de mii, să dau arvună pentru fabrică.

Evghenia Semionovna zice:

„Și de unde faci rost de ele?“

Iar prinţul răspunde:

„Nu știu nici eu, dar trebuie să fac, iar pe urmă socoteala e foarte sigură pentru mine: am un om, Ivan Golovan, e coneser de regiment, nu e prea deștept, dar e un om de aur, cinstit, și are grijă de toate,

și a stat multă vreme captiv la asiatici și le știe de minune gusturile, iar acum e iarmaroc la Makarii și o să îl trimit acolo pe Golovan, să se tocmească și să ia modele și… atunci… arvuna… o să dau mai întâi aceste douăzeci de mii."

Și a tăcut, iar cuconița a tăcut puțin, a oftat și-ncepe:

„Calculul dumitale, prințe, e sigur."

„Nu-i așa?"

„E sigur, zice, e sigur; faci așa: dai o arvună pentru fabrică și după aceea vei fi considerat fabricant; iar lumea va spune că afacerile dumitale s-au îndreptat…"

„Da."

„Da, și atunci…"

„Golovan o să ia la Makarii comenzi și arvune, și o să înapoiez datoria și mă îmbogățesc."

„Nu, dă-mi voie, nu mă întrerupe; în felul ăsta, întâi o să-l tragi pe sfoară pe mareșalul nobilimii și, el crezându-te bogat, o să te însori cu fiica lui, și-atunci, cu zestrea ei, chiar o să te îmbogățești."

„Așa gândești?" zice prințul.

Iar cuconița răspunde:

„Dar nu așa gândești și dumneata?"

„Ei, bine, zice, dacă tu înțelegi tot, atunci dea Domnul să-ți fie gura aurită pentru noi."

„Pentru *noi*?"

„Firește, zice, atunci va fi bine pentru noi toți: tu o să amanetezi casa pentru mine și eu, pentru cele douăzeci de mii, o să-i dau fiicei noastre zece mii dobândă."

Cuconița răspunde:

„Casa e a dumitale: i-ai dăruit-o ei, ia-o dacă îți trebuie."

Dânsul a început, că: „Nu, zice, casa nu e a mea; dar tu ești mama ei, eu pe tine te rog… se înțelege, numai în cazul că ai încredere în mine…"

Iar dânsa răspunde:

„Ah, prinț e, zice, am avut, zice, toată încrederea în dumneata! Ți-am încredințat viața și onoarea mea…"

„O, da, zice, în privința asta tu… Bun, îți mulțumesc, mulțumesc, e minunat… Atunci înseamnă că pot să-ți trimit mâine să semnezi ipoteca?"

„Trimite, zice, o semnez."

„Dar nu ți-e frică?"

„Nu, zice, după cât am pierdut, nu mai am de ce să mă tem."

„Și nu îți pare rău? Spune: nu-ți pare rău? Chiar, mă mai iubești un pic? Da? Sau doar mă compătimești? Îm?"

Ea doar a râs la vorbele astea și zice:

„De-ajuns, prințe, cu flecăreala. Nu vrei mai bine să poruncesc să-ți aducă niște mure însiropate cu zahăr? Am acum unele foarte gustoase."

Dânsul pasămite s-a simțit jignit: pesemne că nu la asta se aștepta – s-a ridicat și a zâmbit:

„Nu, zice, mănâncă-ți tu murele, mie nu-mi arde acum de dulciuri. Îți mulțumesc și rămâi cu bine" – și începe să-i sărute mâinile, și între timp tocmai s-a întors și trăsura.

Evghenia Semionovna i-a întins mâna de rămas bun și zice:

„Dar cum o să faci cu țiganca dumitale cu ochi negri?“

Iar dânsul se bate deodată cu mâna peste frunte și strigă:

„Ah, chiar! Ce deșteaptă ești tu întotdeauna! Dacă vrei, crede, dacă nu – nu, dar n-am uitat niciodată inteligența ta și-ți mulțumesc că mi-ai amintit acum de smaraldul ăsta!“

„Dar, zice, nu cumva chiar ai uitat de ea?“

„Am uitat, zice, zău. Mi-a ieșit din minte, iar pe ea, proasta, chiar trebuie s-o aranjez.“

„Aranjeaz-o, a răspuns Evghenia Semionovna, dar frumușel: că ea nu-i rusoaică, sânge rece cu lapte abia muls, ea n-o să înghită umilința și n-o să ierte nimic de dragul trecutului.“

„N-ai grijă, o să se liniștească într-un fel sau altul.“

„Te iubește, prințe? Se spune că te iubește chiar foarte mult.“

„M-am săturat de pasiune; dar, slavă Domnului, spre norocul meu, e mare prietenie între ea și Golovan.“

„Și care ți-e folosul?“ întreabă Evghenia Semionovna.

„Nici unul; o să le cumpăr o casă și îl înregistrez pe Ivan ca negustor. Să se cunune și să trăiască împreună.“

Dar Evghenia Semionovna a clătinat din cap și a spus zâmbind:

„Ei, tu, prințișorule, prințișorule, prințișor fără minte, unde ți-e conștiința?“

Iar prințul răspunde:

„Lasă, te rog, conștiința mea. Zău, nu mi-e de ea acum. Mi-e cum să fac să-l chem astăzi pe Ivan Golovan aici."

Cuconița i-a spus îndată că Ivan Golovan, zice, e în oraș, și chiar la mine s-a și oprit. Prințul s-a bucurat grozav și a poruncit să fiu trimis cât mai degrabă la el, și a și plecat de la ea.

După aceea, toate au mers ca pe roate la noi, ca-n basme. Prințul mi-a dat procuri și dovezi că el are fabrică și m-a învățat să spun ce pânze face, și m-a trimis din oraș direct la Makarii, așa că nici n-am mai putut s-o văd pe Grușa, și numai pentru ea m-am supărat pe prinț: cum putuse să spună să fie soția mea? La Makarii am avut noroc cu carul: am adunat de pe la asiatici și comenzi, și bani, și modele, și banii i-am trimis pe toți prințului, și, mă-ntorc și eu, și n-am putut să-mi mai recunosc locul… Ce mai, se schimbase totul ca prin farmec: se înnoise totul, izba era împodobită ca de sărbătoare, iar de pavilionul unde stătea Grușa nu mai era nici urmă: fusese ras, și pe locul lui se făcuse o construcție nouă. Am scos un „vai de mine" și m-am și repezit: dar Grușa unde-i? Nimeni nu știa însă nimic de ea; și slugile erau toate noi, oameni cu simbrie și fuduli, de nici n-am mai putut să intru la prinț cum intram. Până atunci eram cu prințul ca-n armată, era simplu de tot, dar acuma era totul cu politică, și tot ce-aveam să-i spun prințului nu puteam decât prin camerier.

Atâta mi-a fost de urât, că n-aș mai fi rămas acolo nici o clipă, aș fi plecat chiar atunci, dar mi-era tare

milă de Grușa, și nu izbutisem să aflu nimic: ce se-ntâmplase cu ea? Pe care din vechii oameni îi întrebam, tăceau toți: pesemne că li se poruncise cu strășnicie. Cu chiu-cu vai am aflat de la o băbuță, slugă de curte, că Grușenka fusese aici până de curând, să fie, zice, vreo zece zile de când a plecat undeva cu prințul, cu trăsura, și de-atunci nu s-a mai întors. Am mers la vizitiii care îi duseseră: m-am apucat să-i întreb, dar n-am scos nimic de la ei. Au spus doar că prințul ar fi schimbat caii la stație și-i trimisese înapoi pe-ai lui, și că de-acolo plecase singur cu Grușa, cu cai închiriați. Pe oriunde am alergat, n-am dat de nici o urmă, și ce mai: o fi omorât-o, mișelul, cu cuțitul, ori o fi tras în ea cu pistolul și-a aruncat-o în vreo râpă în pădure și-a acoperit-o cu frunze uscate, ori o fi înecat-o în vreo apă... Că de la un om pătimaș nu-i greu să te-aștepți la toate astea; iar ea îl împiedica să se însoare, cum bine spusese Evghenia Semionovna: Grușa îl iubea, mișelul, cu toată dragostea ei pătimașă de țigancă, nu era în firea ei să rabde ca la ocnă și să se supună, cum făcuse Evghenia Semionovna, rusoaica creștină care-și lăsase viața să se topească în fața lui ca o candelă. Dar văpaia asta țigănească, mi-am zis eu, ca un rug a izbucnit când el i-a spus de nuntă, și-atunci cine știe ce scenă i-o fi făcut, și uite, el a dat-o gata.

Și cu cât îmi adăsta mai mult în minte gândul ăsta, cu atât eram mai sigur că așa era și nu altfel, și nu puteam nici să mă uit la pregătirile pentru cununia lui cu fiica mareșalului nobilimii. Și când a venit ziua nunții, și au primit toți oamenii batiste colorate

și fiecare, după cum îi era funcția, un strai nou, nu mi-am pus nici batista, nici straiul, ci le-am dus pe toate la grajd, în cămăruța mea, și le-am lăsat acolo, și dimineață am plecat în pădure, și-am umblat, nici eu nu știu pe unde, până s-a înnoptat, și mă tot gândeam: n-oi da peste cadavrul ei? Când s-a lăsat noaptea, am ieșit din pădure și m-am așezat pe un mal râpos la râu, iar dincolo de el – ardeau luminile în toată casa și petrecerea era în toi: invitații chefuiau, muzica bubuia, se-auzea de departe. Iar eu ședeam tot acolo și nu mă mai uitam la casă, ci în apă, unde se oglindea toată lumina asta și se-n-crețea șuvoaie-șuvoaie, ca niște stâlpi umblători erau, de ziceai că se deschid săli fastuoase. Și m-a cuprins așa o tristețe, așa de greu mi-a fost, cum nu-mi fusese nici când eram captiv; am început să vorbesc cu o forță nevăzută și, ca în basmul cu surioara Alionușka pe care o chema fratele ei, o chemam cu jale în glas pe sărmana mea Gruniușka:

„Surioara mea, ziceam, Gruniușka mea! Răspunde-mi, vorbește, răspunde-mi, arată-mi-te o clipă!“ – Și ce credeți: am gemut așa de trei ori și mi s-a făcut frică, și a-nceput să mi se pară că aleargă cineva spre mine; și, uite, a ajuns, a adiat în jurul meu, mi-a șoptit la ureche și mi s-a uitat în față peste umăr, și deodată din bezna nopții s-a târât ceva spre mine! Și direct de mine s-a agățat și s-a lovit…

Capitolul XVII

De frică, aproape că am căzut, dar am rămas în simțiri, și simt lângă mine ceva viu și ușor, ceva ca un cocor împușcat, se zbătea și respira, dar nu spunea nimic.

Mi-am făcut o rugăciune în minte, și ce credeți? – văd înaintea mea chiar chipul Grușei…

„Draga mea, zic, porumbița mea, ești vie, ori mi te-arăți de pe lumea cealaltă? Nu-i nimic, zic, nu te-ascunde, spune adevărul, că eu de tine, biată orfană, nu mă sperii nici dacă ești moartă."

Iar ea a oftat adânc-adânc, din adâncul pieptului, și zice:

„Sunt vie."

„Ei, zic, atunci slavă Domnului."

„Doar că, zice, m-am aciuat aici ca să mor."

„Ce spui tu, Gruniușka, zic, să te aibă Dumnezeu în grija lui. De ce să mori? Hai să trăim fericiți: eu o să muncesc pentru tine, iar ție, orfană mică, o să-ți fac o chiliuță pentru tine, și o să trăiești la mine ca o soră dragă."

Dar ea a răspuns:

„Nu, Ivan Severianîci, nu dragul meu prieten de suflet care mă alini, primește de la mine, orfana, o

veșnică plecăciune pentru vorba asta a ta, dar eu, țigancă amărâtă ce sunt, nu mai pot să trăiesc, fiindcă pot să nenorocesc un suflet nevinovat."

Eu am încercat-o:

„Dar de cine vorbești tu așa? Al cui suflet îl cruți?"

Iar ea a răspuns:

„Al ei, al soaței tinere a mișelului meu, că ea-i un suflet tânăr, ea n-are nici o vină, dar inima mea geloasă n-o rabdă chiar și-așa, și-o să fac să piară și ea, și să pier și eu."

„Ce spui, zic, fă-ți cruce, doar ești botezată, ce-o să se aleagă de sufletul tău?"

„Nu-u-u, a răspuns ea, nici de suflet nu-mi pare rău, las' să se ducă-n iad. Că de-acuma iadul e-aici!"

Am văzut, femeia era scoasă de tot din ale ei și mintea i-o luase razna: i-am luat mâinile și i le-am ținut, și m-am uitat bine și m-am minunat cât de groaznic se schimbase. Unde era frumusețea ei? Parcă nici nu mai avea trup, doar ochii-i ardeau pe fața întunecată, ca la lup noaptea, și parcă se făcuseră de două ori mai mari, dar măruntaiele se umflaseră, că i se apropia sorocul să nască, iar fețișoara i se strânsese cât un pumn, și pletele negre îi cădeau peste obraji. Mă uit la rochița care era pe ea, iar rochița era închisă la culoare, de stambă, numai petice toată, iar ghetuțele erau pe picioarele goale."

„Spune-mi, zic, cum ai ajuns aici? Unde-ai fost și de ce-arăți așa?"

Iar ea a zâmbit deodată și zice:

„Ce?…Adică nu-s frumoasă?… Ba sunt! Așa m-a făcut să fiu iubitul și scumpul meu prieten

pentru dragostea pe care i-am purtat-o cu credință; fiindcă l-am uitat pe acela pe care l-am iubit mai mult decât pe el și m-am dat toată lui, fără să mai știu de mine, iar el, pentru asta, m-a băgat într-un loc cu ziduri mari și a pus paznici, ca să-mi păzească bine frumusețea…“

Și când a spus asta a-nceput deodată să plângă în hohote și-a zis cu mânie:

„Ah, tu, prost e capul tău de prinț; ce, țiganca e cucoană, s-o ții sub lacăt? Păi dacă vreau, acuma m-arunc la tânăra ta soață și-o strâng de gât.“

Și-am văzut cum tremura toată chinuită de gelozie, și m-am gândit: să n-o las cu spaima iadului, s-o rup de gândurile astea cu o amintire dulce, și zic:

„Dar, zic, ce mult te iubea! Cum te iubea! Cum îți săruta picioarele… Ședea câteodată în genunchi în fața divanului când cântai și-ți săruta pantofiorul tău roșu, și pe deasupra și pe talpă…“

Și ea a-nceput s-asculte, cu pleoapele negre lăsate pe obrajii trași, și a început să spună cu voce joasă, puternică, uitându-se în apă:

„M-a iubit, zice, m-a iubit, mișelul, m-a iubit, nimic n-a precupețit până mi-a intrat în inimă, dar când mi-a căzut drag m-a părăsit. Și pentru ce?… Ce, ea, pentru care se desparte de mine, e mai frumoasă decât mine, ce, o să-l iubească mai mult decât mine? Prost ce e, prostul! Nu-ncălzește soarele de iarnă ca cel de vară, n-o să vadă el în vecii vecilor dragoste ca a mea; așa să-i și spui: Grușa, zice, murind, așa ți-a vrăjit și ți-a ursit.“

Eu atunci m-am bucurat că și-a dezlegat limba, și nu m-am lăsat, am întrebat-o:

„Dar ce s-a petrecut acolo la voi și de la ce s-a pornit?“

Iar ea și-a plesnit palmele și zice:

„Of, de la nimica, doar de la nestatornicie se trage… Nu i-am mai plăcut, uite, asta-i toată pricina“ – și știți, în timp ce spunea, a podidit-o plânsul. „Îmi făcea, zice, rochii după gustul lui, cum nu-i trebuie uneia care e grea: strâmte și cu talie; dacă mă dădeam după el și le puneam, se supăra, zicea: «Scoate-o, nu-ți vine»; dacă nu le puneam și mă arătam în pospașne, se supăra încă pe-atât, zicea: «A ce semeni?» Eu am priceput tot, că nu se mai întoarce el la mine, că-i e silă de mine…“

Și a început să plângă în hohote și să se uite în gol, și-a spus șoptit:

„Eu, zice, mirosisem de mult asta, că nu-i mai sunt dragă, și doar am vrut să-i aflu conștiința, mă gândeam: n-o să-l supăr cu nimic, măcar să aibă milă de mine, și-a și avut…“

Și mi-a povestit de la ce s-a tras că s-a despărțit prințul de tot de ea, așa ceva de nimic, că nici n-am înțeles, și nici acum nu pot să-nțeleg: pentru ce poate un mișel de om să se despartă pentru totdeauna de o femeie?

Capitolul XVIII

Grușa mi-a povestit că, zice, cum ai plecat tu și ai dispărut, adică atunci când plecasem eu la Makarii, prințul n-a mai stat mult acasă: și, zice, mi-a ajuns la urechi că se însoară. Am plâns rău din pricina zvonurilor astea, mi s-a scofâlcit fața… Mă durea inima, și pruncul mă-mpungea… mă gândeam… o să-mi moară-n pântec. Dar deodată, numai ce-aud: „Vine!" Au început să freamete toate-n mine… Am dat fuga în pavilion la mine, să mă-mbrac cât mai frumos pentru el, mi-am pus cerceii de smarald și-am tras de pe perete de sub un cearșaf rochia albastră ca marea, cu dantelă, care-i plăcea lui, cu corsajul fără gâtuț… Dau eu zor, mă-mbrac, dar la spate nu mă cuprindea… și n-am încheiat-o la spate, și-așa, la repezeală, mi-am aruncat șalul roșu pe deasupra ca să nu se vadă că nu mă-ncheiasem și i-am sărit în întâmpinare pe verandă… tremuram toată, și nici nu știu cum am strigat:

„Aurul meu, smaraldul, safirul meu!" și l-am cuprins cu brațele pe după gât și-am încremenit…

I se făcuse rău.

„Și m-am trezit, zice, la mine-n odaie… zăceam pe divan și mi-am adus aminte tot: în vis ori aievea

îl îmbrățișasem; doar că mă luase o slăbiciune grozavă – și nu l-am mai văzut multă vreme… Am tot trimis după el, dar nu s-a arătat.“

În sfârșit, vine el, și ea spune:

„Ce, m-ai părăsit de tot și m-ai uitat?“

Iar el zice:

„Am treburi.“

Ea răspunde:

„Dar ce fel de treburi? De ce înainte nu le-aveai, smaraldul meu cu diamant?“ – și-și întinde iar brațele să-l îmbrățișeze, dar el s-a încruntat și-a tras cu toată puterea de șnurul crucii de la gâtul ei…

„Norocul meu, zice, că șnurulețul de mătase de la gâtul meu n-a ținut, putrezise și s-a rupt, fiindcă purtam de mult o amuletă pe el, altfel mă strângea de gât; eu așa cred, că el asta a vrut, fiindcă s-a făcut alb tot și-a mârâit: «De ce porți șnururi așa murdare?» Dar eu zic: «Ce-ți pasă ție de șnurul meu? A fost curat, dar s-a-nnegrit pe mine de tristețe și de-atâta sudoare.» Iar el: «Ptiu, ptiu, ptiu» – a scuipat și-a plecat, iar pe seară intră supărat și zice: «Haide să ne plimbăm cu trăsura!» – și s-a prefăcut, chipurile era tandru, și m-a sărutat pe cap; iară eu n-am avut nici o temere, m-am urcat lângă el și-am plecat. Am mers mult, și de două ori am schimbat caii, dar unde mergem nu l-am întrebat deloc, numai că văd că ajungem într-un loc împădurit și mlăștinos, urât, sălbatic. Și-am ajuns la o prisacă în mijlocul pădurii, iar în spate la prisacă era o curte, și-acolo ne-au ieșit înainte trei fete zdravene, răzeșe,

în fuste roșii cu albastru, și-mi zic mie *barînia*[1]. Cum m-am dat jos din trăsură, m-au și apucat de subsuori și m-au dus într-o odaie aranjată cu tot ce trebuie. Pe dată m-a luat o neliniște, toate astea, și cu osebire răzeșele alea, și mi s-a strâns inima. «Asta, întreb eu, ce stație e?» Dar el răspunde: «Aici o să stai tu de-acum.» Eu am început să plâng, să-i sărut mâinile, să nu m-arunce acolo, dar el n-a avut milă: m-a-mpins cât colo și s-a dus…"

Aici, Grușenka a tăcut și și-a plecat fețișoara, și pe urmă oftează și zice:

„Am vrut să plec; de-o sută de ori am încercat – nu s-a putut: fetele alea, răzeșele, mă păzeau și nu mă scăpau din ochi… Tânjeam, și, până la urmă m-am gândit să mă prefac, m-am arătat fără nici o grijă, veselă, chipurile, îmi venise pofta să mă plimb. Ele m-au dus să mă plimb prin pădure, dar se uitau tot timpul după mine, iar eu mă uitam la copaci, la vârfurile crengilor, și eram atentă la coajă, care parte era spre miazăzi, și m-am gândit cum să fac să scap de fetele alea, și seara așa am și făcut. Seara, după cină, am ieșit cu ele într-o poiană, și zic: «Haideți, zic, să ne jucăm de-a baba-oarba prin poiană, drăguțelor.» Ele s-au învoit. «Dar în loc să ne legăm la ochi, hai să ne legăm una alteia mâinile la spate, și-așa să ne prindem.» Ele s-au învoit și cu asta. Și-așa am făcut. I-am legat eu mai întâi uneia mâinile la spate, zdravăn de tot, iar cu alta am fugit după un tufiș, și-am făcut tot așa și cu ea, și când

1. Coniță.

a-nceput să țipe, a dat fuga la noi a treia, și i-am sucit și ei mâinile cu de-a sila sub ochii lor; și strigau, dar eu, măcar că eram grea, am fost mai iute decât un cal aprig: am fugit prin pădure, tot prin pădure toată noaptea, și dimineața am dat de niște copaci scorburoși de la o prisacă mare. Acolo, zice, s-a apropiat de mine un moșneguț, molfăia de nu se-nțelegea nimic, și era numai ceară tot și mirosea tot a miere, și-i foiau albine în sprâncenele galbene. I-am spus că vreau să te văd pe tine, pe Ivan Severianîci, și el zice: «Strigă-l, fătucă, o dată încotro bate vântu' și-o dată de-a-ndoaselea; el o să-nceapă să-ți ducă doru' și-o să vină să te caute – și-o să vă-ntâlniți.» Mi-a dat apă să beau și miere pe un castravecior ca să mă-ntăresc. Am băut apa, am mâncat castravetele și am pornit iar la drum și te-am tot strigat, cum mi-a poruncit el, o dată încotro bate vântu' și-o dată de-andoaselea, și uite că ne-am întâlnit. Mulțumesc!" – și m-a îmbrățișat, și m-a sărutat și zice:

„Tu ești pentru mine totuna cu un frate drag."

Eu zic:

„Și tu ești pentru mine ca o soră dragă" – și de mișcat ce eram, mi-au dat lacrimile.

Iar ea plângea, și zice:

„Știu, Ivan Severianîci, știu și înțeleg tot: doar tu m-ai iubit, prietenul meu de suflet, drag și duios. Dovedește-mi acum pentru ultima oară dragostea ta, fă ce-am să te rog în clipa asta groaznică."

„Spune, zic, ce vrei?"

„Nu, zice, mai întâi jură pe ce-i mai înspăimântător pe lume că o să faci ce te rog."

Și m-am jurat pe mântuirea sufletului meu, dar ea zice:

„Nu-i de-ajuns: de dragul meu o să-l încalci."

„Ba nu, zic, ceva mai rău nu pot să-mi închipui."

„Ei, zice, mi-am închipuit eu pentru tine, zi iute după mine și nu te răzgândi."

Prostul de mine am făgăduit, și ea zice:

„Jură pe sufletul meu cum ai jurat pe-al tău dacă n-o să mă asculți."

„Bine", zic – și m-am jurat pe sufletul ei.

„Ei, atunci ascultă, zice, acum să fii cât mai degrabă mântuitorul sufletului meu: eu nu mai am putere, zice, să trăiesc și să mă chinui așa, să văd trădarea și ocările lui. Dacă mai trăiesc o zi, îi omor și pe *el*, și pe *ea*, dar dacă-i cruț și mă omor pe mine, îmi omor pe veci sufletețelul… Ai milă de mine, dragul meu, fratele meu iubit: dă-mi o lovitură de cuțit în inimă."

M-am dat într-o parte și i-am făcut semnul crucii, dar m-am speriat, iar ea mi-a cuprins genunchii cu brațele, și plângea și până la pământ s-a plecat ca să mă înduplece:

„Tu, zice, o să trăiești, o să te rogi la Dumnezeu și pentru sufletul meu, și pentru al tău, nu mă lăsa să mă pierd, să ridic mâna la mine… Nu…n..u…u..."

Ivan Severianîci și-a încruntat îngrozitor sprâncenele și, mușcându-și mustața, a oftat de parcă și-ar fi dat sufletul din piept.

— A scos cuțitul din buzunarul meu… l-a desfăcut, a potrivit lama-n mâner… și mi l-a vârât în mână… Și-a-nceput… să spună… a fost peste puterile mele.

„Dacă nu mă omori, zice, o să mă răzbun pe voi toți și o s-ajung cea mai de rușine femeie.“

Eu am început să tremur tot și i-am poruncit să se roage, și n-am înjunghiat-o, am împins-o de-acolo de pe povârniș în râu…

Pentru prima oară, auzind această mărturisire din urmă a lui Ivan Severianîci, nici unul dintre noi n-a mai pus la îndoială adevărul celor spuse de el, și am rămas tăcuți cu toții destul de mult timp, dar, în cele din urmă, cineva a tușit și a spus:

— S-a înecat?

— S-a dus, a răspuns Ivan Severianîci.

— Și dumneata, pe urmă?

— Ce anume?

— Pesemne că ai suferit, nu?

— Se-nțelege.

Capitolul XIX

— Nici nu știu cum am fugit de-acolo, din locul acela, țin minte doar că parcă se ținea cineva după mine, cineva înspăimântător de mare și de lung, și despuiat, nerușinat, iar trupul era negru tot și capul era mic, ca o seceră, și era acoperit tot cu păr, și m-a dus gândul că, dacă nu era Cain, atunci era chiar un diavol-ucigaș, și am fugit cât am putut de el și mi-am chemat îngerul păzitor. M-am pomenit undeva pe drumul mare, sub o răchită. Și era o zi din aia de toamnă, uscată, soarele lumina, dar era frig și vântul ducea praful și-nvârtejea frunzele galbene; și n-aveam habar ce oră era, și ce loc era acela, și unde ducea drumul, și-n sufletul meu nu era nimic, nici simțăminte, nici vreun gând despre ce să fac; la un singur lucru mă gândeam, că sufletul Grușei pierise, și că eram dator să sufăr pentru ea și să o scap din iad. Dar cum să fac asta nu știam, și tânjeam, când, deodată, mi-a atins ceva umărul; m-am uitat – căzuse o nuia din răchită și se rostogolise, se rostogolise depărtișor, și deodată vine Grușa, numai că mică, nu părea mai mare de șase-șapte ani, și la umeri avea aripioare; dar cum am văzut-o, a și zburat departe

de mine, ca o împușcătură, și doar praf și frunze uscate s-au ridicat în urma ei. M-am gândit: e negreșit sufletul ei care mă urmărește, cu siguranță ea îmi face semn și îmi arată drumul. Și m-am dus. Am mers toată ziua nu știu nici eu încotro, și-am obosit de moarte, și deodată m-a ajuns din urmă o căruță cu niște oameni, un moșneguț cu o băbuță, și-au zis:

„Urcă, om sărman, te ducem noi".

M-am urcat. Ei mergeau și se jeluiau:

„Mare necaz avem, au zis. Ne ia fiul la oaste; și noi n-avem capital, să tocmim pe careva în locul lui."

Mie mi s-a făcut milă de bătrânei și zic:

„M-aș duce eu, așa, fără plată, pentru dumneavoastră, dar n-am acte."

Dar ei au zis:

„Asta e nimica toată: e treaba noastră; doar să te numești ca fiul nostru, Piotr Serdiukov."

„De ce nu, am răspuns eu, mie mi-e totuna: o să mă rog la îngerul meu, Ivan Predtecea[1], iară de chemat poate să mă cheme oricum vă vine bine."

Cu asta am și isprăvit, și m-au dus în alt oraș și m-au dat acolo recrut în locul fiului lor, și mi-au dat pentru drum o monedă de douăzeci și cinci de ruble, și mi-au și făgăduit că o să mă ajute toată viața. Banii ăștia, pe care i-am luat de la ei, douăzeci și cinci de ruble, i-am dat chiar atunci la o mânăstire săracă, pentru sufletul Grușei. Și la comisie m-am rugat să mă trimită în Caucaz, unde să pot să mor mai repede pentru credință. Așa au și făcut, și-am

1. Ioan Botezătorul.

stat în Caucaz mai bine de cinșpe ani, și n-am spus nimănui nici numele meu adevărat, nici ce eram, și mi se spunea Piotr Serdiukov, și numai de ziua numelui meu[1] mă rugam la Dumnezeu pentru mine, prin îngerul Predtecea. Și-am uitat eu de toată viața și rangul meu dinainte, și tocmai eram la capăt cu ultimul an de slujbă, când, deodată, chiar de ziua numelui meu, eram în urmărire cu ai noștri după niște tătari care făcuseră prăpăd și trecuseră râul Koisa. Koisele astea sunt mai multe în locul acela: unul curge prin Andia, și-așa se și numește, Andiiskaia, unul prin Avaria, și se numește Koisa Avariiskaia, mai sunt Korikumuiskaia și Kuzikumuiskaia, și se unesc toate, și din ele toate se naște fluviul Sulak. Dar ele sunt toate și fiecare în parte repezi și reci, mai cu seamă Andiiskaia, peste care trecuseră tătarii. Omorâserăm noi o groază aici, dar care trecuseră Koisa se puseseră pe malul celălalt pe după stânci, și cum ne-am arătat, au și tras în noi. Dar trăgeau cu așa dibăcie, că nu prăpădeau nici un foc, își țineau pulberea doar pentru lovituri fără greș, fiindcă știau că noi avem muniție cu mult mai multă decât ei, dar și pierderi mari, că ne aveau pe toți sub ochi și, ticăloșii, n-au stricat niciodată aerul degeaba. Polcovnicul[2] nostru era un suflet neînfricat și-i plăcea s-o facă pe Suvorov[3], spunea întruna „Doamne-ajută“ și dădea

1. Sfântul Ion.

2. Colonel.

3. Aleksandr Vasilievici Suvorov (1729–1800), generalissim rus, unul dintre puținii generali care nu au pierdut nici o bătălie.

curaj cu propriul exemplu. Așa și-aici, s-a așezat pe mal, s-a descălțat și și-a băgat picioarele până la genunchi în apa aia rece și-a început să facă pe grozavul:

„Doamne-ajută, zice, ce caldă e apa: zici că-i lăptic tocmai muls în doniță. Care din voi, binefăcătorilor, e doritor să treacă înot pe partea cealaltă și să tragă o frânghie ca să facem un pod?"

Și ședea polcovnicul și trăncănea așa cu noi, iar pe partea ailaltă tătarii puseseră două țevi de puști într-o crăpătură, dar nu trăgeau. Dar cum s-au găsit doi soldăței doritori și-au pornit înot, au și fulgerat focurile, și amândoi soldățeii s-au dus la fund în Koisa. Am tras noi frânghia, am dat drumul la altă pereche, iar pietrele alea după care se ascunseseră tătarii le-am potopit cu gloanțe, dar n-am putut să le facem nimic, că gloanțele noastre loveau în pietre, iar ei, blestemații, cum au scuipat în înotători s-a și întunecat apa de sânge, și iar se duseră înot doi soldăței. S-a dus după ei și a treia pereche, și n-au ajuns nici ei la jumătatea Koisei, că i-au înecat și pe ei tătarii. Acuma, după a treia pereche, nu s-au mai găsit doritori, că au văzut toți că acela nu era război, ci de-a dreptul măcel, dar răufăcătorii trebuiau pedepsiți. Și zice polcovnicul:

„Ascultați, binefăcătorii mei. Nu e vreunul printre voi care are pe suflet un păcat de moarte? Doamne-ajută, dar ce bine ar fi acum pentru el să spele cu sângele lui fărădelegea."

Eu m-am și gândit:

„Ce prilej mai bun să aștept eu ca să închei cu viața? Binecuvântează-mi, Doamne, sfârșitul!", și-am

ieșit în față, m-am dezbrăcat, am spus *Tatăl nostru*, m-am plecat până la pământ în toate părțile în fața mai-marilor și tovarășilor și-am spus în gând: „Ei, Grușa, tu căreia îi spun sora mea, primește sângele meu pentru tine!“ – și-am luat în gură un odgon subțire de care era legată la celălalt capăt frânghia și, depărtându-mă de mal, m-am cufundat în apă.

Apa era rece ca gheața: parcă aveam cuțite în subsuori, și mi se tăia răsuflarea, și-n picioare aveam cârcei, dar înotam... Pe deasupra zburau gloanțele alor noștri, iar în jurul meu plescăiau ale tătarilor, dar nu m-atingeau, și nu știu, rănit ori nu, dar am ajuns la mal... Aici tătarii nu mă mai puteau nimeri, fiindcă ajunsesem sub o văgăună, și ca să tragă în mine ar fi trebuit să iasă din ascunzătoare și i-ar fi potopit cu gloanțe ai noștri de pe ălălalt mal. Și uite, am stat sub pietre și-am tras frânghia și-am întins-o și-am făcut un pod mic, și-au venit încoace ai noștri, dar eu am rămas acolo, și parcă ieșisem din mine, nu pricepeam nimic, că mă gândeam: o fi văzut cineva ce-am văzut eu? Iar eu văzusem când înotam că Grușa zbura deasupra mea, și era ca o copilă de șaisprezece ani, și aripile îi erau deja uriașe, luminoase, peste tot râul, și mă împrejmuia cu ele!... Dar văd că nu spune nimeni nici o vorbă despre asta: ei, m-am gândit eu, trebuie să le povestesc chiar eu. Și cum polcovnicul mă îmbrățișa și mă săruta și mă lăuda: „Oi, Doamne-ajută, zice, ești de toată isprava, Piotr Serdiukov!“, eu răspund:

„Eu, înălțimea voastră, nu sunt om de ispravă, sunt un mare păcătos, și nici pământul, nici apa nu vor să mă primească.“

El întreabă:

„Care ți-e păcatul?“

Iar eu răspund:

„Cât am trăit am făcut să piară multe suflete nevinovate“, și noaptea, sub cort, i-am povestit toate câte vi le-am spus acum.

El a ascultat, a ascultat, s-a gândit ce s-a gândit, și zice:

„Doamne-ajută, cât ai pătimit și tu, dar principalul e, orice-ai zice, că trebuie să fii numit ofițer. Și eu trimit o propunere.“

Eu zic:

„Cum doriți, dar trimiteți și să afle acolo, e adevărat ce spun eu, că am omorât o țigancă?“

„Bine, zice, o să trimit și-asta.“

Și-a trimis, doar că hârtia a mers, a mers, și s-a întors înapoi cu un neadevăr. Se declara că niciodată, cică, n-a fost la noi asemenea întâmplare cu nici o țigancă, iar Ivan, cică, Severianov, a fost și a servit la prinț, dar după răscumpărare în lipsă a fost liber și după aceea a murit în casa Serdiukovilor, țărani ai statului. Ei, ce era să mai fac? Cum să-mi dovedesc vina?

Dar polcovnicul zice:

„Să nu cutezi, frate, să mai minți pe seama ta: asta-i pentru că ai trecut înot Koisa, și din pricina apei reci și a fricii ți s-a tulburat nițeluș mintea, și eu, zice, mă bucur grozav pentru tine, că toate cele ce-ai spus despre tine nu sunt adevărate. Acuma o să fii ofițer; asta, frate, Doamne-ajută, e mare lucru.“

Atunci m-am pierdut și eu: o împinsesem pe Grușa, în apă sau închipuirea mea o luase razna de durerea groaznică pentru ea?

Și m-au făcut pentru vitejie ofițer, dar pentru că eu o țineam una și bună cu adevărul meu, ca să mi se descopere viața trecută și să mă liniștesc, m-au trecut în rezervă cu Gheorghele[1].

„Te felicităm, cică, acum ești nobil și poți să fii funcționar la cancelarie; Doamne-ajută, ce liniștit o să fii" – și polcovnicul mi-a dat o scrisoare către o persoană sus-pusă de la Petersburg. „Du-te, zice, o să ai de la dânsul carieră și bunăstare."

Am și ajuns cu scrisoarea asta până la Petersburg, dar n-am avut noroc cu cariera.

— Dar de ce?

— O grămadă de timp n-am avut loc, iar pe urmă am nimerit la *fita*[2], și-atunci a fost și mai rău.

— Cum la *fita*? Ce înseamnă?

— Protectorul acela la care am fost trimis pentru carieră m-a pus *spravcik*[3] la biroul de adrese, iar acolo fiecare *spravcik* are litera lui la care dă informații. Unele litere sunt foarte bune, de pildă *buki, pokoi* ori *kako*[4]: încep cu ele multe nume de familie și funcționarul are câștig, dar pe mine m-au pus la *fita*. Cea mai prăpădită literă, puțini de tot sunt trecuți la ea, ba încă și din aceia care se vede clar că

1. Crucea Sfântului Gheorghe.
2. Penultima literă a vechiului alfabet chirilic.
3. Funcționar care dădea informații.
4. Denumirile literelor b, p și k în vechiul alfabet slavon.

sunt la ea se sustrag și umblă cu șiretlicuri: care vrea să se înnobileze puțintel, în loc de *fita* pune *fert*[1]. Cauți, cauți la *fita* – muncă de pomană, că el și-a pus numele cu *fert*. N-aveai nici un folos, dar ședeai la slujbă; ei, și văd eu că treaba-i proastă și vreau să mă angajez iar, ca altădată, vizitiu, dar nu m-a luat nimeni; ziceau: ești ofițer, ești nobil, ai și decorație militară, nu se cuvine să fii înjurat și nici să se dea în tine… Să te spânzuri și mai multe nu, dar mulțumită lui Dumnezeu nu m-am lăsat să ajung la asemenea disperare și, ca să nu mor de foame, am luat și m-am făcut artist.

— Și ce fel de artist ai fost?

— Jucam roluri.

— La ce teatru?

— La unul de bâlci, în Piața Amiralității[2]. Acolo nu resping noblețea și primesc pe oricine: sunt și ofițeri, și șefi de birou, și studenți, dar mai ales sunt o groază de la Senat[3].

— Și ți-a plăcut viața asta?

— Nu.

— Dar de ce?

— În primul rând, că învățarea rolurilor și repetiția erau în Săptămâna Sfântă sau înainte de Lăsata Secului, când se cântă în biserică *Deschide-mi*

1. Vechea denumire a literei f.

2. De Crăciun și de Paști, la Petersburg se dădeau în teatre de bâlci (până în anul 1873) reprezentații pentru popor.

3. În Rusia țaristă, Senatul era o instituție cu atribuții administrative și de Curte de Casație.

porțile căinței, și-n al doilea rând, aveam un rol foarte greu.

— Ce rol?

— Reprezentam diavolul.

— Și ce-i așa de greu?

— Păi cum să nu fie: în două acte trebuia să dansez și să mă dau peste cap, iar de dat peste cap era ceva groaznic, că eram căptușit tot cu o blană zbârlită de țap, cenușie, cu părul deasupra; și-aveam o coadă lungă pe sârmă, de mi se-ncurca întruna între picioare, și coarnele de pe cap se agățau de tot ce nimereau, și anii nu mai erau ăi dinainte, de tinerețe, și n-aveam ușurință; și pe urmă, cât ținea reprezentația, așa era scris rolul, eram bătut. Ți se urăște din cale-afară. Bine, bastoanele sunt din cele goale, făcute din pânză cu fulgi la mijloc, dar oricum, ți se urăște să rabzi, tot trosc și trosc pe tine, iară unii, de frig ori ca să aibă de ce râde, vor să se și arate iscusiți și dau destul de zdravăn. Mai ales funcționarii de la Senat, care în privința asta au experiență și sunt uniți ca unul, iar dacă se nimerește vreun militar, asta îi râcâie îngrozitor, și-ncep să bată tot mai vârtos la el în fața publicului, de la amiază, de cum se înalță steagul polițiștilor, și te bat până se face noapte, și fiecare, ca să bucure publicul, caută să te pocnească cât mai cu zgomot. Nu e nici o plăcere. Și peste toate, a ieșit și-aici ceva neplăcut cu mine, după care a și trebuit să-mi las rolul.

— Dar ce ți s-a întâmplat?

— Am păruit un prinț.

— Cum, un prinț?

— Adică nu unul adevărat, ci de teatru; era din cei de la Senat, un secretar de colegiu[1], dar la noi avea rol de prinț.

— Și de ce l-ai bătut?

— Păi a meritat-o cu vârf și-ndesat. Era zeflemitor rău și născocea și făcea glume pe seama tuturor.

— Și a dumitale?

— Și-a mea; a făcut multe glume: mi-a stricat costumul; la godinul unde ne mai încălzeam noi de la cărbuni și beam ceai, se apropia tiptil și îmi agăța coada de coarne, ori făcea cine știe ce altă idioțenie ca să se râdă, iar eu, fără să bag de seamă, ieșeam în fugă în fața publicului, și patronul se înfuria; dar cât am fost eu calul de bătaie, am lăsat să treacă totul de la mine, numai că, dintr-odată, a-nceput să obidească o zână. O copilă, tinerică, dintr-o familie de nobili săraci, o juca la noi pe zeița Fortuna și trebuia să-l scape din mâinile mele pe acest prinț. Și așa era rolul ei, că era numai în tul sclipitor și cu aripi, și erau niște geruri mari, iar ei, sărmana, i se albăstriseră mânuțele de tot, dar el o sâcâia în fel și chip, se băga-n ea, și la apoteoză, când ne prăvălim toți trei în subsol, o ciupește. Mi s-a făcut tare milă de ea; și l-am scărmănat.

— Și cum s-a sfârșit asta?

— Nicicum; în subsol n-au fost martori, doar zâna aceea era, numai că senatorii noștri s-au răzvrătit și nu m-au mai vrut în trupă; și cum ei aveau acolo rolurile principale, patronul, ca să-i mulțumească, m-a dat afară.

1. Funcționar de gradul al X-lea.

— Și ce-ai făcut atunci?

— Rămăsesem și fără acoperiș, și fără pâine, dar mi-a dat să mănânc zâna aceea nobilă, numai că mi s-a făcut rușine, că, sărmana, câștiga așa de greu, și mă gândeam, mă gândeam, cum să ies din situația asta? Să mă întorc la *fita* nu voiam, și oricum, acolo ședea acum alt om sărman și se chinuia, așa că am luat și m-am dus la mânăstire.

— Doar din pricina asta?

— Păi ce era să fac? N-aveam unde să mă duc. Dar acolo e bine.

— Și ți-a plăcut viața mânăstirească?

— Foarte mult; foarte mult mi-a plăcut; aici e liniștit, e la fel ca la regiment, seamănă bine, ai totul de-a gata: ești și îmbrăcat, și încălțat, și hrănit, și conducerea stă și se uită și cere supunere.

— Dar supunerea asta nu te apasă câteodată?

— Păi de ce? Cu cât se supune mai mult, cu atât îi e mai ușor omului să trăiască, iar cât privește supunerea mea, nici n-aveam de ce să mă ofensez: la slujbe și la biserică merg după cum doresc eu și-mi fac treaba cum mi-e obiceiul, mi se spune: „Înhamă, părinte Izmail" (acum mă cheamă Izmail) – înham; mi se spune: „Deshamă, părinte Izmail" – desham.

— Îngăduit să ne fie, am spus noi, dar cum adică, asta înseamnă că și la mânăstire ai rămas… la cai?

— Vizitiu, tot timpul. La mânăstire nu s-au speriat de gradul meu, de ofițer, fiindcă sunt eu încă în ordinele minore, dar tot călugăr sunt, și sunt deopotrivă cu toți.

— Și o să primești curând ordinele majore?

— N-o să le primesc.

— Dar de ce?

— Așa… nu mă socotesc demn.

— Tot pentru vechile păcate și rătăciri?

— Da-da. Dar și-n general, la ce? Sunt foarte mulțumit cu supunerea mea și trăiesc în tihnă.

— Dar ai mai povestit cuiva înainte toată istoria dumitale pe care ne-ai spus-o nouă acum?

— Cum să nu; nu o dată am spus-o; dar ce să faci, când n-ai dovezi… nu te cred, așa că s-a vârât și-n mânăstire minciuna lumească, și-s socotit nobil aici. Dar cât mai am eu de trăit mi-e totuna: îmbătrânesc.

Istoria pelerinului vrăjit ajunsese, după cât se vedea, la sfârșit, rămânea să mai aflăm un singur lucru: cum o ducea la mânăstire.

Capitolul XX

Cum pelerinul nostru ajunsese la ultimul liman al vieții sale – la mânăstire, căreia, potrivit adâncii lui credințe, îi fusese sortit de la naștere, și cum se părea că aici îi pria totul atât de bine, rămânea de crezut că aici nu mai dăduse peste Ivan Severianîci nici un fel de pacoste; s-a dovedit însă că nu era deloc așa. Unul din tovarășii noștri de drum și-a amintit că monahii, după toate câte se spune despre ei, au tot avut de pătimit de la diavol, și l-a întrebat:

— Dar spune-mi, te rog, diavolul nu te-a ispitit la mânăstire? Că așa se spune, că îi ispitește tot timpul pe călugări, nu?

Ivan Severianîci i-a aruncat pe sub sprâncene o privire liniștită celui care vorbise și a răspuns:

— Cum să nu mă ispitească? Se-nțelege, dacă însuși Apostolul Pavel n-a scăpat de el și scrie în epistolă că „îngerul Satanei i-a pus țepuș în carne“, puteam eu, om păcătos și slab, să nu-i îndur chinurile?

— Și ce-ai suferit din partea lui?

— Multe.

— Ce fel?

— Tot felul de ticăloșii, iar la-nceput, până să-l birui, au fost și ispite.

— Dar l-ai biruit și pe el, pe diavolul însuși?

— Păi, cum altfel? Doar asta-i și chemarea la mânăstire, dar eu, vă spun cinstit, singur n-aș fi izbutit, însă m-a învățat cum să fac un călugăr desăvârșit, că avea experiență și știa să tragă folos din orice ispită. Cum i-am mărturisit că-mi apare întruna Grușa așa de vie, de, uite, parcă tot aerul din jurul meu respiră doar cu ea, el s-a retras în mintea lui și zice:

„La Apostolul Iacov stă scris: «Împotrivește-te diavolului și el va fugi de la tine» – și tu, zice, împotrivește-te." Și m-a povățuit ce să fac, tu, zice, cum simți că ți se înmoaie inima și-ți vine ea în minte, să te gândești că asta înseamnă că vine la tine îngerul Satanei, și-atunci, imediat, înaintează-i împotrivă cu o faptă mare: întâi și-ntâi stai în genunchi. Genunchii, zice, sunt cel dintâi instrument la om: cum cazi pe ei, sufletul se și avântă în sus, iar tu atunci, în înălțarea asta, să bați câte mătănii poți, până nu mai ai vlagă, și sleiește-te cu postul, ca să te chinui de moarte, și diavolul când o vedea că ești pus pe o faptă mare, n-o să rabde pentru nimic în lume și o s-o și ia la fugă, fiindcă el se teme că un om de felul ăsta, chinuindu-se așa, o să se-ndrepte și mai fără de ocol către Hristos, și o să se gândească: „Mai bine să-l las și să nu-l ispitesc, că poate o uita mai repede." Așa am făcut și, într-adevăr, a trecut totul.

— Și te-ai chinuit mult așa până să dea îndărăt îngerul Satanei?

— Mult, și doar prin înfometare am biruit dușmanul ăsta, că el de nimic altceva nu se teme: la-nceput

am bătut și până la o mie de mătănii și nu mâncam câte patru zile nimic și nici apă nu beam, iar pe urmă *el* a priceput că nu poate să se pună cu mine, și l-a prins sfiala și de-acuma era slab: cum vedea că-mi arunc străchinuța cu mâncare pe fereastră și mă apuc să bat mătănii ca să le număr, pricepea pe dată că nu glumesc și că înaintez spre fapta cea mare, și fugea. Îngrozitor se mai temea să n-ajungă omul să se bucure de vreo nădejde.

— Dar, să spunem că... *el*... Vasăzică așa: l-ai biruit, dar ce-ai avut de răbdat de la el?

— Nimic; ce să am, că eu l-am chinuit pe ăl de chinuia, iar pe mine nu m-am stânjenit deloc.

— Și acum ai scăpat de tot de el?

— De tot.

— Și nu îți mai apare deloc?

— În chip ispititor de femeie nu mai vine niciodată, dar dacă se-arată câteodată pe undeva, printr-un colțișor al chiliei, de-acuma e în chipul cel mai jalnic: guiță, face ca un purceluș. Acuma nici nu-l mai canonesc, ticălosul, doar îmi fac o dată cruce și bat o mătanie, și nu mai grohăie.

— Ei, slavă Domnului că ai făcut față la toate astea.

— Da, am biruit ispitele unui diavol mare, dar vă spun – măcar că-i contra regulii – drăcușorii mărunți m-au sâcâit cu mai multe necazuri decât acela.

— Păi și drăcușorii te-au sâcâit?

— Ba bine că nu; să zicem că, deși ca rang sunt cei mai de pe urmă, se vâră întruna...

— Și ce anume îți fac?

— Păi, copilași și ei, și pe deasupra, acolo-n iad, sunt tare mulți, și au de-a gata toate acolo, n-au nici o treabă, și, uite, se cer pe pământ să învețe să scoată din fire, și se țin de năzbâtii, și cu cât vrea omul să fie mai nesmintit în chemarea lui, cu atâta îl necăjesc mai rău.

— Dar cu ce, bunăoară, pot ei… să necăjească?

— Bunăoară, pun ceva sub tine, ori ți-l vâră dinainte, și tu îl răstorni, ori îl spargi, și asta scoate din fire pe careva și tu te-nfurii, iar asta le e prima mulțumire: bat din palme veseli și dau fuga la mai-marele lor: cum ar veni, am scos și noi din fire, acuma dă-ne pentru asta câte un groș. Uite, de-asta se și căznesc… Copii.

— Dar cu ce anume au izbutit să te scoată din fire?

— Păi, uite, de pildă, a fost un caz la noi că un jidov s-a spânzurat în pădure lângă mânăstire, și toți poslușnicii au început să spună că ăsta e Iuda și că umblă noaptea pe la mânăstire și oftează, și mulți au fost martori. Dar eu nu m-am sinchisit, că m-am gândit: las' că n-or fi rămas puțini jidovi la noi; dar dorm eu într-o noapte în grajd, și deodată aud că se-apropie cineva și-și vâră botul peste ranga pusă de-a curmezișul ușii și oftează. Am spus o rugăciune, nimic, tot acolo stătea. Mi-am făcut cruce: a stat mai departe și iar a oftat. „Ei, zic, ce să-ți fac: să mă rog pentru tine nu pot, că ești jidov, dar și dacă n-ai fi jidov, n-am eu har să mă rog pentru sinucigași, du-te de la mine în pădure ori în pustie.“ L-am pus sub jurământul ăsta și s-a dus, și-am adormit

iar, dar în noaptea următoare vine iar, ticălosul de el, și iar oftează… nu mă lasă să dorm și tot așa. Am răbdat, am răbdat, dar nu m-au mai ținut puterile! Fir-ai tu de mojic, m-am gândit, nu mai ai loc în pădure ori în pridvor, de vii întruna aici, la grajd, să dai peste mine? Ei, n-am ce face, se vede că trebuie să găsesc ac de cojocul tău: și-a doua zi am făcut o cruce pe ușă cu un cărbune curat și, cum s-a lăsat noaptea, m-am culcat liniștit, că mi-am zis: acuma nu mai vine, dar numai ce-am adormit și iacă-l, iar stă și suflă! Fir-ai tu să fii, ocna iadului, n-o scot la capăt cu tine! Și toată noaptea aia m-a speriat așa, iar de dimineață, cum a bătut primul clopot de utrenie, am și sărit și-am alergat să mă jeluiesc stareţului, dar îmi iese-n cale clopotarul, fratele Diomid, și zice:

„Da' ce-i de ești așa speriat?"

Zic:

„Așa și-așa, toată noaptea m-am zbuciumat, și mă duc la stareț."

Iar fratele Diomid răspunde:

„Lasă, zice, nu te duce, că starețul și-a pus o lipitoare în nas și-acuma e supărat foc și n-o să te ajute nicicum, dar dacă vrei, pot eu să te ajut mult mai bine."

Zic:

„Păi mie mi-e totuna, numai fă-ți milă și ajută-mă – îți dăruiesc pentru asta niște mănuși vechi, călduroase, o să-ți prindă bine iarna când tragi clopotele."

„Bine", zice.

I-am dat mănușile și el mi-a adus din clopotniță o ușă veche de biserică, pe care era zugrăvit Apostolul Pavel cu cheile raiului în mână.

„Uite asta, zice, și cele mai importante îs *cheile*: tu doar baricadează-te cu ușa asta, că nu mai trece nimeni prin ea.“

Numai că nu i-am căzut la picioare de bucurie și m-am gândit: da' de ce doar să mă baricadez cu ușa asta și să n-o pun eu temeinic, să-mi fie de pavăză tot timpul, și m-apuc și-o pun pe cele mai de nădejde balamale de tâmplărie, și pentru mai multă siguranță mai pun lângă ea și ăl mai greu bloc, din bolovani, și fac eu toate astea-n liniște, într-o zi până-n seară, și cum cade noaptea, mă culc la ora mea și adorm. Dar ce credeți dumneavoastră: aud – iară suflă! Pur și simplu, nu-mi credeam urechilor că e cu putință, dar nu: sufla, dar nu doar că sufla! se și-mpingea în ușă… Eu aveam zăvor pe dinăuntru la ușa veche, dar la asta, că m-am bizuit pe sfințenia ei, n-am pus zăvor, că nici n-am avut timp, și ce-o mai împingea, și tot mai cu-ndrăzneală, și până la urmă văd că parcă și-a vârât botul, doar că atunci ușa s-a izbit de bloc și l-a dat îndărăt cu toată puterea… El a sărit înapoi, s-o fi scărpinat, dar n-a așteptat mult, și mai cu-ndrăzneală, și iar cu botul, și ușa l-a pocnit și mai rău… Pesemne că l-o fi durut, așa se părea, și s-a potolit și nu s-a mai vârât, și-am adormit la loc, dar n-a trecut mult și văd că ticălosul iar s-a apucat de-ale lui, dar acuma mai iscusit. Nu mai era doar că împungea și se vâra de-a dreptul, acum depărta încetișor ușa cu coarnele și, cum

îmi acoperisem capul cu o scurteică de blană, odată smulge cu neobrăzare scurteica de pe mine și mă linge-n ureche… Obrăznicia asta n-am mai răbdat-o: mi-am lăsat un braț sub pat și-am înhățat toporul, și când l-am trăsnit, aud că începe să mugească și, buf, la pământ. „Ei, îmi zic, așa-ți trebuie“, dar când mă uit de dimineață, nu era nici un jidov, ci ei, ticăloșii, drăcușorii ceia, îmi puseseră în locul lui vaca noastră de la mânăstire.

— Și ai rănit-o?

— Păi o tăiasem cu toporul! De groază ce tulburare a fost la mânăstire.

— Și pesemne că ai avut necazuri mari din pricina asta, nu?

— Am avut; părintele egumen a spus că toate astea mi se arătau fiindcă mă duc rar la biserică, și și-a dat binecuvântarea ca, după ce plec de la cai, să stau tot timpul lângă grătarul unde se aprindeau lumânările, dar nenorociții de drăcușori m-au lucrat și mai bine și mi-au venit de hac. Chiar de *Mokrîi Spas*[1], la slujba de noapte, când se binecuvântau pâinile, părintele egumen și ieromonahul stau în mijlocul hramului, cum trebuie după rang, iar o băbuță care era în pelerinaj îmi dă o lumânărică și zice:

„Pune-o, tăicuță, de sărbătoare.“

M-am dus la analog, unde stătea icoana *Mântuitorul pe ape* și-am dat să pun lumânărica aceea, dar am dărâmat alta. M-am aplecat, am ridicat-o, am dat s-o pun, am dărâmat două. M-am apucat să le

1. Mântuitorul ud, sărbătoare în calendarul pravoslavnic, pe 1 (14) august.

pun la loc, dar, când mă uit, patru erau. Doar am dat din cap, ei, m-am gândit, asta negreșit că mi-o fac ștrengarii ca să mă necăjească, și mi le smulg din mâini… Mă aplec și mă ridic iute cu lumânările care căzuseră, dar dau cu ceafa peste sfeșnic… și lumânările se-mprăștie. Ei, de data asta m-am supărat și-am luat și-am dat de-a zvârlita cu toate lumânările care erau. „Păi ce, mi-am zis, dacă merg așa cu obrăznicia, mai bine le răstorn eu mai repede."

— Și ce-ai pățit după asta?

— Au vrut să mă judece, dar un schimnic bătrân, Sisoi, orb, săracul, care stă la noi într-o hrubă de pământ, mi-a ținut partea.

„Pentru ce, zice, să-l judecați, când el a fost tulburat de slujitorii Satanei?" Părintele egumen l-a ascultat și m-a binecuvântat fără judecată să fiu pus într-un beci gol.

— Și te-au ținut mult în beci?

— Păi părintele egumen n-a binecuvântat cât, a spus doar „să fie pus", și toată vara până au dat gerurile am stat acolo.

— Păi atunci, e de crezut că plictiseala și chinul sunt acolo mai mici decât în stepă?

— Ei, da; cum să le compari? Aici se-aude și dangătul de la biserică și confrații veneau să mă vadă. Veneau, stăteau sus, deasupra gropii, și mai schimbam o vorbă, iar părintele econom a poruncit să-mi coboare cu frânghia să fărâmițez sare pentru bucătărie. Păi cum să se compare cu stepa ori cu alt loc?

— Dar pe urmă, când te-au scos? Pesemne din pricina gerurilor, că se făcuse frig, nu?

— Nu, nu de-asta, nici vorbă că de frig, ci din altă pricină, că începusem să prorocesc.

— Să prorocești?

— Da, că în beci m-am luat până la urmă de gânduri, că duhul meu e cel mai de nimic și că pătimesc atâta din pricina lui, dar nu mă desăvârșesc deloc, și-am trimis un frate la un călugăr luminat să-l întrebe: pot să-l rog pe Dumnezeu să primesc alt duh mai potrivit? Iar călugărul a poruncit să-mi spună că „Să se roage, zice, cum trebuie, și-atunci să aștepte ce nu poate s-aștepte".

Așa am și făcut: trei nopți doar pe instrumentul ăsta, pe genunchi, am stat în groapa mea, iar cu duhul m-am rugat la cer și-am început să aștept să mi se desăvârșească sufletul altfel. Dar mai era un călugăr la noi, Terentie, și-acela era foarte citit, și-avea tot felul de cărți și de gazete, și-odată mi-a dat să citesc viața preacucernicului Tihon din Zadonsk, și când se-ntâmpla să treacă pe lângă groapa mea, lua și-mi arunca întotdeauna de sub rasă o gazetă.

„Citește, zice, și vezi ce-i de folos; te mai distrezi la tine în gaură."

Așeptând eu imposibila îndeplinire a rugii mele, am început până una-alta să mă îndeletnicesc cu cititul ăstora: cum isprăveam de fărâmițat sarea pe care mi-o dădeau s-o fărâmițez ca să-mi fie de învățătură, mă și apucam să citesc, și-am citit la început la preacuviosul Tihon cum l-au vizitat în chilia lui Preasfânta Născătoare și Sfinții Apostoli Petru și Pavel. Era scris că Sfântul Tihon preacuviosul a început atunci s-o roage pe Sfânta Fecioară să prelungească

pacea pe pământ, iar Apostolul Pavel i-a dat să știe când n-o să mai fie pace cu aceste cuvinte spuse tare: „Atuncea, zice, când toți o să spună pace și-o să-și întărească vorbele, atuncea o să se abată asupră-le pe neașteptate prăpădul cel mare." Și-am început să cuget îndelung la aceste vorbe ale apostolului, și la început nu puteam deloc să înțeleg: ce i s-a revelat sfântului de la aceste cuvinte ale apostolului? Într-un sfârșit, citesc în gazete că și la noi și pe meleaguri străine, pretutindeni și întruna, e în toate gurile pacea generală. Și-atunci mi s-a împlinit ruga, și-am început deodată să înțeleg că se apropie cele spuse: „Atuncea când toți o să spună pace, o să se abată pe neașteptate prăpădul cel mare", și m-a cuprins spaima pentru poporul meu rus și-am început să mă rog și-am început să-i povățuiesc în lacrimi pe cei care veneau la groapa mea, rugați-vă, zic, să-i cadă la picioare țarului nostru toți dușmanii și vrăjmașii, că-i aproape de noi prăpădul cel mare. Și mi-au fost date lacrimi, dar ce belșug de lacrimi!... și toate plânse pentru patrie. Părintelui egumen i s-a raportat că, cică, Izmail al nostru a-nceput să plângă rău în beci și să prorocească război. Părintele egumen m-a binecuvântat pentru asta să fiu mutat într-o izbă goală la grădina de zarzavat și să mi se aducă icoana *Sfânta tăcere*, pe care e Mântuitorul cu aripi ușoare, în chip de înger, dar în cinuri de Savaot în loc de cunună, iar mânuțele sunt împreunate liniștit pe piept. Și mi s-a poruncit să fac în fiecare zi mătănii înaintea acestei icoane, până va amuți în mine duhul prorocirii. Și m-au încuiat cu această icoană, și-am

stat închis acolo în izbă până în primăvară și m-am rugat la *Sfânta tăcere*, dar cum vedeam un om, iar se ridica duhul în mine și vorbeam. Și-atunci egumenul a trimis un doctor la mine să mă vadă: nu mi s-o fi vătămat judecata? Doctorul a stat mult cu mine în izbă, uite, ca și dumneavoastră, a ascultat toată povestea mea și-a scuipat:

„Tu, frate, ești o tobă: au bătut, au bătut la tine și încă mai au de bătut."

Zic:

„Ce să fac? Pesemne că așa trebuie."

Dar el, după ce a ascultat tot, i-a spus egumenului:

„Nu pot, zice, să mă dumiresc cu el, cum e: e pur și simplu unul bun la inimă, sau s-a smintit, sau chiar e profet. Asta, zice, ține de dumneavoastră, eu la asta nu mă pricep, dar părerea mea e asta: alungați-l, zice, să se ducă cât mai departe, poate a stat prea mult pe loc."

Și uite, m-au lăsat să plec, și-acum sunt în pelerinaj la Solovki, să mă închin la Zosima și la Savatie, și-mi văd de drum. Peste tot am fost, dar pe ei nu i-am văzut și vreau să mă plec în fața lor înainte de moarte.

— Dar de ce „înainte de moarte"? Ești cumva bolnav?

— Nu, nu sunt bolnav; dar tot pentru cazul că în curând va trebui de luptat.

— Nu te supăra: cum, tot de război vorbești?

— Păi da.

— Adică *Sfânta tăcere* nu te-a ajutat?

— Nu pot să știu: mă întăresc, tac, dar duhul biruie.

— Și cum anume?

— O ține tot așa: „Pregătește-te de război.“

— Și chiar te pregătești să te duci să lupți?

— Dar cum altfel? De bună seamă: îmi doresc mult să mor pentru popor.

— Cum, așa, cu comănac și în rasă te duci să lupți?

— Nu, atunci o să-mi scot comănacul și o să-mbrac echipamențelul.

Spunând asta, pelerinul vrăjit, ca și cum ar fi simțit iar ce îi insufla duhul prevestitor, căzu într-o reculegere tăcută, pe care nici unul din cei care participau la discuție nu cuteză să o întrerupă cu o întrebare nouă. Dar despre ce să-l mai fi întrebat? Povestea trecutului și-o mărturisise cu toată sinceritatea, iar profețiile sale rămân deocamdată în mâna celui care le ascunde celor deștepți și chibzuiți ce sortește și, doar uneori, le dezvăluie pruncilor.

Cuprins